

Christina Bergland

«De har ikke kuttet meg ut...»

En kvalitativ studie om innsatte/tidligere innsatte og sosial støtte

Masteroppgave i sosialt arbeid

Trondheim, høst 2017

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en krevende og lærerik prosess. Når jeg nå nærmer meg slutten og tenker tilbake på når det hele startet, må jeg si at det var verdt det.

Først og fremst vil jeg takke mine 10 intervjupersoner, som valgte å dele sine personlige opplevelser og erfaringer med meg. Uten dere hadde ikke denne oppgaven blitt til. Jeg vil også takke viktige nøkkelpersoner som har gjort det mulig for meg å komme i kontakt med intervjupersonene.

Videre vil jeg rette en takk til Riina Kiik for veiledning, råd og hjelp underveis i arbeidet med masteroppgaven.

Jeg vil også uttrykke min takknemlighet til familie og venner som har hatt troen på meg gjennom hele skriveprosessen. Takk til Lena som har lest og kommentert i siste fase av arbeidet.

Til sist, men ikke minst går en helt spesiell takk til mine medstudenter og gode venner Stine, Marte, Bahare, Rikke og Maria. Takk for oppmuntrende ord og gode refleksjoner, for latter og for glede. Studietiden og arbeidet med denne oppgaven hadde aldri blitt det samme uten dere!

Larvik, august 2017

Christina Bergland

Sammendrag

Bakgrunn: Innsatte/tidligere innsatte lever under en rekke ulike sosiale problemer som kan gjøre tilpasningen til et liv i samfunnet etter en fengselsdom vanskelig. Sosial støtte under og etter soning fra det uformelle nettverket og hjelpeapparatet kan fremme tilbakeføringen, og hemme tilbakefall til kriminalitet.

Hensikt: Studiens hensikt er å få frem innsattes/tidligere innsattes stemmer og øke kunnskapen om hvordan de opplever at de får sosial støtte under og etter soning i fengsel.

Metode: Dette er en kvalitativ studie og datamaterialet er hentet fra semistrukturerte intervjuer med 7 innsatte og 3 tidligere innsatte, som har flere fengselssoninger bak seg. Analysen baserer seg på elementer fra systematisk tekstkondensering (Malterud, 2011).

Resultat: Datamaterialet viser at innsatte/tidligere innsatte opplever å motta emosjonell støtte, instrumentell støtte og informativ støtte under soning i fengsel fra personer i sitt uformelle nettverk. Det fremkommer også at innsatte/tidligere innsatte opplever slike former for sosial støtte etter soning. I tillegg blir vurderingsstøtte og tilknytning/vennskapsstøtte nevnt. Samlet sett viser det seg at den støtten de mottar kan betegnes som positiv støtte. Videre indikerer resultatene at innsatte/tidligere innsatte har ulike opplevelser angående emosjonell støtte og instrumentell støtte fra hjelpeapparatet, både under og etter soning. Det er spesielt i forhold til sysselsetting, økonomi, bolig og rusmestring de innsatte/tidligere innsatte forteller om støtte eller mangel på støtte.

Summary

Background: Inmates/former inmates live under a variety of social problems that can make the reintegration process from prison to community difficult. Social support from informal and formal sources during and after a prison sentence is important to a successful reintegration and is associated with reduced recidivism.

Purpose: The purpose of this study is to get the perspective of the participants and increase the knowledge of how inmates/former inmates perceive social support during and after incarceration.

Method: In this qualitative study, the data is derived from semi-structured interviews with 7 inmates and 3 former inmates. All the participants had a history of previous incarceration. The data have been analyzed using systematic text condensation (Malterud, 2011).

Results: The data shows that inmates/former inmates experience receiving emotional support, instrumental support and informational support from their informal networks during incarceration. It also appears that inmates/former inmates experience these types of support after release from prison. In addition, appraisal support and belonging support are mentioned. Overall, it appears that the support they receive is positive support. Furthermore, the findings indicate that inmates/former inmates have different experiences regarding emotional support and instrumental support from formal sources during and after incarceration. For the most part, the participants talked about their different experiences receiving support in the areas of finding employment, financial assistance, housing and substance abuse treatment.

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Sammendrag.....	v
Summary.....	vii
1 Innledning.....	11
1.1 Bakgrunn for valg av tema	11
1.2 Studiens hensikt og problemstilling.....	14
1.3 Studiens relevans for sosialt arbeid	15
1.4 Begrepsavklaringer	16
1.5 Oppgavens oppbygging	18
2 Kunnskapsgrunnlag.....	21
2.1 Sosial støtte.....	21
2.1.1 Definisjon av sosial støtte	21
2.1.2 Det strukturelle aspektet ved sosial støtte	22
2.1.3 Det funksjonelle aspektet ved sosial støtte	24
2.1.4 Fem typer sosial støtte.....	26
2.1.5 Positiv og negativ støtte	28
2.1.6 Støttens virkning	28
2.2 Kriminalomsorgen og samarbeidende etaters tiltak under og etter soning.....	29
2.2.1 Fængselsstraff og rehabilitering.....	29
2.2.2 Tilbakeføringsgarantien	30
2.3 Kunnskapsstatus.....	31
2.3.1 Levekår blant innsatte – før, under og etter soning.....	32
2.3.2 Sosial støtte og innsatte/tidligere innsatte	34
2.3.3 Sosial støtte under soning	35
2.3.4 Sosial støtte etter soning	36
3 Metode og forskningsdesign.....	39
3.1 Vitenskapsfilosofisk grunnlag og valg av metode.....	39
3.1.1 Vitenskapelig utgangspunkt	39
3.1.2 Fenomenologi og hermeneutikk.....	40
3.1.3 Kvalitativ metode	43
3.1.4 Forforståelse	44
3.2 Utvalg.....	45
3.2.1 Inklusjonskriterier	46
3.2.2 Rekruttering	47
3.2.3 Beskrivelse av intervjupersonene.....	48
3.3 Datainnsamling	49
3.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide	49
3.3.2 Gjennomføring av datainnsamling.....	50
3.4 Analyse av data	52
3.4.1 Fremgangsmåte	53
3.5 Reliabilitet, validitet og overførbarhet	56
3.5.1 Reliabilitet.....	56
3.5.2 Validitet.....	56
3.5.3 Overførbarhet	57
3.6 Forskningsetiske refleksjoner	58
3.6.1 Informert samtykke	59
3.6.2 Konfidensialitet.....	59
3.6.3 Konsekvenser	60
3.6.4 Min rolle som forsker.....	60

4	Presentasjon av funn	63
4.1	Om støtte fra det uformelle nettverket.....	63
4.1.1	«De har ikke kuttet meg ut.».....	63
4.1.2	Betydningen av å ha et rus- og kriminalitetsfritt nettverk	68
4.1.3	Brevveksling, besøk og telefonsamtaler under soning.....	71
4.2	Om støtte fra hjelpeapparatet.....	73
4.2.1	Å motta støtte ved åpent fengsel/overgangsbolig kontra lukket fengsel	73
4.2.2	Å motta støtte til sysselsetting (jobb/skole/aktivitet).....	76
4.2.3	Å motta økonomisk støtte	78
4.2.4	Å motta støtte til bolig	81
4.2.5	Å motta støtte til rusmestring.....	83
5	Diskusjon	87
5.1	Innsattes/tidligere innsattes opplevelser av sosial støtte fra personer i det uformelle nettverket.....	87
5.1.1	Under soning	87
5.1.2	Etter soning	89
5.2	Innsattes/tidligere innsattes opplevelser av sosial støtte fra hjelpeapparatet.....	93
5.2.1	Under soning	93
5.2.2	Etter soning	96
6	Avslutning.....	101
6.1	Studiens betydning for praksis.....	103
6.2	Anbefalinger for videre forskning	104
	Referanser.....	107
	Vedlegg 1 Informasjonsskriv til tidligere innsatte.....	114
	Vedlegg 2 Godkjenning av søknad til Kriminalomsorgen	116
	Vedlegg 3 Informasjonsskriv til innsatte	118
	Vedlegg 4 Intervjuguide tidligere innsatte	121
	Vedlegg 5 Intervjuguide innsatte.....	124
	Vedlegg 6 Eksempel på å identifisere meningsbærende enheter.....	127
	Vedlegg 7 Godkjenning fra NSD	128
	Vedlegg 8 Godkjenning på endrings skjema fra NSD.....	130

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Det sitter til enhver tid ca. 3900 innsatte i norske fengsler (Kriminalomsorgen, 2017a). I senere år har flere undersøkelser vist at innsatte henger etter befolkningen for øvrig på de fleste levekårsområdene (Friestad & Skog Hansen, 2004; Killergreen Revold, 2015). Blant annet fremkommer det at det er en overrepresentasjon blant innsatte når det gjelder arbeidsløshet, boligmangel, mangelfull skolegang og utdanning, rusutfordringer, økonomiske problemer og mangelfull sosial kontakt med personer som står dem nær (Killergreen Revold, 2015). Det er stor faglig enighet om at det er en sammenheng mellom slike sosiale problemer og kriminalitet, selv om det ikke er entydig hvilke prosesser som ligger bak denne sammenhengen (Skarøhamar, 2007). Blant annet viser studier at faktorer som rusbruk, utdanning, yrkesstatus og tilknytning til prososiale relasjoner er viktig for å forstå risikoen for tilbakefall til kriminalitet (Visher & Travis, 2003; Cobbina, Huebner & Berg, 2010; Berg & Huebner, 2011). I tillegg kan en fengselsdom svekke båndene til det konvensjonelle samfunnet ytterligere og føre til at marginaliseringen forsterkes (La Vigne, Cowan & Brazzell, 2006).

Én målsetting for straffegjennomføringen er at tilbakefall til ny kriminalitet blir lavest mulig (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Tall på hvor mange som faller tilbake til ny kriminalitet vil variere ut i fra hvordan en definerer utvalg, mål og oppfølgingsperiodens varighet. I en undersøkelse gjort av Synøve Nygaard Andersen og Torbjørn Skarøhamar ved Statistisk sentralbyrå i 2013, viser resultatene samlet sett at tilbakefallet til kriminalitet i Norge, slik det er målt her, varierer mellom 10 og 55 prosent avhengig av hvordan en definerer utvalg, mål og oppfølgingsperiodens varighet. For eksempel så de på et utvalg av personer som ble løslatt fra fengsel i 2005 (5 503 personer), og fant at etter 12 måneder etter løslatelsen ble 34 prosent siktet for en ny forbrytelse, 25 prosent begikk en ny forbrytelse som førte til en ny dom, og 20 prosent en ny forbrytelse som gav dem ny fengselsstraff.

Den sårbare posisjonen som kjennetegner mange innsatte kan bidra til at overgangen mellom fengsel og frihet blir en kritisk fase (Hochstetler, DeLisi & Pratt, 2010). En del innsatte som løslates har mange og sammensatte behov, og redusert tilbakefall til ny kriminalitet krever

dermed flere ulike tiltak. I St.meld. nr. 37 (2007-2008) blir de viktigste elementene i tilbakeføringsgarantien definert som tilfredsstillende bolig, utdanning eller opplæring, arbeid, sosiale tjenester, helsetjenester, økonomisk rådgivning og bistand ved gjeldsproblemer, og sosialt nettverk (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Det blir også understreket at tiltakene ikke må være enten i fengsel eller etterpå, men det må være kontinuitet og en koordinert innsats fra flere parter over lang tid. Denne innsatsen blir ytterligere fremhevet i en ny nasjonal strategi utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet (2017), hvor det fokuseres på at redusert tilbakefall til ny kriminalitet er et felles ansvar på tvers av flere etater.

Under straffegjennomføringen i fengsel må soningen ha et hensiktsmessig innhold med behandling og rehabiliterende tiltak som tar sikte på løslatelsen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Arbeidstrening, skole, kulturtilbud, fritidsaktiviteter og motivasjonsarbeid er kriminalomsorgens tradisjonelle virkemidler. Det arbeidet kriminalomsorgen gjør betyr imidlertid mindre hvis løslatte ikke følges opp etter avsluttet straffegjennomføring. Kriminalomsorgens ansvar opphører når straffen er ferdig sonet, og det er først og fremst den kommunen som innsatte bosetter seg i som har ansvaret for tiltak etter løslatelsen. For at det skal være kontinuitet mellom det arbeidet som gjøres i fengsel og det som gjøres etter, er et viktig element samarbeid mellom kriminalomsorgen, øvrige etater og den innsatte selv (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Kriminalomsorgen har for eksempel ansvar for kartlegging av den innsattes behov når straffen starter, og sikre at informasjon om behovene videreformidles til den etat som yter tjenesten. Deretter er det de ulike etatene som etter løslatelse skal yte tjenestene på samme måte som til andre borgere. Frivillige organisasjoner og den innsattes sosiale nettverk er viktige samarbeidspartnere i tilbakeføringen. Det fremkommer også i St.meld. 37 (2007-2008) at den innsatte selv må ansvarliggjøres og delta aktivt i arbeidet for en tilværelse uten kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008).

Flere studier har undersøkt erfaringene til innsatte/tidligere innsatte angående deres tilbakeføring til samfunnet (Visher & Travis, 2003; Graffam, Shinkfield, Lavelle & McPherson, 2004; Shinkfield & Graffam, 2009; Bahr, Harris, Fisher & Armstrong, 2010; Cobbina 2010; Berg & Huebner, 2011). Det som fremkommer av disse støtter opp under de tiltak som er påpekt i St.meld. 37 (2007-2008). Blant annet har resultatene vist at hvis løslatte skal få en vellykket tilbakeføring har de behov for en tilfredsstillende bolig, utdanning, arbeid, rusbehandling og kontakt med familie og venner som kan tilby positiv støtte. Motsatt viser

funnene at mangelfull tilfredsstillelse av slike behov vil kunne føre til at løslatte har vansker med å tilpasse seg livet etter soning. Dermed er det også, i følge Cobbina (2010), større sannsynlighet for at de begår nye kriminelle handlinger. Tidligere studier har også vist at innsatte generelt er optimistiske angående løslatelsen og har prososiale mål som inkluderer å oppnå stabil sysselsetting og bolig, unngå personer knyttet til rus og kriminalitet, og å være rusfri (Brooker, 2005, referert i Pettus-Davis, Scheyett, Hailey, Golin & Wohl, 2009; Dhimi, Mandel, Loewenstein & Ayton, 2006). De samme studiene viste imidlertid at få av de innsatte har en plan for å oppnå disse målene. Dermed er det nærliggende å tenke at de har behov for støtte til å planlegge og iverksette tiltak for at målene skal bli innfridd.

Som følge av forskningen på innsattes/tidligere innsattes tilbakeføring til samfunnet og tilbakefall til kriminalitet, har sosial støtte som rammeverk i den sammenheng fått økende oppmerksomhet blant forskere. Sosial støtte omhandler en prosess av sosial interaksjon som innebærer levering eller utveksling av sosiale ressurser som personer oppfatter som tilgjengelige eller som faktisk blir gitt av andre (House, 1981). Det har blant annet vært flere empiriske funn for rollen som sosial støtte spiller i utfallet av tilbakeføringen (Pettus-Davis et al., 2009). Studier har funnet at innsatte/tidligere innsatte som får sosial støtte under og etter soning har bedre muligheter for å klare seg i tiden etter løslatelse (Duwe & Clark, 2011; Pettus-Davis, Howard, Roberts-Lewis & Scheyett, 2011). Under soning kan besøk, telefonsamtaler og brev fra familie og venner være et middel for å etablere, opprettholde eller forbedre støttende sosiale nettverk for innsatte, eller det kan oppleves som støtte i seg selv (Duwe & Clark, 2011). Støtten kan også komme fra profesjonelle fagpersoner, for eksempel fengselsbetjenter, som blant annet kan fungere som en samtalepartner overfor innsatte som opplever livet i fengsel tungt (Clone & DeHart, 2014). Det har også blitt funnet at tidligere innsatte betror seg til sine uformelle sosiale nettverk for hjelp til å få jobb og bolig, for økonomisk støtte og motivasjon når de løslates fra fengsel (Naser & La Vigne, 2006). Resultater fra studier har vist at slike former for sosial støtte er viktige for at tidligere innsatte skal legge om livsstilen sin og reduserer risikoen for å begå ny kriminalitet (Cobbina, 2010; Bahr, Harris, Fisher & Armstrong, 2010; Duwe & Clark 2011; Clone & DeHart, 2014). Mye av den tidligere forskningen har fokusert på den uformelle støtten som gis gjennom relasjoner til personer som står innsatte/tidligere innsatte nær, og mindre på den støtten som for eksempel ansatte ved fengselet eller andre offentlige etater kan være en kilde til. Enkelte studier har imidlertid sett på hvordan blant annet ansatte innenfor kriminalomsorgen kan

bruke sin kompetanse til å mobilisere ressurser i innsattes/tidligere innsattes egne personlige nettverk (Mills & Codd, 2008; Pettus-Davis, Howard, Robert-Lewis & Scheyett, 2011).

1.2 Studiens hensikt og problemstilling

Innsatte/tidligere innsatte lever under en rekke ulike sosiale problemer som kan gjøre tilpasningen til et liv i samfunnet etter en fengselsdom vanskelig. Samtidig peker tidligere forskning på at sosial støtte fra både det formelle og det uformelle nettverket kan fremme tilbakeføringen og hemme tilbakefall til kriminalitet. På bakgrunn av dette synes det å være aktuelt å undersøke om innsatte/tidligere innsatte opplever at de får eller ikke får sosial støtte under og etter soning i fengsel. Hensikten med denne studien er dermed å få frem innsatte/tidligere innsattes stemmer angående deres erfaringer og opplevelser knyttet til sosial støtte. Det er et formål å øke kunnskapen og utvide forståelsen rundt temaet i en norsk sammenheng, da det meste av tidligere forskning om temaet er internasjonalt. Det kan være problematisk å overføre resultatene fra disse studiene til innsatte/tidligere innsatte i Norge, fordi lovverket, kriminalomsorgen og tjenestetilbudet etter løslatelse kan inneholde forskjeller i ulike land.

Med bakgrunn i utfordringsbildet og tidligere forskning presentert innledningsvis, har jeg valgt følgende problemstilling:

Hvordan opplever innsatte/tidligere innsatte at de får sosial støtte under og etter soning?

For å belyse problemstillingen, ble to forhold studert nærmere:

- Hvordan opplever innsatte/tidligere innsatte at de får sosial støtte fra personer i sitt uformelle nettverk?
- Hvordan opplever innsatte/tidligere innsatte at de får sosial støtte fra hjelpeapparatet?

1.3 Studiens relevans for sosialt arbeid

Denne masteroppgaven er skrevet med utgangspunkt innenfor sosialt arbeid. Sosialt arbeid anses å være en type hjelpearbeid, og det hjelpearbeidet som skal utføres handler om å hjelpe personer med sosiale problemer (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015). Sosialt arbeid kan også betraktes som et praktisk fag der målet er å hjelpe mennesker i vanskelige livssituasjoner – såkalt endringsarbeid. Sosialarbeideren skal arbeide for myndiggjøring og frigjøring for å bedre folks velferd, og bidra til at mennesker blir møtt på sine behov og får brukt sine ressurser (Levin, 2004). Innsatte som gruppe har, som vist tidligere, en rekke levekårsutfordringer som kan forstås som sosiale problemer, blant annet arbeidsledighet, boligmangel og rusmisbruk. For at sosialarbeidere skal kunne forebygge, løse eller redusere slike sosiale problemer trengs tilstrekkelig med kunnskap. Det vil etter min oppfatning være nødvendig å fremskaffe kunnskap om hvordan sosialarbeidere kan møte behovene og utfordringene knyttet til innsatte. Med bakgrunn i kunnskap som opparbeides gjennom denne studien kan det bli et utgangspunkt for å skape en diskusjon rundt hva slags hjelp og støtte sosialarbeidere bør utføre mer av og hva som eventuelt bør endres på.

Sosialarbeidere jobber ikke kun på individnivå, men skal også sette sosiale problemer inn i en samfunnsmessig sammenheng, og kjempe mot forhold som bidrar til vanskelige livssituasjoner for innsatte/tidligere innsatte (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015). Kunnskap om hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever at de får sosial støtte under og etter soning, kan bidra til at sosialarbeidere som kommer i kontakt med denne gruppen gjennom sitt arbeid kan utvikle tjenester og tiltak rettet mot innsatte/tidligere innsatte, og de spesifikke utfordringene de møter. Det kan blant annet handle om å skape gode muligheter for at innsatte kan opprettholde kontakt med familie og venner gjennom hele soningen. Eller det kan handle om å videreutvikle rutiner for å forbedre samarbeidet mellom kriminalomsorgen og øvrige etater, slik at det rehabiliteringsarbeidet som gjøres under soning videreføres etter løslatelse.

Sosialarbeidere som kan komme i kontakt med innsatte/tidligere innsatte, kan blant annet jobbe innenfor kriminalomsorgen som sosialkonsulent eller tilbakeføringskoordinator. De kan også jobbe i Nav, ulike helse- og sosialtjenester i kommunen, innenfor spesialisthelsetjenesten og i frivillige organisasjoner. Uansett i hvilket felt man er ansatt, arbeider sosialarbeidere hovedsakelig med svakerestilte grupper (Levin, 2004). Dominelli (2002, referert i Sanhueza, Brander & Fuenzalida, 2017) hevder at profesjonen sosialt arbeid, helt fra begynnelsen, har vært opptatt av å synliggjøre svakerestilte og undertrykte grupper. I den forbindelse bør

sosialarbeidere fremme respekt for enkeltpersoners menneskerettigheter, og få frem stemmene til de som vanligvis ikke har mulighet til å uttrykke seg, som for eksempel innsatte (Sanhueza, Brander & Fuenzalida, 2017). Denne studien kan sies å gjøre nettopp det, da den retter oppmerksomhet mot og baserer seg på intervjuer med 10 innsatte/tidligere innsatte med hensikt i å få frem deres stemmer.

1.4 Begrepsavklaringer

Straffedømt, domfelt eller innsatt?

Da jeg skulle formulere problemstillingen til denne oppgaven, måtte jeg ta stilling til hvilket begrep jeg skulle bruke om intervjupersonene. Valget stod mellom straffedømt, domfelt og innsatt. Begrepet straffedømt brukes 31 ganger i St.meld. 37 *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* (2007-2008), sammenlignet med begrepet domfelt som nevnes 376 ganger. I straffegjennomføringsloven (2001) brukes også begrepet domfelt fremfor straffedømt. Begrepene straffedømt og domfelt kan imidlertid benyttes på personer som dømmes til straff både i og utenfor fengsel, mens begrepet innsatt brukes som betegnelse på personer som soner en straff i et fengsel/overgangsbolig (Kriminalomsorgen, 2017a). Siden problemstillingen i denne masteroppgaven tar utgangspunkt i opplevelsene til personer som soner og som har sonet en straff ved et fengsel/overgangsbolig, har jeg valgt å bruket begrepet innsatt/tidligere innsatt til å omhandle intervjupersonene.

Åpent fengsel og overgangsbolig

Intervjupersonene i denne studien har soningserfaringer fra ulike typer fengsler, men på tidspunktet som studien ble gjennomført satt syv av intervjupersonene ved et åpent fengsel eller ved en overgangsbolig. Det kan tenkes at dette har hatt en betydning for resultatene, og derfor vil jeg gi en kort beskrivelse av de to ulike typer fengsler.

I straffegjennomføringsloven (2001, § 11) står det om innsettelse i fengsel og overgangsbolig at kriminalomsorgen skal sette domfelte direkte inn i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, hvis ikke annet er bestemt med hjemmel i loven. Fengsler med høyt sikkerhetsnivå, også kalt lukket fengsel, preges av høy statisk sikkerhet og et opphold ved et slikt fengsel innebærer stor kontroll over de innsatte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Videre står det i straffegjennomføringsloven § 11 blant annet at kriminalomsorgen kan vurdere om domfelte

kan settes direkte inn i fengsel med lavere sikkerhetsnivå dersom det er idømt fengselsstraff på inntil 2 år, eller direkte inn i overgangsbolig dersom det er idømt fengselsstraff på inntil 1 år (Straffegjennomføringsloven, 2001). For innsatte som begynner straffegjennomføringen i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, kan kriminalomsorgen vurdere overføring til åpent fengsel når det gjenstår ett år til innsatte kan løslates på prøve (Kriminalomsorgen, 2017b). Innsatte kan også overføres fra lukket eller åpent fengsel til overgangsbolig når en del av straffen er gjennomført.

Med åpent fengsel menes fengsel med lavere sikkerhetsnivå med færre fysiske sikkerhetstiltak (Kriminalomsorgen 2017b). Noen åpne fengsler har gjerde rundt fengselsområdet, mens andre ikke har det. Uansett har de innsatte ikke lov til å forlate området. Innsatte blir ikke låst inn i celler, slik som ved lukket fengsel, og de kan dele hus eller rom med andre. Ifølge St.meld. 37 (2007-2008) legges det vekt på at innsatte skal ha mulighet for kontakt med det øvrige samfunn og pårørende gjennom ulike typer utgang, besøksordninger og mildere kontrolltiltak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Det er også større muligheter for de innsatte å påvirke hverdagen, og det er et mål at de skal få en «mykere» overgang til livet utenfor fengselet.

Overgangsbolig er et fengsel med lav statisk sikkerhet, samtidig som innsatte er underlagt et kontrollregime (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Kontrolltiltakene kan for eksempel være uanmeldte besøk der hvor innsatte skal ha opphold på dagtid, som skole og arbeid. Ved overgangsboligene gis innsatte frigang¹ til arbeid og skole ute i samfunnet på dagtid, men de tilbringer store deler av resten av døgnet ved overgangsboligen. I overgangsbolig gis det større mulighet for permisjoner, for å gjøre det enklere å opprettholde kontakt med sitt personlige nettverk. Etablering av kontakt med andre hjelpeinstanser, og planlegging av løslatelsen i samarbeid med tilsatte vektlegges også i overgangsbolig.

Når det i problemstillingen søkes å finne beskrivelser på hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever at de får sosial støtte under og etter soning, menes «etter soning» i denne masteroppgaven perioden etter løslatelse fra fengsel/overgangsbolig. Denne perioden kan omhandle tiden rett etter løslatelsen, og måneder og år etterpå (Visher & Travis, 2003). På

¹ Kriminalomsorgen kan gi innsatte tillatelse til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak utenfor fengsel (Straffegjennomføringsloven, 2001).

bakgrunn av at 7 av de 10 intervjupersonene i studien sonet mens undersøkelsen har pågått, og dermed ikke har gjort seg erfaringer angående støtte etter den kommende løslatelsen fordi det ligger i fremtiden, har jeg i resultatdelen tatt utgangspunkt i deres opplevelser rundt sosial støtte etter forrige løslatelse.

Uformelt nettverk

Ifølge Bø og Schiefloe (2007) er et nettverk et sett av varige, uformelle relasjoner mellom mennesker. Et nettverk oppstår når flere relasjoner er koblet sammen, og på den måten knytter mennesker til hverandre. Tilknytningen kan imidlertid være av ulik karakter, betydning eller styrke. Begrepet nettverk beskriver heller ikke bare forbindelsen eller forholdet mellom enkeltpersoner og deres familier, men også forholdet innenfor og mellom ulike typer sosiale systemer som grupper, lokalsamfunn, institusjoner og organisasjoner på meso- og makronivå (Fyrand, 2016). Med uformelt nettverk menes i denne masteroppgaven derimot personlige nettverk som består av de menneskene innsatte/tidligere innsatte har varige, personlige og direkte relasjoner til (Bø & Schiefloe, 2007). Dette kan omfatte familie, slektninger, venner og naboer.

Hjelpeapparat

På bakgrunn av at sosial støtte kan gis gjennom mellommenneskelige relasjoner og gjennom større sosiale institusjoner i samfunnet (House, 1981; Lin, 1986; Hochstetler et al., 2010), har jeg valgt å bruke begrepet hjelpeapparat som en samlebetegnelse på ulike deler av offentlige etater og frivillige organisasjoner som tilbyr tjenester til brukere, herunder innsatte/tidligere innsatte, og profesjonelle fagpersoner som jobber innenfor disse. Det omhandler velferdstjenester innen helse, sosial, bolig og arbeid, slik som blant annet Nav, kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten. Profesjonelle fagpersoner kan være saksbehandlere i Nav, ruskonsulenter, fengselsbetjenter, lærere og lignende. Begrepet hjelpeapparat vil også favne andre aktører som for eksempel Anonyme Alkoholikere (AA) og Anonyme Narkomane (NA), og frivillige organisasjoner.

1.5 Oppgavens oppbygging

I kapittel en blir studiens tema, hensikt og problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål presentert. Samtidig bli studien relevans for sosialt arbeid og begrepsavklaring redegjort for.

I kapittel to vil oppgavens kunnskapsgrunnlag bli redegjort for. Her er det valgt å presentere teori og forskning som er relevant i henhold til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

I kapittel tre vil det bli gitt en grundig beskrivelse av de metodiske valgene.

I kapittel fire vil funnene i studien bli presentert.

I kapittel fem blir funnene drøftet på bakgrunn av forskningsspørsmålene, teori og tidligere forskning.

I kapittel seks oppsummerer jeg hovedfunnene i studien, påpeker betydningen for praksis og gir anbefalinger til videre forskning på feltet.

2 Kunnskapsgrunnlag

I dette kapittelet vil det først bli gjort rede for teori om sosial støtte. Den teoretiske referanserammen kan omtales som de brillene en bruker for å forstå meningen og strukturere ens forståelse av datamaterialet og funn (Malterud, 2011). Deretter beskrives en del av det arbeidet kriminalomsorgen og andre samarbeidende etater gjør for innsatte under og etter soning, for å gi leseren et bakteppe til å forstå det som kommer frem i resultatdelen. Videre presenteres en levekårsundersøkelse gjort blant innsatte i norske fengsler for å gi et bilde av deres utfordringer og behov. Til slutt redegjør jeg for tidligere forskning om sosial støtte og innsatte/tidligere innsatte.

2.1 Sosial støtte

2.1.1 Definisjon av sosial støtte

Sosial støtte som forskningsbegrep ble sentralt på 1970-tallet, men teorier om at støttende sosiale relasjoner har betydning for trivsel, tilpasning og helse er imidlertid av langt eldre dato (Dalgard, Ystgaard & Brevik, 1995). Forskning på sosial støtte har fått kritikk for en manglende konsensus av en definisjon av sosial støtte og hvordan måle sosial støtte på best mulig måte (Uchino, 2004; Dalgard et al., 1995). Dette handler, ifølge Uchino (2004), om et resultat av at mange fagdisipliner har hatt en økende interesse for å studere sosial støtte. Blant annet i antropologi, epidemiologi, medisin, sykepleie, psykologi og sosiologi har forskere vist interesse for sosial støtte, og med disse forskernes ulike fagbakgrunn har det vært vanskelig å enes om en definisjon.

De ulike definisjonene og multidimensjonale modellene av sosial støtte synes derimot å nærme seg et felles sett av dimensjoner (Cutrona & Russell, 1990). Uchino (2004) skriver at definisjoner på sosial støtte vanligvis inneholder både strukturene i et individs sosiale liv (for eksempel medlemskap til en gruppe eller eksistensen av familiære bånd), og de eksplisitte funksjonene disse strukturene kan tjene (for eksempel å gi råd eller emosjonell støtte). Dette gjenspeiles i sosiologen Nan Lin (1986) sin definisjon av begrepet. Lin (1986) deler opp begrepet «sosial støtte», da det består av to komponenter; *sosial* og *støtte*. Komponentene *sosial* reflekterer individets kopling til de sosiale omgivelsene, både til samfunnet, til sosiale

nettverk (eller grupper) og intime og nære relasjoner (Lin, 1986). Komponenten *støtte* reflekterer de grunnleggende instrumentelle og uttrykksfulle handlinger som blir gitt av andre personer til individet. Definisjonen på sosial støtte inneholder også forskjellen på oppfattelsen av og den faktiske tilgangen til og bruk av slike handlinger (Lin, 1986). Dermed definerer Lin (1986, s. 18) sosial støtte som “the perceived or actual instrumental and/or expressive provisions supplied by the community, social networks, and confiding partners”. Denne definisjonen inneholder to typer eller former for sosial støtte, instrumentell og uttrykksfull støtte. Uttrykksfull støtte referer til det andre har kalt emosjonell støtte. I tillegg til disse to typene har det av andre forskere blitt foreslått å dele støtte inn i informativ støtte, vurderingsstøtte og tilhørighet/vennskapsstøtte. Jeg har funnet det hensiktsmessig å bruke alle fem typer sosial støtte for å tolke og forstå funnene i denne masteroppgaven. Videre anerkjenner Lin (1986) sin definisjon at både oppfattet og faktisk støtte er viktig for individer. Et individs oppfatning av støtte handler om personens subjektive forståelse og evaluering av støtte, og reflekterer virkeligheten slik som personen selv ser det (Lin, 1986). Den faktiske og objektive gitte støtten er observerbare indikasjoner på støtte, uavhengig om individet oppfatter det som støtte (Lin, 1986). I denne masteroppgaven er det først og fremst den subjektive siden om innsattes/tidligere innsattes oppfatning av støtte som er i fokus.

2.1.2 Det strukturelle aspektet ved sosial støtte

Det strukturelle aspektet ved sosial støtte tar sikte på å måle egenskaper ved mønsteret eller formen i et sosialt nettverk. Det strukturelle aspektet kan også betegnes som sosial integrasjon, da det sikter til i hvilken utstrekning individet er integrert i en sosial sammenheng (Lin, 1986). Dalgard et al. (1995) skriver at egenskaper i nettverksstrukturen blir en form for indirekte mål på sosial støtte, hvor det antas at tilfredsstillende integrasjon i et nettverk medfører sosial støtte. Nettverkets form og struktur viser hvor mange og hvem som er med i nettverket, og hvordan de er plassert i forhold til hverandre (Fyrand, 2016).

Lin (1986) bruker imidlertid et annet begrep om det strukturelle aspektet, nemlig det *sosiale* aspektet. Det sosiale aspektet i definisjonen til Lin (1986) trekker frem både samfunnet, sosiale nettverk og nære relasjoner som en kilde til støtte. Dette er en forenklet inndeling av delene i de sosiale omgivelsene som individet inngår i, da det er mer kontinuerlig og innviklet i det virkelige liv enn som så. Inndelingen representerer tre ulike lag av sosiale relasjoner. Det ytterste laget inneholder relasjoner og samhandling med samfunnet i sin helhet, og reflekterer

integrasjon eller en følelse av tilhørighet i de større sosiale strukturene (Lin, 1986). Dette handler om deltakelse i frivillige organisasjoner, som for eksempel sportslige eller politiske aktiviteter, og indikerer i hvilken grad individet identifiserer seg med og deltar i de sosiale omgivelsene. Det neste laget består av sosiale nettverk der individet gjennom nettverkene har direkte eller indirekte tilgang til et relativt stort antall andre individer, som på en måte danner ulike grupper. Disse relasjonene er i følge Lin (1986) som regel slekt, arbeidskolleger og vennskap. Slike relasjoner utvikler bånd mellom individer, både direkte og indirekte (Lin, 1986). Det innerste laget består av relasjoner til personer som står nærmest til individet, for eksempel foreldre eller ektefelle. Disse relasjonene er basert på gjensidighet i forhold til hverandres forventninger, og partene deler en viss forståelse angående ansvaret for den andres velvære. I følge Lin (1986) er det dermed gjennom sine nettverksrelasjoner på mikro-, meso- og makronivå at individer kan få støtte fra og skaffe seg ulike goder, som å skaffe seg informasjon, rådføre seg med andre, og få tilgang til materielle goder. I følge Lin (1986) kan det antas at jo nærmere laget av sosiale relasjoner er til ego, jo større påvirkning har relasjonene på ego. Det blir blant annet si at det er antatt at foreldre eller ektefelle har størst virkning på individets velvære.

En annen måte å forstå hvem støtte kan gis fra, er å dele det inn i uformelle og formelle kilder (House, 1981). Jeg kommer til å benytte meg av denne inndelingen videre i studien, fremfor å omtale det som det strukturelle aspektet. Uformelle kilder til støtte kan være partner, barn, foreldre, søsken, venner, arbeidskollegaer og lignende. Disse relasjonene er utviklet gjennom livsløpet, og ikke i en sammenheng hvor støtten er organisert. Dette kan også betegnes som uformell støtte (McCamish-Svensson et al., 1999, referert i Pettus-Davis et al., 2011). Støtte fra leger, sykepleiere, psykologer, sosialarbeidere, fengselsbetjenter og lignende er derimot formelle kilder til støtte. Støtten gis gjennom offentlige eller private finansierte ressurser, og kan dermed kalles formell støtte (McCamish-Svensson et al., 1999, referert i Pettus-Davis et al., 2011). Slik formell støtte kan også gis gjennom større sosiale institusjoner i samfunnet, som Nav, rusbehandlingsinstitusjoner og kriminalomsorgen (Hochstetler et al., 2010). Sosial støtte fra sosiale institusjoner i sin helhet kan virke upersonlig, men i følge Sarason og Sarason (2009) kan de kollektivistisk og individualistisk spille en støttende rolle i menneskers liv. Det kan for eksempel fremkalle en oppfatning av villighet til å hjelpe på vegne av ulike typer av institusjoner og organisasjoner, og de som jobber der. Videre hevder Sarason og Sarason (2009) at sosial støtte fra ulike deler av samfunnet kan være av stor betydning for mennesker med færre personlige relasjoner i sitt uformelle nettverk.

2.1.3 Det funksjonelle aspektet ved sosial støtte

Ved kun å måle det strukturelle aspektet ved sosial støtte, forteller det oss lite om hvilken funksjon støtten har, hvordan den ytrer seg og kvaliteten på den. Ifølge Uchino (2004) tar flere nyere studier utgangspunkt i at sosial støtte er funksjoner gitt gjennom våre nettverksrelasjoner. Disse funksjonene er vanligvis organisert langs to dimensjoner. Skillet går mellom individets oppfatning av at støtten er tilgjengelig når en har behov for den, og hva slags støtte som faktisk blir mottatt eller gitt av andre. Hva som oppfattes som tilgjengelig kan eller kan ikke tilsvare med hva som faktisk blir gitt (Uchino, 2004). I følge Sarason, Sarason og Pierce (1990) blir sosial støtte ofte kommunisert gjennom spesifikke handlinger slik som lån av penger, råd og vilje til å lytte til en annen persons bekymringer. At noen tilbyr slike handlinger utgjør derimot i seg selv ikke sosial støtte. Det som kan være den mest aktive ingrediensen ved sosial støtte, er en persons tro på at de har mennesker som verdsetter og bryr seg om dem, og er villige til å hjelpe når en utfordring oppstår (Sarason, Sarason & Pierce, 1990). Dette kan sies å støttes av House (1981), som skriver at det er den støtten som oppfattes å være tilgjengelig for individet som mest sannsynlig er mer effektiv enn faktisk gitt støtte. Det vil for eksempel si at uansett hvor støttende en sosialarbeider som er ansatt ved et fengsel føler at hun er eller faktisk er overfor innsatte, vil det ha liten effekt hvis innsatte selv ikke oppfatter eller opplever hun som støttende. Hvis innsatte ikke oppfatter at støtte er tilgjengelig for dem, kan det hende at de ikke benytter seg av den støtten som faktisk blir gitt (Sarason, Sarason & Perce, 1990). Den støtten som faktisk blir gitt til individet kan tenkes kun å ha en indirekte effekt på utfallet av støtten (for eksempel redusert tilbakefall til kriminalitet) gjennom sin innvirkning på oppfatningen av støtten (Sarason, Sarason & Pierce, 1990).

Hobfoll (2009) argumenterer for at personers oppfattelse av sosial støtte er basert på faktiske hendelser der støtte blir tilbudt eller ikke. En persons oppfattelse av sosial støtte er dynamisk og vil endre seg ettersom personens forventninger til støtte fra andre blir møtt (Meadows, 2009). I følge Ross, Lutz og Lakey (1999) er oppfattelsen av sosial støtte derimot ikke en direkte refleksjon av faktisk mottatt støtte. Personers oppfattelse av tilgjengelighet på sosial støtte har vist seg å være stabil over tid, blant annet fordi personer tolker og oppfatter støtte på en måte som er konsistent med deres tidligere oppfatninger, og det anses å være en del av et individs personlighet (Sarason, Levine, Basham & Sarason, 1983; Sarason, Shearin, Pierce &

Sarason, 1987). I følge Sarason, Sarason og Pierce (1990) er funksjonen som sosial støtte spiller i en persons liv, mest sannsynlig en videreføring av rollen som erfaringer med tilknytning i barndom har hatt. Sagt med andre ord blir oppfattelsen av sosial støtte utviklet gjennom tidligere interaksjoner med ens primære omsorgspersoner. Hvis disse relasjonene er positive, vil et barn utvikle et perspektiv om at han eller hun blir støttet og vist omsorg til (Ross, Lutz & Lakey, 1999). Dette har Sarason, Sarason og Pierce (1990) kalt «en følelse av aksept» («sense of acceptance»). Denne følelsen av aksept påvirker hvordan barnet samhandler med personer i dets omgivelser, og derved bekrefter deres forventninger. Barnet forventer at det vil bli beskyttet og anerkjent, og tilnærmer seg derfor nye situasjoner med selvtillit. Over tid antas det at følelsen av aksept konsoliderer til en generalisert modell av sosial støtte (Ross, Lutz & Lakey, 1999). Innenfor denne antakelsen er mennesker i løpet av tidlig voksen alder predisponert til å tolke potensielt støttende interaksjoner på spesielle måter. Etter hvert som mennesker utvikler seg så vil dets tidligere historie av det å søke og motta støtte, være med på å påvirke dets vurdering om støtten er tilgjengelig eller ikke. Mens erfaringer av støttende tilknytning i barndom fremmer en følelse av personlig verdighet og en sikker base der barnet kan utforske sine omgivelser, er støttende relasjoner senere i livet med på å vedlikeholde og forbedre følelsen av at en er verdsatt og elsket (Sarason, Sarason & Pierce, 1990).

Det er også viktig å være klar over at hvilken type støtte som er mest fordelaktig, avhenger av hva slags type problematisk og stressende situasjon individet står i (Uchino, 2004). Dersom innsatte/tidligere innsatte opplever det som utfordrende å finne seg arbeid etter løslatelsen kan handlingsrettet støtte, som instrumentell eller informativ støtte, være mer relevant for å forsøke å hjelpe vedkommende direkte. I andre tilfeller der innsatte/tidligere innsatte opplever utfordringer i forhold til rus eller det å prøve å holde avstand fra tidligere negative bekjenskaper, kan emosjonell støtte i form av omsorg og aktiv lytting være det personen har mest behov for.

Ifølge Uchino (2004) og Lin (1986) varierer det mellom forskere hva slags betegnelse innholdsaspektene ved støttebegrepet får. Støtteaspektet i Lin (1986) sin definisjon av sosial støtte blir delt opp i instrumentell støtte og det han kaller for uttrykksfull støtte. Den instrumentelle dimensjonen handler om bruken av relasjoner som et middel til å oppnå et mål, som for eksempel å søke en jobb, få et lån, eller få barnepass. Uttrykksdimensjonen innebærer bruk av relasjoner som et mål og som et middel i seg selv. Dette kan være aktiviteter hvor

personer blant annet deler følelser, forsøker å oppnå en forståelse av problemer, og bekrefter ens egen så vel som andres verdi og verdighet. Andre har kalt dette for emosjonell støtte (House, 1981; Uchino, 2004). Det finnes andre potensielle dimensjoner i relasjoner, men i følge Lin (1986) er disse to de mest klare og tydelige identifiserbare elementene.

Andre forskere deler i motsetning til Lin (1986) støttens funksjoner opp i fire typer; emosjonell støtte, instrumentell støtte, informativ støtte og vurderingsstøtte (House, 1981). Ifølge House (1981) kan de fire kategoriene spesifiseres ytterligere, men disse fire konstituerer et minimum sett av potensielle typer sosial støtte og bør være brukbart i forskningssammenheng og i praksis. Likevel har jeg valgt å tilføre det Uchino (2004) kaller tilhørighet eller vennskapsstøtte. Ifølge Uchino (2004) glir ofte disse funksjonelle aspektene av sosial støtte over i hverandre, og i dagliglivet kan det være vanskelig å skille mellom dem. Det kan for eksempel tenkes at de som har tilgang på emosjonell støtte, også har tilgang på andre former for støtte (Cohen & Wills, 1985).

Videre i oppgaven velger jeg hovedsakelig å fokusere på det funksjonelle aspektet ved sosial støtte, fordi problemstillingen er relatert til innsattes/tidligere innsattes opplevelse av sosial støtte. I diskusjonen vil jeg derfor ikke gå nærmere inn på de uformelle og formelle kildene til støtte, men jeg anser det likevel som relevant å ha redegjort for det i dette kapittelet. Dette skyldes blant annet at redegjørelsen er med på å danne et helhetlig bilde av begrepet sosial støtte. Det viser også at både personer i et individs uformelle nettverk og i hjelpeapparatet kan være potensielle kilder til støtte, noe som er viktig å forstå i forhold til forskningsspørsmålene i oppgaven.

2.1.4 Fem typer sosial støtte

Emosjonell støtte

Emosjonell støtte er mest sannsynlig det vi ser for oss når vi tenker på et støttende menneske (Uchino, 2004). Emosjonell støtte blir ofte beskrevet som et uttrykk for omsorg og bekymring. Bø og Schiefloe (2007) skriver at det å bli vist empati, sympati og anerkjennelse, og det å ha noen å utveksle følelser med, noen å dele sorger og gleder med kan betegnes som emosjonell støtte. For eksempel hvis innsatte/tidligere innsatte opplever å ha noen personer rundt seg som har troen på at han eller hun skal klare å unngå kriminelle handlinger etter løslatelsen, kan det betegnes som en form for emosjonell støtte.

Instrumentell støtte

Instrumentell støtte blir av Uchino (2004) forklart som direkte levering av materiell hjelp. House (1981) skriver at instrumentell støtte handler om konkret og praktisk hjelp. Støtten handler i stor grad om å hjelpe individet med å ta seg av noe, gjennomføre noe og ta i bruk egne ressurser. Det kan for eksempel innebære at innsatte/tidligere innsatte får bistand til å finne en egnet bolig eller får økonomisk støtte etter løslatelsen. House (1981) forklarer at det å gi instrumentell støtte til en person, også innebærer psykologiske konsekvenser. Dermed kan blant annet det å låne bort penger være et tegn på omsorg.

Informativ støtte

Informativ støtte kan beskrives som å gi råd og veiledning (Uchino, 2004). Informativ støtte defineres av House (1981) som å tilføre individet den informasjonen som er nyttig i forbindelse med å håndtere personlige eller kontekstuelle problemer. Videre skriver House (1981) at informativ støtte i seg selv ikke er hjelpefull, men det fungerer som hjelp til selvhjelp. For eksempel kan det innebære å tipse innsatte/tidligere innsatte om ulike jobbmuligheter. Det å tilføre dem kunnskap og ferdigheter som trengs for de enkelte jobbene, kan også betegnes som informativ støtte. Informativ støtte kan også tenkes å bære preg av emosjonell støtte, fordi personen bryr seg nok til å gå inn i en samtale om viktig valg som må gjøres (Uchino, 2004).

Vurderingsstøtte

I likhet med informativ støtte, innebærer vurderingsstøtte kun overføring av informasjon (House, 1981). Informasjonen er imidlertid relevant til selvevaluering. Sagt med andre ord kan individet, ved å sammenligne seg med en annen person, bruke denne personen som en kilde til informasjon som brukes til å evaluere eller vurdere egen atferd (House, 1981; Stroebe, 2011). For eksempel kan innsatte/tidligere innsatte med et rusmiddelmissbruk bruke en rusfri person i nettverket sitt til å vurdere egen bruk av rusmidler. Vurderingsstøtte handler også om å få hjelp til å vurdere og løse utfordringer, problemsituasjoner og viktige valg. Informasjonen kan være implisitt eller eksplisitt evaluerende (House, 1981).

Tilknytning/vennskapsstøtte

Tilknytning/vennskapsstøtte blir, ifølge Uchino (2004), definert som tilstedeværelsen av andre som individet kan delta i sosiale aktiviteter sammen med. Ett eksempel kan være at

innsatte/tidligere innsatte har en venn de kan se en fotballkamp sammen med. Slik støtte kan være fordelaktig fordi positive sosiale fritidsaktiviteter kan forbedre individets følelse av aksept fra andre, eller det kan hjelpe ved å distrahere individet fra å bekymre seg for problemer (Cohen & Wills, 1985).

2.1.5 Positiv og negativ støtte

Positiv sosial støtte kan forstås som å øke en persons fysiske og/eller psykiske velvære (Sarason & Sarason, 1985). Flere tenker kanskje at sosial støtte har utelukkende en positiv funksjon, men dette er ikke alltid tilfelle (Antonucci, 1985). Støtte som er ment å være positiv, kan være negativ enten fordi utfallet av støtten blir negativ eller fordi personen som mottar støtten kan oppleve den som negativ. For eksempel, et familiemedlem som gir former for emosjonell støtte til den innsatte/tidligere innsatte etter løslatelse, men som selv bruker rusmidler, kan anses som negativ støtte. Det kan også være personer i et kriminalitets- og rus belastende miljø som tilbyr midlertidig overnatting til en person som er løslatt fra fengsel, men som oppfordrer til kriminelle handlinger, kan også betegnes som negativ støtte. Pettus-Davis (et al., 2011) skriver at sosial støtte også kan oppleves som negativ dersom mottakeren ikke er fysisk eller psykisk klar for å motta den støtten som tilbys, eller hvis personen er i konflikt med den som gir støtten. Hvis innsatte/tidligere innsatte “overkjøres” med støtte i utide, kan dette undergrave opplevelsen av egen kompetanse (Dalgard et al., 1995).

2.1.6 Støttens virkning

I følge Bø og Schiefloe (2007) var det lenge ulike syn blant forskere om sosial støtte virket kun på én måte eller på flere. I dag tror en den virker på flere måter, og det er vanlig og skille mellom to teorier (Cohen & Wills 1985):

- hovedeffekt-modellen
- buffereffekt-modellen

I teorien om hovedeffekt-modellen er antakelsen at støtten er virksom til enhver tid, uavhengig av om vi er utsatt for påkjenninger (Dalgard et al., 1995). Dette er den støtten vi daglig får i form av daglig omsorg, daglige oppmuntringer, gode følelser og opplevelser

sammen med andre (Cohen & Wills, 1985). Støtten bidrar positivt gjennom at individet føler seg verdsatt og respektert, og at tilværelsen oppleves stabil og forutsigbar (Dalgard et al., 1995). Slike opplevelser kan gi overskudd og ressurser å øse av i medgang, motgang og krise, og dermed motvirke sårbarhet (Bø & Schiefloe, 2007). Personer som har opparbeidet seg store mengder av slike opplevelser, kan dermed tenkes å være bedre rustet til å møte utfordringer i hverdagen. Det er vissheten om å tilhøre et fellesskap hvor personen opplever seg trygg, ivaretatt og verdsatt som den vedkommende er, som er hovedpoenget. Den andre teorien, buffereffekten, går ut på at sosial støtte først og fremst er virksom når en person utsettes for negative påkjenninger (Dalgard et al., 1995; Cohen & Wills, 1985). Her antas det at sosial støtte har en indirekte og dempende effekt, og fungerer som en buffer som beskytter mot belastninger, eller reduserer dem når de forekommer (Bø & Schiefloe, 2007). Støtten kan virke på flere stadier, som å spille en rolle i selve vurderingen av belastningen, eller å virke inn mellom stressopplevelsen og utviklingen av stressreaksjoner (Dalgard et al., 1995). Buffereffekten forklarer dermed effekten som ligger i den støtten som kommer i ettertid av en negativ livspåkjenning.

2.2 Kriminalomsorgen og samarbeidende etaters tiltak under og etter soning

2.2.1 Fengselsstraff og rehabilitering

I St.meld. nr. 37 (2007-2008) kommer det frem at målet for kriminalomsorgens faglige virksomhet er blant annet at innsatte etter endt soning skal være rusfri, ha et tilfredsstillende sted å bo, kunne lese, skrive og regne, ha en sjanse på arbeidsmarkedet og kunne forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008).

Straffegjennomføringen skal derfor inneholde ulike tiltak som kan motvirke tilbakefall til ny kriminalitet, og som kan fremme integrering etter soning (Falck, 2015). Det har tidligere blitt nevnt at kriminalomsorgen gir diverse tilbud til innsatte i fengsel, som arbeidstrening, skole, kulturtilbud, fritidsaktiviteter og motivasjonsarbeid. Jeg vil videre gå nærmere inn på arbeidstrening og skoletilbud i fengslene, da jeg anser dette som å ha mest relevans for å forstå det som kommer frem av masteroppgavens datamateriale.

Arbeidsdriften i fengslene omfatter det arbeid innsatte tilbys for daglig sysselsetting (Kriminalomsorgen, 2017b). Det kan innebære ulike typer av verksteddrift, fengselets drift

og vedlikehold. Det omfatter også arbeid utenfor fengsel som de innsatte kan gis tillatelse til, dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det. Slik tilrettelegging skjer gjennom bruk av frigang. Målet for arbeidsdriften er aktivisering av innsatte, og bedre kvalifikasjonene for arbeid etter løslatelse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Dette rehabiliteringsarbeidet anses som et viktig ledd i å tilrettelegge for et liv uten kriminalitet.

Et annet virkemiddel for at innsatte skal mestre livet etter endt soning er å tilby innsatte skolegang. I Norge gis det skoletilbud ved samtlige fengsler, og er en del av den lokale videregående opplæringen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Skolene i fengslene skal, etter de alminnelige målene for opplæring, blant annet gi kunnskap og ferdigheter som gjør den enkelte i stand til å utnytte sine evner og realisere sine mål.

I tillegg til arbeids- og skoletilbud, skal det tilbys helsetjenester i fengslene som skal gi innsatte den behandlingen de har behov for (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Det innebærer ulike tilbud fra både primær- og spesialisthelsetjenestene. I oppgavens sammenheng skal jeg først og fremst se på behandlingstilbud knyttet til rusmiddelmissbruk da det har mest relevans som et bakteppe til å forstå deler av datamaterialet. To tiltak som kan brukes i arbeid med innsatte med et rusmiddelmissbruk er programvirksomhet (for eksempel rusprogram) og § 12 overføring (Falck, 2015). Programvirksomheten drives av sertifisert personale i fengslene, og kan være undervisning, ferdighetstrening eller strukturerte samtaler som gjennomføres i grupper eller individuelt med innsatte (Falck, 2015; Kriminalomsorgen, 2017b). For innsatte med behov for behandling gir straffegjennomføringsloven § 12 mulighet for å sone siste del eller hele fengselsdommen i behandlings- eller omsorgsinstitusjon for rusmiddelmissbrukere (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008).

2.2.2 Tilbakeføringsgarantien

Som nevnt innledningsvis i studien må det arbeidet som gjøres av kriminalomsorgen under straffegjennomføring i fengsel videreføres etter løslatelse. Som et virkemiddel for den praktiske tilretteleggingen av løslatelse, innførte Stoltenberg II-regjering et felles kriminalpolitisk tiltak med sikte på redusert kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Tilbakeføringsgarantien skal blant annet sikre at innsatte får utløst de samme rettighetene som resten av befolkningen har, men som de ikke får tilgang til på grunn av

fengslingen. Tilbakeføringsgarantien er ingen garanti i juridisk forstand, men innebærer at velferdsetatene har forpliktelser til å bistå innsatte.

Et viktig element i tilbakeføringsgarantien er samarbeidet mellom den innsatte, kriminalomsorgen og øvrige etater. I St.meld. 37 (2007-2008) blir det påpekt at det er og forblir den innsatte selv som må ta ansvar for og administrere eget liv (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Samtidig fremheves det at mange innsatte er en svakerestilt gruppe ut fra flere kriterier, og har dermed behov for mental og praktisk støtte til å klare den forpliktelsen. Slik støtte kan innebære å gi innsatte ulike tilbud som andre norske statsborgere har rett til, som bolig, muligheter for utdanning, arbeid, arbeids- og velferdsforvaltningens tjenester, sosiale tjenester, helsetjenester, økonomisk rådgivning og bistand ved gjeldsproblemer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). For å tilby slike tiltak kreves det som regel et samspill mellom kriminalomsorgen og andre etater. Det løftes frem i St.meld. 37 (2007-2008) at kriminalomsorgen skal begynne planlegging av løslatelse og tilbakeføring ved mottakelsen av rettskraftig dom (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Blant annet innebærer det å koordinere og legge til rette for at samarbeidende etater kan tilby og gjennomføre sine tjenester, for eksempel gjennom etablering av ansvarsgrupper. Samarbeidende etater kan være Nav, kommune, fylkeskommune og helseforetak.

2.3 Kunnskapsstatus

For å finne frem til tidligere forskning på området har jeg benyttet meg av bibliotekjentesten ved NTNU. Litteratursøk er foretatt via Oria og GoogleScholar, og ved ulike databaser som: Sage Journals, Taylor & Francis Online, Bibsys, Web of Science. Søkeordene som har blitt benyttet er fengsel, innsatt, tilbakeføring, tilbakefall, ettervern, sosial støtte. Da det viste seg ikke å gi mange treff på disse søkeordene i norske databaser, benyttet jeg meg av søkeord på engelsk: prison, inmate, offender, prison reentry, recidivism, desistance, social support. Jeg har brukt søkeordene i flere ulike kombinasjoner for å få et mer spesifisert og avgrenset søk. I tillegg har jeg gjennomgått referanselister fra relevante studier og forskningsartikler for å finne kilder. Følgende studier og forskningsartikler er ikke en uttømmende gjennomgang av tidligere forskning om temaet. Valg av litteratur er gjort på bakgrunn av at det har dannet et utgangspunkt for oppgavens problemstilling, og fordi jeg oppfatter det som relevant for å belyse problemstillingen.

2.3.1 Levekår blant innsatte – før, under og etter soning

For å gi leseren et inntrykk av hva slags utfordringer innsatte/tidligere innsatte har eller kan møte på blant annet under og etter soning, ønsker jeg å gi en beskrivelse av det.

I 2014 gjennomførte Statistisk Sentralbyrå en levekårsundersøkelse blant 264 innsatte i norske fengsler. I rapporten beskrives livet til innsatte før soning, i noen grad livet under soning og planene etter løslatelse (Killengreen Revold, 2015). Blant annet kom det frem at kun 22 prosent av de innsatte eide bolig før soningen, og 46 prosent leide. Dette er en betydelig lavere andel enn befolkningen som helhet. Resterende bodde i annen type bolig som inkluderte trygdebolig, servicebolig, hospits, bolig hjemme hos foreldre, kjæreste, venner, mens noen var uten bolig. Andelen som bodde i slike typer bolig som trygdebolig, hospits o.l. var høyere blant de som hadde sonet tidligere dommer, mens mange innsatte mellom 18 og 24 år bodde hos foreldre.

Utdanningsnivå og yrkesaktivitet var også lavere sammenliknet med sammenlignbare grupper av den øvrige befolkningen, der 66 prosent av de innsatte har ungdomsskole eller lavere som høyeste fullførte utdanning. Dette var særlig fremtredende hos de som hadde sonet tidligere. Kun 36 prosent var i lønnet arbeid ved innsettelse, og mange var ansatt i midlertidige stillinger eller deltidsjobber. Respondentene ble også spurt om hvordan de ble ansatt i sitt siste arbeidsforhold. 40 prosent hadde fått jobb med selv å kontakte arbeidsgiver, mens 30 prosent hadde fått jobb gjennom venner og familie. 12 prosent hadde blitt ansatt i sin siste jobb gjennom Nav eller tilsvarende organer.

På spørsmål om hva som var de vanligste inntektskildene før innsettelse oppga 36 prosent av de innsatte inntektsgivende arbeid, mens 28 prosent levde på arbeidsrelaterte ytelser (ledighetstrygd, sykepenger, attføring, arbeidsavklaringspenger). 5 prosent baserte seg på støtte fra familie, venner eller kjæreste. Andelen med økonomiske problemer viste seg også å være høy blant de innsatte. 55 prosent svarte at husholdningen deres ikke ville klart en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å ta opp ekstra lån eller få hjelp fra andre. Et klart flertall, 81 prosent, hadde også gjeld.

I undersøkelsen fant Killengreen Revold (2015) at andelen som hadde brukt narkotika siste 12 måneder før innsettelse var 56 prosent, og klart høyere enn andelen av referansegruppen. Narkotiske stoffer innebar blant annet cannabis, amfetamin/speed, kokain, rohypnol eller ecstasy/MDMA. De fleste som hadde brukt slike stoffer hadde brukt mer enn ett rusmiddel. Flesteparten av de som hadde brukt narkotika før innsettelse hadde også tidligere dommer. På spørsmål om respondentene hadde fått behandling for rusproblemer, svarte 18 prosent at de hadde fått, mens 10 prosent hadde ikke fått behandling selv om de hadde behov for det.

Funn fra undersøkelsen tyder også på at en høyere andel av innsatte enn i befolkningen for øvrig mangler kontakt med andre mennesker. 12 prosent av de innsatte har ikke noen som står dem nær, og som de kan snakke fortrolig med, sammenliknet med befolkningen hvor 3 prosent oppgir å mangle en slik person. Selv om flertallet av de innsatte i undersøkelsen har noen gode venner, er det 14 prosent som ikke har noen, inkludert familie, de kan regne med hvis de får personlige problemer. Både andelen uten noen som stod dem nær og uten personer de kunne stole på ved problemer, var større blant de med lange dommer.

62 prosent av de innsatte sier de har noen de kan snakke med i fengselet om hvordan de har det. Av disse nevner de fleste at de kan snakke med andre innsatte, men også mange sier de kan snakke med kontaktbetjenten eller andre betjenter. Under 10 prosent sier de kan snakke med andre ansatte ved fengselet, som helsepersonell, sosialrådgiver eller fritidsleder. Sosial kontakt med familie og venner som ikke sitter i fengsel, ble også kartlagt. Seks av ti har fått besøk de siste tre månedene, og flesteparten har fått besøk av familie eller slektninger.

I forhold til boligsituasjon, jobbsituasjon og økonomisk situasjon etter løslatelse, hadde 56 prosent av de innsatte en bolig (eid eller leid). 20 prosent planla å bo hos familie eller venner, eller i annen type bolig, mens de resterende ikke hadde avklart boforhold etter løslatelsen. Et flertall av innsatte hadde ikke jobb ved løslatelse, 66 prosent, mens 34 prosent hadde det. Av de som hadde jobb etter løslatelse hadde flesteparten beholdt jobben som de hadde før soning. 60 prosent av de innsatte forventet å ha penger så de klarer seg ved løslatelse, i hvert fall for en kort stund. Derimot har 40 prosent ikke en sikker økonomisk situasjon etter soning.

2.3.2 Sosial støtte og innsatte/tidligere innsatte

Mye av forskningen som har vært gjort angående sosial støtte, har vært konsentrert rundt forholdet mellom sosial støtte og helse. I følge Dalgard et al. (1995) finnes det omfattende dokumentasjon på at sosial støtte reduserer dødelighet og forebygger både somatiske sykdommer og psykiske lidelser. Francis Cullen (1994) argumenterte for at bruk av teori om sosial støtte også kan benyttes som et generelt rammeverk innenfor kriminologi og strafferett (Hochstetler et al., 2010). Hochstetler et al. (2010) skriver at ifølge Cullen (1994) er sosial støtte teoretisk viktig for kriminologi fordi sosial støtte fungerer som en beskyttende faktor ved å hindre personer fra kriminalitet og avvikende atferd, og ved å bistå i rehabiliteringsprosessen. Sosial støtte er forankret i en idé om at organiserte nettverk av relasjoner kan hjelpe personer til å få dekket både psykologiske/emosjonelle og instrumentelle behov, som igjen kan forebygge kriminalitet (Colvin, Cullen & Ven, 2002). Ifølge Orrick, Worrall, Morris, Piquero, Bales & Wang (2011) hviler Cullens idé om sosial støtte på en antakelse om at samfunn og individer som gir ulike former for ressurser til andre ved å vise støtte og omsorg, vil erfare mindre kriminalitet. Videre hevder han at sosial støtte både kan komme fra offentlige (formelle) og private (uformelle) kilder, og uansett om sosial støtte kommer via offentlige sosiale tjenester, ansatte innenfor kriminalomsorgen, sosiale nettverk, familie eller interpersonlige relasjoner, reduserer det kriminell aktivitet. Med dette mener Cullen (1994, referert i Hochstetler et al., 2010) at individer, både de som kan komme til å begå kriminalitet og de som har begått kriminalitet, som mottar høyere nivå av sosial støtte vil ha en lavere risiko for å utføre kriminelle handlinger i fremtiden. Lignende vil samfunn bestående av høyere sosial støtte ha lavere kriminalitetsrater (Cullen, 1994 referert i Heidemann, Cederbaum og Martinez, 2014). Videre mener Cullen (1994, referert i Hochstetler et al., 2010) at sosial støtte som tilnærming særlig er egnet til å rehabilitere innsatte/tidligere innsatte, fordi gjentagelse av kriminalitet har blitt vist å reduseres gjennom programvirksomhet som tar sikte på å utvikle personlige ferdigheter, gi støttende rådgivning og tilby flere typer sosiale tjenester.

Ifølge Heidemann et al. (2014) har sosial støtte blitt antatt å operere som en beskyttende faktor blant ulike risikofaktorer for kriminelle handlinger, ved blant annet å tilføre human og sosial kapital som er nødvendig for å bryte med det kriminelle livet, og skape muligheter for prososial utvikling. Videre skriver Heidemann et al. (2014) at dersom sosial støtte og prososiale bånd reduserer kriminalitet, bør det også hjelpe innsatte/tidligere innsatte i tilbakeføringsprosessen og virke som buffer mot tilbakefall til ny kriminalitet.

2.3.3 Sosial støtte under soning

Den første studien jeg vil presentere dreier seg om å identifisere typer av og kilder til sosial støtte mottatt av 60 kvinnelige innsatte i et amerikansk fengsel (Clone & DeHart, 2014). Denne kvalitative studien tar utgangspunkt i House's (1981) forståelse av begrepet sosial støtte, og bruker hans fire inndelinger på typer av støtte. Disse inkluderer vurderingsstøtte, instrumentell støtte, informativ støtte og emosjonell støtte. Ved bruk av grounded theory analyserte forskerne materialet, og resultatene viser at emosjonell støtte er den hyppigste typen støtte disse kvinnene mottok, etterfulgt av instrumentell støtte, informativ støtte og vurderingsstøtte. Det var kvinnenenes familiemedlemmer, spesielt søsken, som var hovedkilden til støtte. Disse relasjonene viste seg imidlertid å være konfliktfylte i enkelte tilfeller. Også andre medinnsatte ble identifisert som en potensiell kilde til emosjonell støtte og informativ støtte for kvinnene. Videre fortalte de innsatte at profesjonelle ga emosjonell støtte utover deres plikter knyttet til den offentlige rollen. Dette kunne være fengselsbetjenter, pensjonerte rådgivere og åndelige ledere. Partnere, venner fra utsiden av fengselet og likesinnede i støttegrupper ble også nevnt som en kilde til blant annet emosjonell støtte. Støtten kvinnene i studien mottok hadde blant annet betydning på deres trivsel og tilpasning til livet i fengsel, og ga dem motivasjon og håp om å klare seg i livet på utsiden etter endt soning.

Den neste studien jeg har sett på tar for seg sammenhengen mellom kinesiske kvinnelige innsattes tilpasning til livet i fengsel, og deres oppfattelse av sosial støtte basert på kvantitative og kvalitative metoder (Liu & Chui, 2014). I studie 1 baserer resultatene seg på et spørreskjema gitt til 288 deltakere, der hensikten var å få en generell forståelse av kvinnelige kinesiske innsattes preferanse for ulike typer sosial støtte, og sammenhengen mellom å motta støtte og innsattes erfaringer angående tilpasning til fengsel. Studie 2 brukte en kvalitativ fremgangsmåte gjennom intervjuer med 52 deltakere for videre å forstå og vurdere hvordan og hvorfor de innsatte bruker sosial støtte til å hjelpe dem selv til å tilpasse seg livet i et fengsel. For å summere så viste resultatene fra studie 1 at de innsatte har behov for støtte gjennom soningen. Mer sosial støtte så ut til å hjelpe dem med å tilpasse seg omgivelsene i fengsel bedre. Det kom også frem at støtte fra familie har størst betydning, etterfulgt av støtte fra signifikante andre (fengselsbetjenter og frivillige). Støtte fra venner var mindre viktig. Lignende funn kom frem av studie 2. Familiemedlemmer ga de innsatte emosjonell støtte, som igjen førte til at de fikk motivasjon til å tilpasse seg livet i fengsel. Fengselsbetjenter var

spesielt viktig for de innsatte med lange dommer, og hjelp til med den psykologiske tilpasningen.

Studien til Hobbs og Dear (2000) søkte å avgjøre i hvilken grad innsatte sannsynligvis vil tilnærme seg fengselsbetjenter for praktisk assistanse og emosjonell støtte, og utforsket om innsatte er forskjellige angående å være forberedt på å tilnærme seg fengselsbetjenter i henhold til ulike problematiske situasjoner. Forskerne så også på om innsatte med og uten en bakgrunn med selvskading er forskjellige i deres villighet til å tilnærme fengselsbetjenter for sosial støtte. Data fra 187 innsatte fra et fengsel i Australia med høy sikkerhet indikerte at de sjeldent søkte emosjonell støtte fra fengselsbetjenter, men dette varierte i forhold til type problem som oppstod. Respondentene rapporterte en større villighet til å tilnærme seg fengselsbetjentene for praktisk støtte enn emosjonell støtte. Resultatene viste ingen forskjell blant innsatte med en tidligere historie på selvskading og innsatte uten en slik bakgrunn. I følge Hobbs og Dear (2000) antyder resultatene at hvis innsattes eneste tilgang til støtte er gjennom fengselsbetjenter, vil innsatte være motvillige til å søke hjelp når de har behov for det.

2.3.4 Sosial støtte etter soning

Naser og Vigne (2006) undersøkte rollen familien til innsatte spiller i prosessen fra fengsel og ut i samfunnet igjen. Datamaterialet hviler på 413 mannlige innsatte, som returnerte til Baltimore og Chicago etter løslatelse, som fullførte en survey undersøkelse én til to måneder før løslatelsen, og en-til-en intervjuer to til tre måneder etter deres løslatelse. Forskerne så nærmere på innsattes forventninger til sosial støtte fra familie i tiden etter løslatelse, og i hvilken grad disse forventningene ble møtt. Sosial støtte er i denne studien knyttet til økonomisk hjelp, bolig og hjelp til å finne arbeid. Resultatene viste at innsatte forventet å støtte seg mye til familiemedlemmer i forhold til flere aspekter ved tilbakeføringsprosessen, som å ha et sted å bo og hjelp til å skaffe arbeid. Også økonomisk støtte og generelt motivasjon ble rapportert. Det forskerne fant spesielt interessant var at innsattes forventninger ble møtt eller overskredet for de fleste deltakerne. Videre tydet funnene på at innsatte verdsatte den rollen familien spilte i deres tilbakeføringsprosess mer etter at de var blitt løslatt, enn mens de satt fengslet. Dette tyder på at familien til innsatte er en viktig innflytelse i reintegreringen, og at de gir nødvendig støtte etter løslatelsen (Naser & Vigne, 2006).

Den neste studien jeg har sett på er utført av Cobbina (2010), som tar sikte på å identifisere faktorer som påvirker suksess i reintegreringen fra fengsel til samfunnet, og faktorer som fører til en mislykket reintegrering. Cobbina (2010) brukte blant annet survey intervjuer og dybdeintervjuer med 50 innsatte og tidligere innsatte kvinner i Missouri til å undersøke deres vurderinger om hva som fører til en vellykket og en mindre vellykket tilbakeføring. Survey intervjuene ble brukt til å samle inn kvinnenes erfaringer angående situasjonen før fengsel, i fengsel og etter fengsel, og ga nyttig informasjon som ble brukt til å utforske videre i dybdeintervjuene. Ved bruk av teknikker fra grounded theory i analysen, fant Cobbina (2010) at de tidligere innsattes vellykkede integrering i samfunnet etter løslatelse var et resultat av sosial støtte fra familie og tilsynsfører (parole officer), og at de hadde tilgang til offentlige tjenester i samfunnet. Støtten fra familie viste seg gjennom at kvinnene bodde hos sin familie rett etter løslatelsen, og mange av deltakerne i studien støttet seg til deres familier for økonomisk støtte, emosjonell støtte og hjelp til barnepass. Kvinnenes tilsynsførere ble også ansett som å være en del av deres positive nettverk, og ga dem støtte gjennom å lytte og motivere. Gjennom offentlige sosiale tjenester fikk kvinnene hjelp til å få seg arbeid og bolig. Til forskjell fra disse tidligere innsatte, beskrev de kvinnene som hadde havnet tilbake i fengsel at dette var et resultat av negativ støtte, for eksempel kontakt med familiemedlemmer som selv var involvert i kriminalitet, lite støtte fra deres tilsynsfører (parole officer) og konkurrerende krav de møtte på etter løslatelsen.

I tverrsnittstudien til Heidemann, Cederbaum og Martinez (2014) var formålet å undersøke kilder til positiv, emosjonell støtte for en gruppe tidligere kvinnelige innsatte som hadde unngått tilbakefall til ny kriminalitet og ny fengsling i minst 90 dager. Videre ønsket de å finne ut hvordan den støtten påvirket deres tilfredshet med livet. De kombinerte kvantitativ og kvalitativ metode som fremgangsmåte til å undersøke dette, der 104 kvinner svarte på survey og 30 av de samme kvinnene ble intervjuet. Den første delen av studien gikk ut på å gjennomføre en survey av kvinnenes kilder til sosial støtte og påvirkningen den sosiale støtten hadde på deres tilfredshet med livet. Funn fra denne delen viste at disse kvinnene mottok liknende mengder av støtte fra venner, familie og «andre». Den kvantitative analysen viste derimot at kun sosial støtte fra kategorien «andre» var en signifikant prediksjon for kvinnenes tilfredshet med livet. For at forskerne skulle få en bedre forståelse av hvem «andre» var, fortok de semistrukturerte intervjuer. Resultatene fra den kvalitative analysen viste at «andre», bortsett fra familie og venner, som gav kvinnene sosial støtte var andre deltakere på behandlingsprogram de deltok på, andre medlemmer av blant annet Anonyme Alkoholikere,

ansatte ved ulike tjenester som kvinnene benyttet seg av etter løslatelsen, og i noen tilfeller partnere.

En annen studie jeg anser som relevant til problemstillingen i denne oppgaven er gjennomført av Taylor (2016). Her var hensikten å måle den direkte effekten av emosjonell og instrumentell støtte fra familie i tilbakeføringsprosessen fra fengsel til samfunn. Taylor (2016) gjennomførte en kvantitativ undersøkelse hvor hun samlet inn data 30 dager før løslatelsen, og 3, 9 og 15 måneder etter blant 2050 innsatte, hvorav både menn og kvinner. Ved bruk av logistisk regresjonsmodeller fant hun at høyere nivå av emosjonell støtte reduserte sannsynligheten til å begå nye kriminelle handlinger. Resultatene indikerte imidlertid at denne sammenhengen varierte i forhold til ulike måter å måle tilbakefall på og oppfølgingsperiodens varighet. Videre fant hun ingen sammenheng mellom instrumentell støtte og tilbakefall til ny kriminalitet. Dette var noe overraskende med bakgrunn i tidligere forskning som har vist at arbeid og bolig er vesentlige faktorer som spiller en rolle i forhold til tilbakefall (Taylor, 2016).

Som en oppsummering basert på gjennomgang av utvalgt forskning på temaet, viser det seg at det er fokus på sosial støtte for innsatte/tidligere innsatte under og etter soning. Søkene jeg har gjort viser derimot at det er lite forskning på dette i en norsk sammenheng, da de forskningsartiklene jeg fant er internasjonale. Internasjonale studier som omhandler innsattes tid i fengsel og etter fengsel, vil ikke automatisk kunne overføres og relateres til norske fengsler og det tilbakeføringsarbeidet som gjøres her. Mine søk viste også at mye av den tidligere forskningen tar for seg sosial støtte fra innsattes/tidligere innsattes familie, og mindre om støtte fra hjelpeapparatet. Samlet sett kan dette tyde på et behov for en studie om sosial støtte fra det uformelle nettverket og hjelpeapparatet under og etter soning ved norske fengsler.

3 Metode og forskningsdesign

I følge Malterud (2012) handler forskning om en systematisk og refleksiv prosess der kunnskapsutvikling kan etterprøves og deles med andre. Videre hevder Malterud (2012) at ethvert forskningsprosjekt bør preges av kritisk refleksjon, der intersubjektivitet brukes som et virkemiddel for å gi andre innsyn i premisser og prosess. I dette kapittelet vil jeg presentere metoden som er valgt for å gjennomføre studien. Først redegjør jeg for det vitenskapsfilosofiske grunnlaget og valg av metode. Her blir også min forforståelse utdypet. Videre blir utvalg, datainnsamling og analyse beskrevet. Deretter blir studiens reliabilitet, validitet og overførbarhet løftet frem. Til slutt presenteres etiske refleksjoner.

3.1 Vitenskapsfilosofisk grunnlag og valg av metode

3.1.1 Vitenskapelig utgangspunkt

Vitenskapssyn bygger på forskjellige oppfatninger av virkeligheten, kunnskapen og mennesket (Aadland, 2011). Forskerens vitenskapelige utgangspunkt har betydning for hva slags informasjon som søkes, og danner et grunnlag for den forståelsen forskeren utvikler (Thagaard, 2013). Min virkelighetsforståelse, og mitt syn på kunnskap og menneske er bygd opp gjennom personlige erfaringer, teori og praksiserfaring. Jeg har blitt påvirket av kunnskap gjennom grunnutdanning som sosionom, og jeg har tilegnet meg kunnskap gjennom praksis og arbeidserfaring. Blant annet har jeg gjennom sosionomutdanningen ervervet sosialt arbeids forståelsesramme, som ifølge Levin (2004) bygger på en forestilling om mennesket som unikt, og at det formes gjennom sine relasjoner til de nærmeste og til den situasjonen det befinner seg i. Mitt ståsted, mine faglige interesser, motiver og personlige erfaringer har avgjort hvilken problemstilling jeg har oppfattet som aktuell, hvilke perspektiv som har blitt valgt, hvilke metode og utvalg som har blitt ansett som relevant, hvilke resultater jeg har kommet frem til, og hvordan konklusjonene har blitt vektlagt og formidlet i denne masteroppgaven (Malterud, 2011).

Denne masteroppgaven kan sies å ligge innenfor samfunnsvitenskapene, og ifølge Norvoll (2013) og Thomassen (2006) har to vitenskapsfilosofiske hovedretninger vekslet om å være toneangivende innenfor samfunnsvitenskapene. Den ene er positivismen, der en søker å

årsaksforklare og forutsi fenomener gjennom å innhente direkte registrerbare eller målbare data ved observasjon eller eksperimenter (Thomassen, 2006). Den andre retningen betegnes som hermeneutikk, og her søkes det forståelse og innsikt i menneskelige ytringer, gjennom å fortolke et meningsinnhold ut fra den konteksten ytringene står i (Thomassen, 2006). Ifølge Aadland (2011) er både positivisme og hermeneutikk viktig og nyttig som bakteppe innenfor sosialfaglig virksomhet. Dette støttes også av Dalland (2007) da han skriver at sosialarbeideren har behov for både forklarende og forstående kunnskap. Denne masteroppgaven har imidlertid en problemstilling som ikke kan undersøkes ved direkte målbare data der forskeren har en rolle som en nøytral observatør. Min problemstilling søker å forstå innsatte/tidligere innsattes opplevelser og livserfaringer, og jeg som forsker må dermed forholde meg til intervjupersonene som subjekter. Det vitenskapelige utgangspunktet for denne masteroppgaven er derfor inspirert av fenomenologi og hermeneutikk.

3.1.2 Fenomenologi og hermeneutikk

Kvalitativ forskningsmetode bygger på teorier om menneskelig erfaring, fenomenologi, og fortolkning, hermeneutikk (Malterud, 2012). Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen, og søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer (Thagaard, 2013). Den ytre verden kommer i bakgrunn, og det er fenomenverdenen slik den oppleves av personene vi studerer som er av interesse. Sentralt i denne masteroppgaven er å forstå sosial støtte under og etter soning på grunnlag av perspektivene til intervjupersonene, og beskrive dette fenomenet slik det erfares av dem. Dermed kan denne masteroppgaven sies å være inspirert av et fenomenologisk perspektiv.

Fenomenologien ble grunnlagt som filosofi av Edmund Husserl, videreutviklet som eksistensfilosofi av Martin Heidegger, og senere i eksistensialistisk og dialektisk retning av Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty (Kvale & Brinkmann, 2015). Til å begynne med var fenomenologiens gjenstand bevissthet og opplevelse. Senere ble den utviklet til også å omfatte menneskets livsverden, og til å ta hensyn til kroppen og menneskers handlinger i en historisk sammenheng (Kvale & Brinkmann, 2015). Innenfor kvalitativ forskning har, ifølge Kvale og Brinkmann (2015), en fenomenologisk tilnærming i generell ikke-filosofisk forstand vært utbredt. Fenomenologi er her mer bestemt et begrep som peker på en interesse for å forstå det som skal studeres ut fra deltakernes egne perspektiver, og beskrive verden slik den oppleves av deltakerne. Det er den levde erfaringsverden forskeren søker å forstå.

Menneskelig erfaring er kjennetegnet ved en direkte opplevelse av helhetlige, meningsbærende fenomener, og det er dette som er utgangspunktet for kunnskap (Thomassen, 2006). Dette bygger på en forståelse om at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale & Brinkmann, 2015). Dette er ett av formålene med denne masteroppgaven, i størst mulig grad å få frem innsattes/tidligere innsattes opplevelser og erfaringer slik det oppleves for dem. Siktemålet er å nå frem til det særegne ved fenomenet, det som kalles fenomenets essens eller “vesen” (Thomassen, 2006; Malterud; 2011). Med en fenomenologisk tilnærming kreves det at jeg som forsker setter min forforståelse, mine antagelser og forventninger til side, slik at jeg kan undersøke selve fenomenet slik det fremtrer (Thomassen, 2006). Jeg har derfor forsøkt å ha et aktivt og bevisst forhold til min forforståelse om det som undersøkes i denne masteroppgaven. Samtidig er det umulig å få frem innsattes/tidligere innsattes mening og å forstå deres erfaringer uten at jeg som forsker fortolker deres historier. Når jeg har forsøkt å forstå og fortolke de meningsbærende fenomener slik innsatte/tidligere innsatte opplever det, har jeg gjort dette innenfor en historisk, kulturell og sosial kontekst (Thomassen, 2006). En slik kontekst vil jeg alltid befinne meg innenfor, og derfor kan jeg ikke ganske enkelt sette min forforståelse til side. Et slikt perspektiv blir, ifølge Thomassen (2006), utdypet hos den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer. Dette bringer meg over til hermeneutikken.

Hermeneutikk betyr fortolkningslære, og fortolkning er et forsøk på å trenge dypere inn i det som studeres for å gi mening til det som overfladisk sett fremstår som uklart (Dalland, 2007). Historisk startet denne tradisjonen med tolkning av Bibelen og andre dokumenter (Dalland, 2007; Malterud, 2011). Etter hvert har hermeneutikken utviklet seg til “en allmenn teori om fortolkning og forståelse i vid forstand” (Thomassen, 2006, s 157). Fra å gjelde religiøse, juridiske og litterære tekster, har hermeneutikkens gjenstand også utvidet seg til å omfatte diskurs og handling (Kvale & Brinkmann, 2015). Innenfor samfunnsvitenskapene er hermeneutikken relevant fordi mye av det de forsøker å forklare, og mye av disse fagenes datamateriale består av meningsfulle fenomener (Gilje & Grimen, 1995).

Den hermeneutiske tolkningen innebærer å finne de skjulte meningene i et fenomen og tolke dem. Ifølge Thagaard (2013) kan tolkning av intervjuetekster forstås som en dialog mellom forsker og tekst, der forskeren studerer den mening teksten formidler. For at forskeren skal vite hva oppmerksomheten skal rettes mot i teksten, må hun starte med visse ideer om hva hun skal se etter. Ifølge Gilje og Grimen (1995) er en grunntanke i hermeneutikken at vi alltid

forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger. Gadamer kaller slike forutsetninger for *forforståelse*, og forforståelse er et nødvendig vilkår for at forståelse i det hele tatt skal være mulig (Gilje & Grimen, 1995). Som forsker må jeg imidlertid bevisstgjøre meg min forforståelse så godt det lar seg gjøre. Jeg bør reflektere over og tydeliggjøre, både for meg selv og overfor leseren, hvilke ideer og forhåndsoppfatninger jeg hadde da jeg gikk i gang med masteroppgaven (Aadland, 2004). Dette er for å få frem min utgangsposisjon som forsker, slik at leseren kan forstå hvorfor den presenterte tolkningen framstår som den mest relevante. En slik bevisstgjøring av min forforståelse kan også forbygge at jeg som forsker går inn i studien med skylapper og manglende evne til å lære av materialet (Malterud, 2011). Jeg vil i et senere avsnitt (3.1.4) redegjøre for min forforståelse.

Ifølge Gilje og Grimen (1995) er det et begrep i hermeneutikken som er spesielt viktig, og det er *den hermeneutiske sirkel*, eller *den hermeneutiske spiral*. Begrepet betegner hvordan forståelsen utvikler seg gjennom en stadig bevegelse frem og tilbake mellom helhet og del, mellom det forskeren skal fortolke og den kontekst det fortolkes i, og mellom det forskeren skal fortolke og forskerens forforståelse (Gilje & Grimen, 1995). Hovedpoenget er, ifølge Gilje og Grimen (1995), at for å kunne tolke og forstå helheten av det som undersøkes, må forskeren fortolke delene. Og for å fortolke delene, må forskeren gjøre en fortolkning av helheten. Slik har prosessen i denne masteroppgaven også fortonet seg. Jeg gikk først inn i forskningsprosessen med en forforståelse, med bakgrunn i tidligere erfaringer, teori og empiri om temaet, vedrørende helheten om hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever sosial støtte under og etter soning. Deretter har jeg sett på delene av det intervjupersonene fortalte meg, i den konteksten det ble fortalt i, og opp mot den aktuelle teorien. Slik har jeg gått frem og tilbake gjennom teksten, og utviklet min forestilling av helheten.

Samfunnsforskere møter på utfordringer med forståelse og fortolkning (Gilje & Grimen, 1995). Dette er knyttet til et særtrekk ved mennesker, om at de tillegger egne handlinger og andre fenomen mening. Samfunnsforskere må derfor ofte fortolke og forstå noe som allerede er fortolkninger gjort av intervjupersonene selv. Intervjupersonene i denne studien har gjennom individuelle intervjuer formidlet sine opplevelser rundt sosial støtte under og etter soning. Disse beskrivelsene representerer deres egne fortolkninger og forståelser av virkeligheten. Én måte å forholde seg til disse beskrivelsene på er å ta utgangspunkt i det den engelske sosiologen Anthony Giddens kaller dobbel hermeneutikk (Gilje & Grimen, 1995). På den ene siden må forskeren forholde seg til intervjupersonenes beskrivelser av seg selv og

sine egne aktiviteter, på en annen side må forskeren rekonstruere deres fortolkninger innenfor et vitenskapelig språk, ved bruk av teoretiske begreper (Gilje & Grimen, 1995). Når innsatte/tidligere innsatte fortalte om sine opplevelser angående sosial støtte under og etter soning, brukte de beskrivelser som «jeg kan prate med han om alt», «de har tatt tak i ting som er vanskelig for meg når jeg sitter her», osv. Disse fortolkningene ble i sin tur satt inn i en teoretisk ramme, og har dermed blitt fortolket av meg som forsker. Jeg tok utgangspunkt i intervjupersonenes beskrivelser og drøftet disse opp mot teori om sosial støtte og tidligere forskning. Min fortolkning vil dermed kunne gå noe utover intervjupersonenes selvopfatning.

3.1.3 Kvalitativ metode

Problemstillingen gir retningslinjer for hvordan prosjektet kan utformes, det vil si hvilke personer eller situasjoner vi kan studere, hvilke metoder vi kan benytte og hvordan analysen kan utføres (Thagaard, 2013). Masteroppgavens problemstilling søker svar på innsattes/tidligere innsattes egne opplevelser knyttet til deres hverdagsliv. Mer spesifikt er jeg interessert å få tak i innsattes/tidligere innsattes opplevelser og erfaringer knyttet til sosial støtte under et fengselsopphold og ved tiden etter. For å få en dypere mening omkring dette, fant jeg ut at jeg burde bruke en metode som fokuserer på de kvalitative aspektene ved fenomenet som skal studeres. Dermed har studien en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode egner seg til å studere folks levde erfaringer, sett fra deltaker-perspektiver (Grimen, 2004). Studien tar sikte mot å oppnå en forståelse av fenomenet som undersøkes, og målet er å beskrive det ut i fra intervjupersonenes egne beskrivelser (Malterud, 2011).

Intervjusamtaler er et godt utgangspunkt for å få kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over sin situasjon. De som intervjues kan fortelle om hvordan de opplever sin livssituasjon, og hvordan de forstår sine erfaringer (Thagaard, 2013). Ved bruk av intervju etableres det en direkte kontakt mellom forskeren og personene som studeres. Forskeren bruker seg selv som et middel for å få informasjon, og forskerens nærhet og sensitivitet i forhold til personen i felten er viktig for det materialet forskeren får (Thagaard, 2013). Datamaterialet i denne masteroppgaven ble samlet inn gjennom semistrukturerte individuelle intervjuer, fordi studiens problemstilling søker å forstå sider ved intervjupersonenes hverdagsliv. Ved bruk av denne formen for intervju ønsket jeg å innhente

beskrivelser fra innsattes/tidligere innsattes livsverden, og fortolkninger av meningen med fenomenene som ble beskrevet (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.1.4 Forforståelse

Min forforståelse er preget av flere forhold. Jeg er utdannet sosionom, og gjennom bachelorutdanningen var jeg med i en prosjektgruppe hvor vi undersøkte makt og avmakt blant innsatte og ansatte ved et av landets åpne fengsler. Jeg har også hatt en praksisperiode på tre måneder ved et lukket fengsel. Under dette oppholdet fikk jeg et lite innblikk i hvordan livet i fengsel kan fortone seg. Jeg fikk inntrykk av at det er vanskelig og lite tilrettelagt for å kunne opprettholde kontakt med betydningsfulle personer, som foreldre, søsken, partner og barn. Jeg fikk også mulighet til å ta del i noen av arbeidsoppgavene mine to veiledere, en sosialkonsulent og en tilbakeføringskoordinator, hadde. Blant annet innebar det å forberede og tilrettelegge for løslatelse overfor innsatte med komplekse og sammensatte behov. Det kunne for eksempel være å opprette kontakt med Nav og kommunen som den innsatte skulle bosette seg i for å ha bolig, arbeid og annen oppfølging klart til løslatelsesdagen. Det viste seg imidlertid at dette ikke alltid foregikk uten problemer. Jeg husker spesielt godt en løslatelse hvor kommunen den innsatte hadde tilhørighet til ikke hadde klart å fremskaffe en tilfredsstillende bolig og vedkommende fikk tilbud om å bo på en campingplass. En annen utfordring knyttet til planlegging i forbindelse med løslatelse var at dette var et fengsel med plasser fordelt på innsatte med varetektsdommer og domfelte med kortere dommer. Varetektsfengsling kan benyttes i forbindelse med etterforskning av alvorlig kriminalitet. Dette betyr blant annet at den det gjelder ikke vet hvor lenge det vil vare. Jeg opplevde ved flere anledninger at både fengselet og den innsatte fikk beskjed kun få dager før at varetektsfengslingen opphørte. Innen så kort varsel ble det nærmest umulig å tilrettelegge for at sånn som bolig, økonomi og arbeid skulle være på plass ved løslatelsen.

Gjennom praksisoppholdet fikk jeg møte mennesker med ulike erfaringer i bagasjen. Noen hadde hatt dårligere forutsetninger gjennom barndom og oppvekst enn andre. Noen var ressurssterke, mens andre var det i mindre grad. Dette gjorde at jeg fikk et nyansert bilde på hvem disse menneskene er. I møte med de innsatte fikk jeg mulighet til å bli kjent med mennesket bak den kriminelle handlingen. De hadde alle ulike grunner til hvordan de hadde endt opp med et liv preget av kriminalitet. Mange var imidlertid kommet til et punkt hvor nok var nok, og til et ønske om å endre livsstil. Andre hadde ikke nådd det punktet riktig enda.

Uansett opplevde jeg at det betydde noe for dem å ha noen som trodde på dem, som stod opp for dem og som ville dem vel. Erfaringene fra praksisperioden har nok vekket min interesse for forskning på dette temaet, og vært utgangspunktet for denne masteroppgaven.

Som masterstudent skrev jeg en semesteroppgave i emnet vitenskapsfilosofi, forskningsetikk og metoderefleksjon om forskning med gruppen innsatte. Problemstillingen var riktignok knyttet opp mot innsattes mulighet for å gi informert samtykke i forskning, men jeg gikk gjennom en stor mengde forskning knyttet til denne gruppen og dette gav meg en noe utvidet forståelse. For eksempel kom det frem av litteraturgjennomgangen at på den ene siden er det forskere som mener at innsatte er en sårbar gruppe med redusert mulighet til å gi et informert samtykke. På den andre siden var argumentene at innsatte har blitt en overbeskyttet gruppe, der mangelen på respekt for autonomi og for lite forskning har blitt resultatet. Arbeidet med semesteroppgaven har økt min interesse for å sette fokus på denne gruppen mennesker og få frem deres egne stemmer. Samtidig har det gitt meg en ny forståelse for hvor viktig det er med etiske refleksjoner når jeg gjennom denne masteroppgaven har gjennomført individuelle intervjuer med personer som soner/har sonet ved overgangsbolig/fengsel.

Alle disse forholdene jeg har beskrevet har, sammen med kunnskapsgrunnlaget, bidratt til min forforståelse, som peker i retning av at innsatte/tidligere innsatte opplever mindre sosial støtte enn andre, fordi de blir mer isolert fra familie og venner under fengslingen, fordi det kan være et stigma å sitte/ha sittet i fengsel, og fordi det ofte kan være utfordringer knyttet til forberedelse og tilretteleggelse for løslatelse. Min forforståelse har vært medvirkende til valg som har blitt tatt underveis i arbeidet med denne masteroppgaven; en problemstilling som retter søkelyset mot betydningen av innsattes/tidligere innsattes livsverden, bruk av sosial støtte som teoretisk rammeverk, en metode som setter intervjupersonenes stemme i sentrum og en analysemetode med mål om å gjenfortelle intervjupersonenes erfaringer og meningsinnhold så lojalt som mulig.

3.2 Utvalg

Utvalget i et forskningsprosjekt der metoden er kvalitativ, har sammenheng med problemstillingen. Ifølge Malterud (2011) skal et utvalg bli satt sammen på en slik måte at

problemstillingen kan bli tilstrekkelig belyst fra ulike sider med et rikt og variert materialet. Videre viser Malterud (2011) til et strategisk utvalg, der forskeren må finne ut hvilken retning det er fornuftig å konsentrere seg om slik at eventuelle intervjupersoner kan svare best mulig på problemstillingen. Jeg har dermed gjort vurderinger i forhold til hvilke kriterier jeg skulle sette og hvordan jeg skulle få kontakt med aktuelle intervjupersoner.

3.2.1 Inklusjonskriterier

Før jeg går i gang med å beskrive hvilke valg jeg tok om hvem som egnet seg best til å være en del av utvalget i denne studien, og dermed egnet seg best til å svare på masteroppgavens problemstilling, ønsker jeg å fortelle leseren om den lange prosessen jeg gikk gjennom før jeg tok mine endelige valg. Da jeg startet arbeidet med denne masteroppgaven hadde jeg et ønske om å undersøke hvilke erfaringer tidligere innsatte har med å bygge nye og kriminalitetsfrie nettverk. Jeg leste meg opp på temaet, og lagde en intervjuguide med spørsmål som forhåpentligvis kunne gi meg noen svar på det. Etter å ha fått hjelp fra noen som har kjennskap til gruppen jeg ønsket å intervju, gjennomførte jeg tre intervjuer i januar 2017, alle med utgangspunkt i min første intervjuguide. Etter hvert som tiden gikk, viste det seg å være utfordrende å komme i kontakt med tidligere innsatte som ønsket å delta i studien. Jeg hadde også, etter de tre første intervjuene, fordypet meg mer i tidligere forskning på feltet. Ut fra dette ble det tydeligere for meg at jeg var mer interessert i å få tak i disse menneskenes erfaringer angående sosial støtte under soning og tiden etter. På bakgrunn av dette, og tidsaspektet jeg har hatt til rådighet i forhold til masteroppgaven, valgte jeg derfor i mars 2017 å gjøre om problemstillingen min. Jeg ville fremdeles holde meg innenfor samme område som tidligere, men det som ble annerledes nå var at jeg byttet ut «erfaringer med nettverksetablering» med «opplevelse av sosial støtte». Samtidig ble inklusjonskriteriene utvidet til også å gjelde nåværende innsatte.

Andre inklusjonskriterier jeg satt var at intervjupersonene skulle ha sonet minst én gang tidligere, fordi jeg ønsket å få beskrivelser om sosial støtte både under soning og i perioden etter løslatelse. Hvis intervjupersonene kun hadde sonet én gang og den ene gangen var på intervjutidspunktet, ville ikke disse personene hatt erfaringer med tiden etter løslatelse. Videre ønsket jeg at intervjupersonene skulle være menn og kvinner, over 18 år, og kunne beherske norsk språk tilstrekkelig til å forstå og gjøre seg forstått under intervjuet. Jeg ønsket å inkludere både menn og kvinner med bakgrunn i at tidligere studier viser forskjeller i hvilken type støtte de får, fra hvem de får støtte av og hvilken betydning dette har for dem (Jiang &

Winfree, 2006; Pettus-Davis, Veeh, Davis & Tripodi, 2017). Selv om jeg ikke har hatt fokus på kjønnsforskjeller, tenkte jeg at med både mannlige og kvinnelige intervjupersoner kunne materialet bli mer robust (Malterud, 2011). For å unngå språkbarrierer og misforståelser under intervjuene, valgte jeg å utelukke innsatte/tidligere innsatte som ikke snakker eller forstår norsk. Jeg er imidlertid klar over at disse overveielserne kan ha ført til at jeg har mistet viktig informasjon om problemstillingen fra én gruppe innsatte/tidligere innsatte.

3.2.2 Rekruttering

I første fase, da jeg hadde som utgangspunkt å rekruttere tidligere innsatte, valgte jeg å benytte meg av portvaktfunksjonen. For å komme i kontakt med noen som sitter på mye informasjon om gruppen, valgte jeg først å ta kontakt med et fengsel via mail. I mailen presenterte jeg temaet mitt og etterspurte råd for hvordan jeg kunne lokalisere aktuelle intervjupersoner. Fra fengselet fikk jeg svar med kontaktinformasjon til et kommunalt tiltak som arbeider med gruppen «gjengangere». Dermed sendte jeg mail til denne kontaktpersonen med informasjon² om min masteroppgave. Tilbakemeldingen var positiv, og vedkommende kunne være behjelpelig å rekruttere intervjupersoner. Tre tidligere innsatte ble rekruttert fra dette tiltaket. Intervjuene med to av intervjupersonene ble avtalt gjennom kontaktpersonen. Den tredje personen kontaktet jeg direkte via telefon, etter å ha fått personens telefonnummer.

Da jeg valgte å utvide inklusjonskriteriene til også å gjelde nåværende innsatte, måtte jeg igjen benytte meg av portvaktfunksjonen ved å ta kontakt med aktuelle overgangsboliger og fengsler. Etter å ha gitt en kortfattet presentasjon av studien til et åpent fengsel og en overgangsbolig, fikk jeg muntlig bekreftelse på at de kunne være behjelpelig med å rekruttere innsatte til masteroppgaven. Deretter sendte jeg en søknad til Kriminalomsorgen i den regionen undersøkelsen skulle gjennomføres. Søknadsprosessen tok i alt ca. to uker. Da jeg fikk godkjent gjennomføring av forskning med innsatte i fengsel³, tok jeg igjen kontakt med den aktuelle overgangsboligen og det aktuelle fengselet, og sendte informasjonsskriv og samtykkeerklæring via mail⁴. Ved overgangsboligen hadde lederen informert om masteroppgaven ved et felles møte med alle innsatte tilstede. Her var det to personer som passet til inklusjonskriteriene, og som sa seg villig til å delta. Ved det åpne fengselet ble

² Se vedlegg 1

³ Se vedlegg 2

⁴ Se vedlegg 3

skriftlig informasjon om min masteroppgave hengt opp av ledelsen, og det ble satt en frist på én uke til å melde seg på. Fra dette fengselet var det fem personer som innfridde kriteriene for deltakelse, og som ønsket å stille til et individuelt intervju.

Siden jeg har vært avhengig av at rekrutteringen skulle skje gjennom personer med portvaktfunksjon, har deres vurdering og avgjørelse av hvem som var egnet til å delta påvirket utvalget. For eksempel kan valg ha blitt gjort på bakgrunn av hvem som hadde gode erfaringer med å motta sosial støtte eller de som var gode til å snakke for deg. Dersom jeg hadde rekruttert intervjupersoner selv, hadde jeg trolig endt opp med andre intervjupersoner. Dette kunne medført at studien hadde fått andre funn. En annen mulig ulempe ved bruk av portvaktfunksjonen er at jeg ikke vet helt sikkert hvordan selve rekrutteringen har blitt gjennomført og hva som har blitt informert om til intervjupersonene. En fare ved det er at intervjupersonene har opplevd at de ikke hadde noe særlig valg i forhold til å delta i studien. Dette var imidlertid ikke det inntrykket jeg fikk da jeg møtte intervjupersonene og informerte om frivilligheten ved å delta og muligheten til å trekke seg.

3.2.3 Beskrivelse av intervjupersonene

I denne masteroppgaven vil jeg bruke betegnelsen *intervjupersoner* om de personene som intervjues. Ifølge Thagaard (2013) er denne betegnelsen i samsvar med perspektivet om at kunnskap preges av relasjonen mellom forsker og de som intervjues. Begrepet *informant* brukes ofte i litteraturen, men denne betegnelsen har fått kritikk på grunn av det passive som ligger i betegnelsen (Dalland, 2007). Begrepet kan også gi negative assosiasjoner overfor innsatte/tidligere innsatte. Grunnen til det er at begrepet informant brukes av politiet om personer som samarbeider skjult med politiet ved å gi typer av informasjon som brukes til å forebygge og bekjempe kriminalitet. Slik informasjon kan komme fra personer som selv er utøvere av kriminalitet, og i et kriminelt miljø kan disse personene oppfattes som “tystere”. Tysting kan ansees å innebære et svik, der “tystere” misbruker tilliten til personer de vet noe om. Både blant innsatte i fengsler og blant personer i kriminelle miljøer utenfor, finnes det visse “regler” eller “koder” om at man aldri må tyste. Tysting kan føre til at vedkommende havner nederst i hierarkiet, og vil bli fysisk avstraffet gjennom for eksempel knuste kneskåler og ufrivillige overdoser (Ugelvik, 2014). Selv om det kan tyde på at intervjupersonene i denne studien har valgt å holde avstand fra sitt tidligere kriminelle liv, kan begrepet *informant* fremdeles gi dem negative assosiasjoner.

Til sammen er det 10 intervjupersoner som har deltatt i denne masteroppgaven, 9 menn og 1 kvinne. 7 av disse sonet en dom ved et åpent fengsel eller ved en overgangsbolig da intervjuene ble gjennomført, mens 3 var ferdig sonet og løslatt. For å anonymisere intervjupersonene har jeg gitt dem pseudonymer. Av hensynet til den ene kvinnelige intervjupersonen har jeg valgt å gi alle et mannlig fiktivt navn. Jeg er bevisst at ved å gjøre det slik får jeg ikke tydelig frem den kvinnelige stemmen, men i oppgavens sammenheng er ikke kjønn av relativ stor betydning. For å skille mellom nåværende og tidligere innsatte, har jeg brukt navn på A til nåværende innsatte, og navn på B til tidligere innsatte. Dette har resultert i følgende navn: Arne, Aksel, Atle, Anders, Anton, Arve, Aleksander, Børge, Bendik, Benjamin.

Intervjupersonene er i alderen 25-58 år. De har alle tidligere erfaringer med å sone i fengsel, der noen har sonet 2 ganger mens andre har sonet 5 ganger. Én nevnte at han hadde 17 dommer bak seg. Alle har erfaringer med soningsforhold på lukket og åpent fengsel, mens kun to har også sonet ved en overgangsbolig. De innsatte sonet alt fra 10 måneder til 4 år og 6 måneder ved nåværende dom. Deres forrige løslatelse varierte fra 2005 og til 2015. De tre tidligere innsatte ble sist løslatt mellom 4 og 2 år siden.

3.3 Datainnsamling

3.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide

Ved forberedelse til intervju, er utarbeidelse av intervjuguide en viktig del. En intervjuguide er et slags manuskript som strukturerer intervjuforløpet i større eller mindre grad (Kvale & Brinkmann, 2015). Kvale og Brinkmann (2015) skriver at intervjuguiden kan inneholde spørsmål med hensyn til en tematisk og en dynamisk dimensjon. Tematisk er spørsmålene relatert til intervjuets «hva», med hensyn til produksjon av kunnskap om det som skal studeres (Kvale & Brinkmann, 2015).

Da jeg utarbeidet den første intervjuguiden⁵ som ble brukt ved de tre første intervjuene, ble spørsmålene formulert med utgangspunkt i min daværende problemstilling som handlet om tidligere innsattes erfaringer med etablering av et nytt, kriminalitetsfritt nettverk. Jeg hadde

⁵ Se vedlegg 4

satt meg inn i temaene «sosiale nettverk» og «nettverksetablering» spesielt knyttet opp mot tidligere innsatte. Når jeg skulle utforme en intervjuguide⁶ til min nye og nåværende problemstilling, leste jeg meg først opp på emnet “innsatte/tidligere innsatte og sosial støtte”. Så utformet jeg spørsmål som omhandlet bakgrunnsinformasjon om intervjupersonene, som for eksempel antall soninger og hvor lenge det er siden forrige løslatelse. Dette var for å sikre validiteten i henhold til utvalgskriteriene. Videre går spørsmålene i intervjuguiden ut på innsattes/tidligere innsatte sosiale nettverk. Jeg ønsket å danne et bilde av deres nettverk og hvilke personer de anså som nære, fordi det er gjennom sosiale relasjoner den sosiale støtte blir gitt. Så kommer et spørsmål om hva intervjupersonene anså som sosial støtte. Deretter deles intervjuguiden inn i tre punkter; støtte under soning, støtte ved forrige løslatelse og støtte etter den kommende løslatelsen. Jeg ønsket først å stille spørsmål angående sosial støtte så åpent som mulig, for at intervjupersonene kunne fortelle fritt. Likevel valgte jeg også å formulere spørsmål som tok utgangspunkt i tre ulike typer av sosial støtte, som jeg kunne stille i tilfelle informasjonen intervjupersonene gav ble for generell. De tre typene av sosial støtte var emosjonell støtte, instrumentell støtte og informasjonsstøtte. Det var disse typene som så ut til å gå igjen i tidligere forskning om samme tema som i denne masteroppgaven. Spørsmålene under punktet om støtte ved forrige løslatelse er ment for å fange opp beskrivelser av hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever sosial støtte etter soning. Under punktet støtte etter løslatelse ved nåværende soning omhandler spørsmålene behov og forventninger knyttet til sosial støtte i tiden etter soning. Jeg har også utformet noen spørsmål som er mer rettet mot intervjupersoner som ikke opplevde at de fikk støtte. Avslutningsvis tar jeg med spørsmål som gav intervjupersonene mulighet til å tilføye noe hvis de ønsket det.

For å ta hensyn til den dynamiske dimensjonen i intervjuguiden, som ifølge Kvale og Brinkmann (2015) blant annet skal fremme et positivt samspill i intervjusituasjonen, formulerte jeg spørsmålene lett forståelige og frie for akademisk språk. Det var også et mål at spørsmålene skulle stimulere informantene til å snakke om sine egne opplevelser og erfaringer, og dermed brukte jeg åpne spørsmål.

3.3.2 Gjennomføring av datainnsamling

Tidspunkt og sted for gjennomføring av intervjuene ble avtalt gjennom personene med portvaktfunksjon, bortsett fra ett intervju med en tidligere innsatt hvor jeg avtalte direkte med

⁶ Se vedlegg 5

han via telefon. Intervjuene med tre tidligere innsatte ble gjennomført i januar 2017. Intervjuene med syv innsatte ble gjennomført i løpet av to dager i mars 2017, kort tid etter rekrutteringen. På første dag ble to intervjuer gjennomført, og på neste dag ble fem personer intervjuet. Det var kun en dag mellom gjennomførelsen av disse intervjuene. Intervjuene ble gjennomført på ulike plasser. De tre tidligere innsatte ble intervjuet ved et tilgjengelig rom der min første kontaktperson hadde sin base (kontor), og ved kontoret på arbeidsplassen til en av intervjupersonene. Resten av intervjuene ble utført på rom som overgangsboligen og fengselet disponerte.

Før jeg startet hvert intervju, fortalte jeg kort om studien min og gikk gjennom samtykkeerklæringen. Dette gjorde jeg for å være sikker på at intervjupersonene hadde forstått hva som stod der. Det kunne virke som at enkelte av intervjupersonene ikke hadde lest gjennom samtykkeerklæringen på forhånd. Dermed brukte jeg god tid på å gå gjennom dette. Det ble også presisert at det ikke finnes riktige eller gale svar, og at jeg var ute etter intervjupersonenes egne tanker, oppfatninger og beskrivelser. Etter dette skrev intervjupersonene under samtykkeerklæringen.

Intervjupersonene ble tilbudt å ha intervjuguiden foran seg under intervjuene. De fleste valgte ikke å gjøre dette. Én av intervjupersonene benyttet seg av tilbudet, men det tok ikke lang tid før jeg fant ut at dette ikke var hensiktsmessig. Grunnen til det var at jeg merket hvor opptatt intervjupersonen ble av rekkefølgen på spørsmålene slik de var oppstilt i intervjuguiden. Samtalen bar dermed mindre preg av spontane beskrivelser. Derfor ga jeg beskjed til vedkommende ganske raskt ut i intervjuet at personen ikke trengte å se så mye på den, fordi spørsmålene mest sannsynlig ikke kom til å bli stilt i den rekkefølgen uansett. Videre i intervjuet fikk samtalen en bedre flyt.

Intervjuguiden kan følges direkte eller den kan brukes mer som en huskeliste for forskeren i intervjusituasjonen (Kvale & Brinkman, 2015). Under de første intervjuene gjorde min usikkerhet at jeg fulgte intervjuguiden mer direkte. Etter hvert som jeg ble mer trygg i rollen som intervjuer klarte jeg bedre å forfølge de spesifikke svarene og historiene intervjupersonene fortalte, og fikk stilt oppfølgingsspørsmål. Jeg husket også spørsmålene i intervjuguiden bedre uten å måtte rette blikket på guiden, og det førte til at jeg beveget meg frem og tilbake mellom spørsmålene ut i fra det intervjupersonene sa.

Da jeg gjennomførte de første intervjuene med innsatte, brukte jeg begrepet «sosial støtte» i flere av spørsmålene. Jeg oppfattet imidlertid at en av intervjupersonene forstod uttrykket nært knyttet opp mot sosialstønad fra Nav. Det kan dermed tyde på at jeg formulerte noen av spørsmålene i et for teoretisk eller faglig språk. Dette gjorde meg oppmerksom på at jeg risikerte å miste nyanserte beskrivelser omkring opplevelser av sosial støtte, og jeg valgte i de neste intervjuene kun å bruke ordet «støtte».

Etter at lydbåndet ble slått av, ble det gitt anledning til å komme med spørsmål og tanker rundt intervjusituasjonen. Det ble snakket litt løst om hvordan intervjupersonene hadde opplevd intervjuet. Det virket som flere syntes det var godt å få snakke med noen som kom utenfra fengselet, og mange var interesserte i studiet mitt og selve masteroppgaven. Det som kom frem her har ikke blitt brukt som data i oppgaven.

Intervjuene varte fra 24 minutter til 1 time og 11 minutter. Alle de 10 intervjuene bortsett fra ett ble tatt opp på lydbånd. Under dette ene intervjuet tok jeg notater på pc-en. Jeg overførte lydfilen fra lydbåndet til pc-en rett etter hvert intervju. Deretter slettet jeg opptakene på lydbåndet. Alle intervjuer ble transkribert fortløpende etter at intervjuene hadde blitt gjennomført. Til sammen utgjorde transkripsjonene 140 dataskrevne sider. Jeg forsøkte gjennom transkripsjonene å gjengi det intervjupersonene sa ordrett. Når intervjupersonene hadde tenkepauser, ble dette markert med «...». Latter og nøling ble beskrevet som (hehe) og (ehh). Tanken som lå bak denne handlingen var at jeg ønsket mest mulig lojalt å ivareta det opprinnelige materialet. Likevel har jeg vært bevisst at transkriberingen ikke kan gjenspeile virkeligheten fullstendig (Malterud, 2011). Jeg har blant annet valgt å skrive ut intervjuene i bokmål, og ikke ved bruk av intervjupersonenes dialekter. Jeg har dermed utført en filtrering av det opprinnelige datamaterialet, og risikert at mening har gått tapt eller blitt forvrengt. Jeg har imidlertid etter beste evne forsøkt å fange opp det som intervjupersonene hadde til hensikt å meddele.

3.4 Analyse av data

3.4.1 Fremgangsmåte

For å analysere materialet, ble det valgt å bruke analysemetoden systematisk tekstkondensering (STC). Denne metoden er inspirert av Giorgis fenomenologiske analyse og modifisert av Kirsti Malterud (Malterud, 2011). Metoden ble valgt på bakgrunn av at den egner seg for deskriptiv tverrgående analyse av fenomener for utvikling av nye beskrivelser, som er målet i denne studien. STC egner seg også godt for nybegynnere slik at fokus rettes mot innholdssiden av det man gjør (Malterud, 2011). Ifølge Malterud (2011) er STC en datastyrt analyseform med en induktiv tilnærming, som består i at forskeren bruker de empiriske data for utvikling av kategorier. Selv om jeg har hatt som ambisjon å utvikle nye beskrivelser ut fra en datastyrt analyse, har jeg også funnet det nyttig å bruke foreliggende teori for å finne svar i materialet. Malterud (2011) skriver at enhver forskningsprosess representerer en blanding av deduktiv og induktiv tilnærming, og slik har også prosessen i denne masteroppgaven fortonet seg. Likevel har jeg vært bevisst på de skylappene den teoretiske referanserammen innebærer, og forsøkt så godt det lar seg gjøre å frigjøre meg fra denne for å unngå en risiko for reproduksjon av allerede kjent kunnskap.

Malterud (2011) beskriver analysens 4 trinn slik:

1. Å få et helhetsinntrykk
2. Å identifisere meningsbærende enheter
3. Å abstrahere innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene
4. Å sammenfatte betydningen av dette

Før jeg redegjør for analyseprosessen, ønsker jeg å gjøre leseren oppmerksom på at jeg ikke har utført en trinnvis analyse underveis i datainnsamlingen. Analysen ble utført etter alle 10 intervjuer var blitt gjennomført. Det er to grunner til dette. Den ene grunnen er at da de tre første intervjuene ble gjennomført i januar, var jeg usikker på om jeg kunne bruke disse intervjuene ettersom jeg hadde bestemt meg for å forandre på problemstillingen. Intervjuene ble derfor foreløpig lagt til side. Den andre grunnen er at intervjuene med 7 innsatte ble gjennomført relativt kort tid etter hverandre, og jeg fikk dermed ikke tid til å transkribere intervjuene før alle var gjennomført. Ifølge Malterud (2011) styrker en trinnvis analyse muligheten for å skjerpe prosjektets fokus og problemstilling. Til tross for at jeg ikke har gjort dette, mener jeg likevel at masteroppgavens problemstilling har blitt tydeligere for meg gjennom en grundig analyserunde.

Jeg vil også nevne at intervjupersonene ikke bare er passive mottakere av sosial støtte, men de kan selv fungere som en kilde til støtte for andre personer. Da problemstillingen imidlertid går ut på å beskrive hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever at de får sosial støtte, har jeg gjennom analysen valgt å utelukke de deler av datamaterialet som viser at intervjupersonene selv også gir støtte til andre.

Trinn 1: Å få et helhetsinntrykk

For å få et helhetsinntrykk av det innsamlende materialet ble de transkriberte intervjuene lest gjennom flere ganger. Jeg forsøkte i denne fasen å sette egen forforståelse og teoretiske referanseramme i midlertidig parentes, for å kunne stille meg åpen for de inntrykk materialet kunne formidle. Jeg valgte å notere stikkord underveis i lesingen, men forsøkte aktivt å motstå all trang for å systematisere (Malterud, 2011). Etter gjennomlesningen, gikk jeg gjennom stikkordene jeg hadde notert. Her skimtet jeg noen foreløpige temaer som så ut til å gå igjen hos de fleste av intervjupersonene. Disse temaene var: «*rusmestring*», «*kontakt med familie og venner*», «*å ha personer i livet som alltid er der*», «*oppfølging og veiledning fra Nav varierer*», «*tilrettelegge for løslatelse*» og «*oppfølging etter løslatelse*».

Trinn 2: Å identifisere meningsbærende enheter

I dette trinnet identifiserte jeg meningsbærende enheter som på en eller annen måte bar med seg kunnskap om ett eller flere av temaene fra forrige trinn (Malterud, 2011). Dette arbeidet utførte jeg først ved å gi de ulike temaene ulike farger. Så markerte jeg de meningsbærende enhetene i teksten med den fargen som tilhørte det temaet som de meningsbærende enhetene kunne plasseres under⁷. Etter dette begynte jeg å systematisere den relevante teksten, og den ble sortert i en tabell i et Word-dokument under de foreløpige temaene. Jeg markerte også hvem intervjuperson som hadde sagt hva av de meningsbærende enhetene. Under dette kodelaget tok jeg en titt på forforståelsen og det teoretiske rammeverket, og etter hvert begynte jeg å se at noen av temaene fra første trinn kunne slås sammen. Noen av de meningsbærende enhetene ble også frasortert eller flyttet på. Arbeidet i dette trinnet opplevdes som krevende, og jeg så meg nødt til å veksle frem og tilbake mellom dette trinnet og første trinnet gjentatte ganger. Til slutt ble de meningsbærende enhetene kodet under kategoriene «*Betydningen av kontakt med familie og venner*», «*planlegge og tilrettelegge for løslatelse*» og «*oppfølging etter løslatelse*».

⁷ Se vedlegg 6

Trinn 3: Å abstrahere innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene

I analysens tredje trinn skal innholdet i de meningsbærende enhetene kondenseres, slik at mening blir hentet ut (Malterud, 2011). Hver kode var omfangsrike og inneholdt mange meningsbærende enheter. Etter å ha lest gjennom kodene nøye, begynte jeg å sortere materialet i ulike subgrupper. Her ble materiale som ikke var relevant, lagt til side. Ifølge Malterud (2011) er det subgruppene som heretter er analyseenheten. Videre laget jeg et kondensat for hver subgruppe. Kondensatet skal gjenfortelle og sammenfattet det som befinner seg i den aktuelle subgruppen (Malterud, 2011). Her brukte jeg intervjupersonenes egne ord og begreper fra de meningsbærende enhetene. For hvert kondensat ble det også valgt ut et «gullsitat» som best mulig illustrerte den abstraherte kunnskapen. Under dette arbeidet justerte jeg kodegruppene etter hvert som subgruppene gav meg ny innsikt.

Trinn 4: Sammenfatning

I dette trinnet skal bitene settes sammen igjen ved å rekontekstualisere (Malterud, 2011). Her sammenfattet jeg de kondenserte tekstene under hver kodegruppe og subgruppe til en analytisk tekst. Jeg var opptatt av at sammenfatningen skulle formidles på en måte som var lojal i forhold til intervjupersonenes stemmer. «Gullsitatene» som ble identifisert i forrige trinn, ble vurdert om de fortsatt representerte en dekkende illustrasjon. Hver kodegruppe med analytisk tekst fikk deretter egen overskrift, som sammenfatter hva det handler om. Disse representerer hovedoverskriftene i resultatdelen, og er «*Om støtte fra det uformelle nettverket*» og «*Om støtte fra hjelpeapparatet*». Også hver subgruppe fikk et treffende navn, og disse danner underoverskriftene.

Validering av funnene ble gjort ved å rekontekstualisere resultatene opp mot den sammenheng de var hentet ut fra (Malterud, 2011). De opprinnelige tekstene ble da hentet fram for å bli minnet på hva som egentlig ble sagt. I dette arbeidet ble det oppdaget at enkelte av intervjupersonene hadde fått mindre plass i den analytiske teksten. Dette kan skyldes at disse snakket mindre sammenlignet med andre intervjupersoner under intervjuene. Det kan også tenkes at dette har sammenheng med at tre av intervjupersonene ikke fikk direkte spørsmål om sosial støtte. Da jeg hadde lest gjennom intervjuene til disse personene på nytt, ble det ikke funnet nye data som var relevant å ha med i analysen.

3.5 Reliabilitet, validitet og overførbarhet

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet refererer til hvorvidt et prosjekt er gjennomført på en troverdig og pålitelig måte (Thagaard, 2009). Det handler om at forskeren skal vise leseren at studien er gjennomført på en tillitsvekkende måte, og dermed skal forskeren beskrive prosessen som har ført til resultatene, trinn for trinn (Malterud, 2011). Det innebærer blant annet å skille mellom intervjupersonenes egne beskrivelser og forskerens vurderinger av disse. Jeg har i denne masteroppgaven vært åpen og beskrivende for å redegjøre for hva jeg har gjort i denne prosessen, og hvorfor. Jeg har valgt å ha resultater og diskusjon i hvert sitt kapittel, og på den måten har det kommet tydeligere frem hva som er intervjupersonenes egne beskrivelser og hva som er mine tolkninger. Jeg har også gjennom analysen og presentasjon av resultater gått tilbake til de opprinnelige transkripsjonene gjentatte ganger, for å vurdere delene av materialet opp mot helheten.

Reliabilitet er også basert på at forskeren gjør rede for relasjonen til intervjupersonen og konteksten for innsamlingen av data (Thagaard, 2009). Syv av intervjuene ble gjennomført ved en overgangsbolig og et fengsel, noe som innebærer at disse menneskene har begrenset med frihet. Det kan tenkes at det for noen av intervjupersonene har vært ubehagelig å skulle fortelle om situasjoner der de ikke har opplevd sosial støtte under soning, i frykt for at dette skulle føre til negative konsekvenser for dem gjennom den resterende soningstiden. Dermed kan dette ha ført til en begrensning i informasjonen gjennom intervjuene. Likevel har jeg forsøkt å være så klar og tydelig som mulig på at det som kom frem fra intervjuene var konfidensielt, og at denne studien ikke hadde noe med Kriminalomsorgen å gjøre.

3.5.2 Validitet

Validitet handler, ifølge Thagaard (2009), om gyldighet av de tolkninger forskeren kommer frem til. Representerer resultatene den virkelighet vi har undersøkt? For å vurdere om resultatene gjenspeiler intervjupersonenes opplevelser av sosial støtte under og etter soning, har jeg jobbet grundig og lenge med analysen. Jeg har hele tiden gått frem og tilbake mellom intervjuene, resultatene, problemstillingen og teori. Under selve intervjuene fikk jeg også mulighet til å stille oppklaringsspørsmål, for å undersøke om jeg hadde oppfattet riktig det intervjupersonene formidlet. Likevel ser jeg i ettertid at jeg kunne hatt flere intervjuer med samme intervjupersoner for å få utdypet sentrale kategorier i analysen. For eksempel fikk jeg

ikke godt nok frem på hvilken måte rusmestringskurs/rusgrupper ved fengselet og rusbehandling i institusjon opplevdes som støtte. Jeg burde også ha stilt flere oppfølgingsspørsmål vedrørende hva som gjorde at intervjupersonene opplevde mindre sosial støtte ved lukket fengsel, og mer støtte ved åpent fengsel.

Det er også viktig å få frem at fokuset ved intervjuene med de tre tidligere innsatte ikke direkte omhandlet sosial støtte. Det kan dermed tenkes at det er en fare for at disse personene ikke kjenner seg igjen i alle beskrivelsene som kom frem i resultatdelen. For eksempel har de ikke fått mulighet til å fortelle om sine opplevelser angående sosial støtte under soning i fengsel. Det kan tenkes at disse personene har hatt andre erfaringer enn resten av utvalget, og dermed kan resultatene ha blitt annerledes hvis de hadde fått mulighet til å fortelle om sine erfaringer og opplevelser. Her kunne jeg med fordel ha gjennomført en ny intervjurunde med de tre tidligere innsatte og tatt i bruk den samme intervjuguide som jeg brukte under intervjuene med de resterende intervjupersonene. Likevel kom det under transkriberingen frem beskrivelser fra de tre intervjupersonene angående sosial støtte fordi flere av spørsmålene i intervjuguiden handlet om sosiale nettverk. For eksempel var et av spørsmålene «Hva synes du er bra med nettverket ditt? Evt. hva og hvorfor?». På dette spørsmålet fortalte de tidligere innsatte om den støtten de fikk fra familien sin.

3.5.3 Overførbarhet

Overførbarhet handler om den tolkningen som utvikles innenfor rammen av et prosjekt, også kan være relevant i andre sammenhenger (Thagaard, 2009). Denne studien har ikke hatt som formål å produsere generaliserbar kunnskap om innsatte/tidligere innsattes opplevelser av og erfaringer med sosial støtte under og etter soning. Hensikten har heller vært å beskrive og forstå opplevelsene av sosial støtte ut fra perspektivene til intervjupersonene i denne studien. På den ene siden kan valget om å rekruttere intervjupersoner fra en overgangsbolig og et fengsel med lavere sikkerhet, medføre at resultatene ikke gjelder for innsatte som soner ved et lukket fengsel. Dette kom tydelig frem da flere av intervjupersonene snakket om forskjellene på sosial støtte under soning ved et lukket fengsel kontra et åpent fengsel, der de var mer positivt innstilt i sine beskrivelser om sosial støtte under soning ved et åpent fengsel og ved en overgangsbolig. Dermed er det en risiko for at innsatte som soner ved et lukket fengsel, ikke kjenner seg igjen i de beskrivelsene intervjupersonene i denne studien har gitt. Jeg ser i ettertid at jeg med fordel også kunne rekruttert intervjupersoner fra et lukket fengsel, og på den måten styrket studiens overførbarhet. På den andre siden består utvalget mitt av personer

med ulik alder og personer av begge kjønn, noe som gir et godt utgangspunkt for variasjonsbredde. Intervjupersonene kan også betegnes som gjengangere fordi de har sonet en dom i fengsel flere ganger, både ved lukket fengsel og ved åpent fengsel/overgangsbolig. Dermed har de grunnlaget for å ha gjort seg erfaringer i forhold til problemstillingen.

Et annet forhold som kan ha preget resultatene i denne masteroppgaven, er intervjupersonene selv. Jeg oppfattet alle personene jeg intervjuet som ressurssterke og reflekterte mennesker, og det slo meg at det virket som om flere av dem ikke representerte det jeg hadde lest av forskning og rapporter tidligere om denne gruppen. Dette var spesielt i forhold til deres sosiale nettverk. En annen tanke som også har slått meg er at disse intervjupersonene valgte å delta i studien nettopp på grunn av at de er ressurssterke. Det kan dermed tenkes at de ikke er representative for gruppen innsatte/tidligere innsatte. For å styrke overførbarheten på dette punktet har jeg forsøkt å sammenligne mine resultater med tidligere forskning i diskusjonskapittelet.

3.6 Forskningsetiske refleksjoner

I september 2016 sendte min veileder og jeg inn søknad om gjennomføring av forskning til Personvernombudet for forskning (NSD). Etter at studien ble tilrådd⁸ til å gjennomføre intervjuer, satte jeg i gang rekrutteringsprosessen i desember. Da det etter hvert viste seg å være utfordrende å rekruttere intervjupersoner, valgte jeg å endre på inklusjonskriteriene. Dermed måtte jeg sende inn en endringsmelding til NSD. Dette gjorde jeg i mars 2017. På samme tidspunkt måtte jeg sende inn en skriftlig søknad til Kriminalomsorgen i den aktuelle regionen, da inklusjonskriteriene ble endret til også å gjelde personer som under gjennomføringen av prosjektet sonet en dom ved overgangsbolig/fengsel. På lik linje med søknaden til NSD, krevde innholdet i søknaden til Kriminalomsorgen en prosjektbeskrivelse, informasjonsskriv til aktuelle intervjupersoner, samtykkeerklæring, intervjuguide og bekreftelse fra faglig veileder. I tillegg måtte jeg levere en politiattest. Etter om lag to uker,

⁸ Se vedlegg 7

var både endringsmeldingen til NSD⁹ og søknaden til Kriminalomsorgen godkjent¹⁰, og jeg kunne på nytt gå i gang med rekruttering.

3.6.1 Informert samtykke

Kravet om informert, frivillig samtykke står sentralt i forskningsetikken (Kvale og Brinkmann 2015). Det innebærer at intervjupersonene informeres om studiens formål, hovedtrekkene i prosedyrer, mulige risikoer og fordeler ved å delta. Forskeren skal dessuten forsikre seg om at intervjupersonene deltar frivillig, og informere om deres rett til å trekke seg fra undersøkelsen når som helst (Kvale & Brinkmann, 2015). Intervjupersonene i denne masteroppgaven fikk først skriftlig orientering av forskningsprosjektet¹¹. I informasjonsbrevet stod det at deltakelse i denne studien var frivillig, og at intervjupersonene kunne avbryte deltakelsen når de ville uten at dette skulle gi negative konsekvenser. Det var også gitt en kort beskrivelse av formålet med studien og hvordan intervjuene skulle bli gjennomført. Det er imidlertid viktig å påpeke at informasjon om prosjektet i første omgang gikk gjennom fagpersoner som arbeider med gruppen. Jeg har dermed ikke kjennskap til hva som ble informert om masteroppgaven, eller hvordan dette ble gjort. For alle intervjupersonene, men spesielt i forhold til personene som sonet ved overgangsbolig/fengsel mens undersøkelsen pågikk, kan det være usikkerhet knyttet til hvorvidt deltakerne har følt seg presset til å delta (Cappelen, 2014). Det ble derfor viktig at jeg selv ved hvert intervju informerte intervjupersonene om prosjektet, og frivilligheten med å delta. Denne informasjonen ble gitt med et dagligdags språk, og det ble åpnet for oppklarende spørsmål. Alle intervjupersoner har skrevet under på en samtykkeerklæring.

3.6.2 Konfidensialitet

Konfidensialiteten skal bli ivaretatt ved å anonymisere og aidentifisere intervjupersonene (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg har valgt å gjøre endringer på enkelte typer av informasjon som for eksempel hvor i landet intervjupersonene kommer fra, ved hvilke overgangsbolig/fengsel personene soner eller har sonet, og ved å gi informantene pseudonymer, for å bidra til å minske risikoen for gjenkjennelse. For å sikre anonymitet er heller ikke dialekten benyttet i sitatene. Lydopptakeren som ble benyttet under intervjuene er passordbeskyttet, og etter gjennomføringen ble opptakene lastet inn på passordbeskyttet pc.

⁹ Se vedlegg 8

¹⁰ Se vedlegg 2

¹¹ Se vedlegg 1 og 3

Etter at intervjuene ble transkribert, ble opptakene slettet fra lydopptakeren. I transkripsjonsfasen ble intervjupersonene knyttet til hvert sitt nummer, slik at personopplysninger som navn kun var å finne på lydopptaket og samtykkeskjemaet. I analyseprosessen ble transkripsjonene benyttet i papirform, og disse ble, sammen med samtykkeskjema, oppbevart i et låst skap for å unngå at de kom på avveie. Når studien er ferdig vil lydopptakene på pc-en også slettes.

3.6.3 Konsekvenser

Gjennom intervjuene har jeg som forsker kommet tett på intervjupersonene.

Intervjupersonene har åpnet seg for meg og fortalt om deres personlige erfaringer og opplevelser vedrørende sosial støtte under og etter soning. Jeg var i forveien av intervjuene forberedt på at det kunne komme både positive og negative beskrivelser og historier fra intervjupersonene. Dermed var det viktig for meg å være tydelig overfor intervjupersonene om de mulige følgene som kunne oppstå ved deltakelse i masteroppgaven. For eksempel informerte jeg om at deltakelse i studien ikke hadde noe med Kriminalomsorgen å gjøre, og at deltakelse ikke ville ha noen påvirkning på selve soningen. På en annen side har jeg ikke kunnet på forhånd tenke gjennom alle mulige konsekvenser ved deltakelse i masteroppgaven fordi det ofte er uforutsigbart (Kvale & Brinkmann, 2015). Likevel har det vært viktig for meg å reflektere så godt det lar seg gjøre over mulige konsekvenser.

3.6.4 Min rolle som forsker

Ifølge Malterud (2011) er kunnskap et produkt av menneskelig persepsjon, tolkning og samhandling. Som forsker vil jeg på en eller annen måte påvirke forskningsprosessen og dens resultater. Forskningsintervjuet er ifølge Kvale og Brinkmann (2015) en interpersonlig situasjon, og kunnskap skapes mellom intervjuerens og intervjupersonens synspunkter. Som forsker i denne masteroppgaven hadde jeg en fordel i at jeg ikke har jobbet innenfor feltet over flere år, og dermed har mye av det intervjupersonene fortalte ikke virket åpenbart. Jeg har dermed ikke hatt en nærhet til stoffet som «insider», noe som har lettet min evne til å distansere meg fra egen erfaring i analysearbeidet. Jeg opplevde også under intervjuene med innsatte at de ikke nølte med å åpne seg til meg, nettopp fordi jeg var en utenforstående uten tilknytning til Kriminalomsorgen. Likevel har jeg vært bevisst at min egen rolle ikke har vært en usynlig brikke i spillet der materialet har blitt produsert. For eksempel har jeg forsøkt å være tro mot intervjupersonenes egne beskrivelser i presentasjonen av funnene i

masteroppgaven. Jeg har gjennom analysen forsøkt å utfordre min forforståelse ved å lete etter beskrivelser både om lite støtte og mye støtte. Jeg har også hatt et bevisst forhold til det asymmetriske maktforholdet mellom meg som forsker og den som blir intervjuet. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) er det intervjueren som definerer intervjusituasjonen, bestemmer temaet for intervjuet og beslutter hvilke svar som skal følges opp. Under intervjuene hadde jeg dette i bakhodet, og det ble viktig for meg å møte intervjupersonene med en åpen og respektfull måte. Jeg ønsket å legge til rette for en trygg atmosfære og presiserte før hvert intervju at hvis intervjupersonene opplevde noen av spørsmålene som ubehagelige kunne de unnlate å svare. Det var også viktig for meg at intervjupersonene ikke satt med en følelse av at jeg var ute etter visse typer svar. Blant annet måtte jeg under noen av intervjuene minne intervjupersonene på at jeg ikke var ute etter et fasitsvar, men deres egne erfaringer og meninger. Dette var fordi det kunne virke som at enkelte noen ganger var usikre på om de svarte «riktig» på det jeg spurte om.

Det kan også tenkes at min alder og mitt kjønn kan ha påvirket den informasjonen jeg fikk under intervjuene med 9 mannlige og 1 kvinnelig intervjuperson. Spesielt i intervjuene med personene på samme alder som meg kan det tenkes at svarene og refleksjonene over egen situasjon kan være påvirket av at aldersforskjellen ikke er stor.

4 Presentasjon av funn

I dette kapittelet presenteres funnene fra dataanalysen basert på intervjuene med de innsatte/tidligere innsatte. Hensikten med denne presentasjonen er å få frem hvordan intervjupersonene opplever at de får sosial støtte under og etter soning. Jeg har brukt intervjupersonenes egne sitater for å illustrere sammenfatningen av funnene. Sitatene er i størst mulig grad gjengitt ordrett, men i enkelte tilfeller har det blitt foretatt en språklig redigering for å unngå risikoen for å latterliggjøre intervjupersonenes uttrykk. Jeg har også valgt å unngå bruk av intervjupersonenes dialekter i fremstillingen av resultatene, for å minske sjansen for gjenkjennelse. Jeg ønsker også å gjøre leseren oppmerksom på at under transkriberingen var det ord jeg ikke forstod på grunn av utydelig lyd, selv etter flere gjennomganger. I de sammenhengene som dette oppstod, har jeg derfor vært forsiktig med mine tolkninger om hva som ble sagt.

Hovedresultat én viser at intervjupersonene opplever stor støtte fra personer i deres uformelle nettverk, både under og etter soning. Dette ble ytterligere delt opp i tre subgrupper, som hver uttrykker hvordan intervjupersonene beskrev støtten.

Hovedresultat to viser at intervjupersonene opplever variasjoner av støtte fra ulike deler av hjelpeapparatet. Her ble det identifisert fem subgrupper, som tar for seg ulike sider av disse opplevelsene.

4.1 Om støtte fra det uformelle nettverket

4.1.1 «De har ikke kuttet meg ut..»

Ved å la intervjupersonene beskrive sitt sosiale nettverk, fikk jeg kunnskap om det strukturelle aspektet ved sosial støtte. Som beskrevet tidligere kan de strukturelle egenskapene indirekte fortelle noe om sosial støtte, fordi det kan antas at en tilfredsstillende integrasjon i et nettverk medfører sosial støtte. Selv om hovedvekten i denne masteroppgaven ligger på å få frem intervjupersonenes beskrivelser og opplevelser knyttet til de funksjonelle sidene av sosial støtte, velger jeg også å ta med beskrivelser av nettverkets størrelse og sammensetning,

og tetthet og kontakthypighet i presentasjonen av resultatene for å gi leseren et helhetlig bilde.

Mange fortalte om et stort og bredt nettverk, der ektefelle/samboer/kjæreste, barn, barnebarn, foreldre, søsken, besteforeldre, annen slekt, familien til ektefelle/samboer, venner og naboer ble nevnt. De beskrev forholdet til disse personene som godt, og var fornøyd med det nettverket de nå hadde. For noen bestod nettverket derimot av et færre antall personer. Anton fortalte at han gjerne skulle ønske at nettverket hans var større, slik at han hadde flere å spille på. Anders fortalte at nettverket hans ikke var så stort, men at han heller ikke hadde hatt behov for det fordi han trivdes godt alene. Likevel nevnte han at det av og til kunne bli ensomt.

Flere av intervjupersonene fortalte at kontakten og forholdet til familie og venner i perioder tidligere hadde vært dårlig, og hyppigheten av kontakt hadde variert. Noen hadde skjøvet vekk de personene som egentlig brydde seg om dem. Forholdet mellom intervjupersoner og familie hadde vært anstrengt, og kunne bære preg av hemmeligheter og løgner. Enkelte hadde i perioder ikke vært på talefot med familien. Det ble spesielt trukket frem av flere intervjupersoner at en av hovedgrunnene til at kontakten med familie og venner kunne avta og være dårlig i perioder var på grunn av rusmiddelmissbruk. Atle, Anders, Anton, Børge og Benjamin fortalte om begrenset kontakt med familie og venner når de hadde ruset seg. Det kom frem at det ikke nødvendigvis var familien og venner som alltid trakk seg bort, men det kunne også være at intervjupersonene selv unnløt seg å ta kontakt. Et eksempel på det var da Anton fortalte at han kunne forsvinne og bli borte når han ruset seg, og da var det ingen som fikk tak i han. Et annet eksempel var da Atle fortalte at han i perioder med aktiv rus ikke hadde hatt kontakt med nyktre venner, fordi han opplevde at han ikke var på samme sted i livet som dem. Benjamin valgte også selv å unngå de rusfrie vennene sine i de periodene han hadde vært i aktiv rus, fordi han synes det var pinlig og flaut at han var avhengig av rusmidler:

Man lever i sin egen verden. Jeg skammet meg, rett og slett. Det var pinlig. Man unngikk det normale, de normale folka da, som ikke..de vennene som jeg hadde hatt for jeg rusa meg. Jeg snakket ikke med dem.

Dette kom også frem hos andre intervjupersoner, og flere snakket om skammen knyttet til rusmiddelmissbruket. Dermed kunne det bli vanskelig å ha kontakt med rusfrie venner og familiemedlemmer i enkelte perioder.

Når intervjupersonene beskrev forholdet sitt til familien sånn de opplevde det nå, var det derimot tydelig at det hadde utviklet seg i en positiv retning. De brukte ord som «godt forhold», «bedre relasjon» og «det er de som står meg nærmest» når de beskrev sitt forhold til familien. Atle fortalte at etter at han og faren hadde skværet opp, hadde faren blitt hans beste venn og han opplevde å kunne snakke med faren sin om alt. For Børge sin del hadde forholdet til familien endret seg når han hadde valgt å være ærlig ovenfor dem, og fortelle om hvordan ting faktisk var for han og hvordan han hadde det:

Familien min har jeg veldig god kontakt med. (...) En god sammensveiset gjeng har vi blitt. Jeg har vært masse sammen med familien min..mye sammen med moren min og søstrene mine. De har blitt utrolig viktige.

Det kom frem fra samtlige intervjupersoner hvordan de opplevde at personer i nettverket fremdeles var der for dem, til tross for at kontakten hadde vært begrenset i enkelte perioder tidligere. Børge fortalte at når han hadde det dårlig og begynte å ruse seg og trekke mot et annet miljø, trakk også de rusfrie personene i hans nettverk seg bort. Likevel ga han uttrykk for at de fremdeles var der for han når han i rusfrie perioder ønsket å ta opp kontakten igjen:

De er der, men de har ikke plass til det der, og det skjønner jeg jo. (...) Jeg er jo ikke noe stolt av at ting skar seg og at jeg valgte rus og kriminalitet igjen, fremfor venner og familie. Så det blir jo, selv om alle er glad for at du gjør noe med det og tar kontakt, så har du selv en sånn..du er jo ikke stolt av deg selv. Så det blir mye skam, og ja..

Det kan virke som at det var han selv som la sperrer for å ta opp kontakt med familie og venner, og ikke familie og venner som stengte han ute. Også for Anders kunne kontakten med personer i nettverket være begrenset i perioder der han hadde rusrelatert atferd. Han fortalte at det kunne gå 14 dager, det kunne gå en måned, det kunne gå et halvt år i mellom når de hadde kontakt. Han påpekte imidlertid at til tross for dette, visste han at de var på med en gang når det virkelig gjaldt:

De er der hvis jeg vil og når jeg vil. Det er veldig betryggende.

Det at personer i nettverket alltid var tilgjengelige og var der for dem, gikk igjen hos mange intervjupersoner. Det kan tydes som at det å ha familie og venner som ikke har kuttet dem ut, opplevdes som støtte i seg selv. Flere fortalte at familie og venner var informert om hva de har drevet på med av rusmidler og kriminalitet, men at de likevel ble akseptert for den personen de er. Aksel nevnte spesielt sin samboer da han snakket om personer som ikke hadde gitt han opp:

Hun (samboer) må jo være utrolig glad i meg for at hun holder ut.

Det gikk også igjen hos de fleste intervjupersonene at de hadde noen de kunne prate med. Betydningen av å ha noen å kunne ringe til hvis de lurte på noe, eller noen de kunne snakke med når ting ble tungt, var stor. Det ga dem trygghet, og en følelse av at de ikke var ensomme. En intervjuperson nevnte også at han kunne ta en prat med samboeren sin hvis han hadde tatt en dårlig beslutning eller hvis han trengte å forstå at han ikke lenger kunne holde på med den kriminelle aktiviteten. Når det gjaldt hvem de pratet med, fortalte de fleste at det var mest naturlig å bruke de som stod dem nærmest. Dette var blant annet familie og venner. Men også profesjonelle yrkesutøvere ble nevnt, som advokat, fastlege, psykolog og psykiatrisk sykepleier.

Samtidig som at det var betydningsfullt å ha noen å kunne snakke med, fortalte også flere av intervjupersonene at de ikke alltid hadde klart å si ifra til noen hvis det var noe som plaget dem. For enkelte kunne dette handle om at de tidligere ikke hadde hatt personer de hadde nok tillit til for å tørre å åpne seg. For andre virket det som at det å kunne klare seg selv var viktig, og førte til at de ikke spurte om hjelp. Et eksempel på det kom fra Atle:

(...) Men igjen så har du den stå og sære meg som ikke..jeg spør aldri om hjelp, jeg klarer alltid som regel å fikse meg selv. (...) Latt problemene mine bare bli værende i huet mitt, eller ikke plaget noen andre med mine problemer da.

Han tenkte imidlertid at dette ikke alltid var positivt, fordi det kunne bli tungt å skulle bære alle sine utfordringer alene. Han nevnte at han ønsket å bli flinkere til å si ifra og snakke med noen hvis det var et eller annet som plaget ham, fordi «*alle trenger noen*».

Flere av intervjupersonene hadde venner de hadde hatt siden barndommen. Noen hadde opplevd å miste venner på grunn av kriminaliteten de satt for, men disse ble ikke sett på som ordentlige venner. Flere snakket om venner som hadde stilt opp, som de kunne prate med etter behov, og som støttet de i valg de tok. Eksempler på dette ble beskrevet av Anders da han fortalte om to venner han visste alltid var tilgjengelige, og som tålte at han tok kontakt når ting røynt på:

(...) Jeg har slitt veldig mye med depresjoner og i perioder vært ganske suicidal. Og det å kunne ta en telefon til noen, eller at han (venn) ringer til meg og vi snakker en time da, så er den umiddelbare faren over med en gang. Og det vet jeg jo hele tiden, at jeg kan kontakte han.

Også Børge fortalte om en venn som hadde stilte opp for han hele veien. En venn han følte han kunne snakke med om alt, som han var mye sammen med, som tidligere hadde hjulpet han med å få jobb og som hadde solgt bilen sin til han for en billigere pris. Når Børge i perioder begynte å slite, ting ble tungt og han begynte å ruse seg, hadde vennen gjort en innsats for å prøve å få han på føttene igjen ved å lete etter han og prøve å få tak i han. Han opplevde at han ikke ga han opp:

(...) Så kan jeg falle ut og forsvinne, og kanskje være borte i to år uten å gi lyd fra meg eller noe. Jeg kutter han ut fordi at jeg, ja, jeg er i en annen verden og ting går ikke bra. Jeg ruser meg og så videre. Men når jeg tar meg sammen og tar kontakt, så kan jeg dra til han og så er det akkurat som jeg ikke har vært borte. (...) Men han er der på sine premisser da. Han har ikke noe plass til..etter hvert som han prøver å gjøre en innsats på å få meg på føttene og jeg ikke vil, så stopper det seg i forhold til at han verken har energi, ork eller mulighet til å holde på. Altså hvis jeg ikke vil, så vil jeg ikke. Etter mange runder..men han er jo der. Når det da går et halvt år og jeg da ringer og spør han om noe, så vil han jo hjelpe meg. Og når jeg kommer tilbake etter tre, fem, ti år så er han jo der.

Noen nevnte at de også opplevde at naboer fremdeles var imøtekommende, selv om de var klar over at de sonet/hadde sonet og hva de sonet/hadde sonet for. Aksel fortalte at når han var hjemme på permisjon ble han bedt på kaffe og andre sosiale aktiviteter som ble arrangert i nabolaget. Han opplevde verken å bli avvist eller oversett av naboene. Også Anders hadde en god nabo han kunne prate med over en kopp kaffe.

Når intervjupersonene fortalte om en endringsprosess der de skal forsøke å legge om på den livsstilen de har vært vant til å leve over mange år, var det mange som påpekte betydningen av å ha noen rundt seg som brydde seg om dem uansett. Det var flere som snakket om at dette var avgjørende for om de skulle klare endringene, og et eksempel på det kom frem da Børge sa:

Jeg må gjøre jobben selv, men jeg klarer det ikke alene heller. Jeg er avhengig av støtte og sparringspartnere, og å kjenne at noen bryr seg om meg. Og å bli sett da. Selv om man må ta de tøffe takene selv og gjøre det selv, så er du avhengig av å ha folk rundt deg. Du må det altså.

4.1.2 Betydningen av å ha et rus- og kriminalitetsfritt nettverk

Flesteparten av intervjupersonene beskrev menneskene i nettverket sitt som «vanlige folk». Med dette mente de personer som ikke var innblandet i kriminalitet eller som ruset seg på narkotiske stoffer. For mange av intervjupersonene hadde det vært et bevisst valg om å ta avstand fra og holde seg unna miljøer som var preget av rus og kriminalitet. Dette var nødvendig for ikke å falle tilbake i samme spor igjen. Mer generelt sa intervjupersonene at deres nåværende nettverk bestod av stabile personer som fikk dem til å tenke positivt. Noen nevnte at det var mindre fokus eller nulltoleranse for «rusprat» og hvilke kriminelle handlinger de hadde gjort, noe som ofte var karakteristisk ved samtaler innad i rus- og kriminalitetsmiljøet de tidligere hadde vært en del av. Gjennom samtaler med personer utenfor rus- og kriminalitetsmiljøet lærte de seg dermed å få i gang den «normale» praten. Det å ha rusfrie og kriminalitetsfrie personer i nettverket sitt ble også brukt som en motivasjon til å opprettholde et liv uten kriminalitet og bruk av rusmidler. Aksel fortalte at det nettverket han kom ut til denne gang anerkjente ikke, i motsetning til ved forrige løslatelse, hans kriminelle aktivitet. De støttet ikke det han hadde gjort, men støttet han som person. Dette var bra for han, fordi det førte til at han skjønte han ikke kunne fortsette som tidligere. Også Anders fortalte om den positive betydningen med å ha nyktre personer i nettverket:

Det er riset bak speilet det å ha noen nyktre venner altså. Du skjærer deg litt ekstra når du har det. (...) For da slipper jeg på en måte å sitte og syns synd på meg selv, og finne unnskyldninger for å gjøre noe jeg ikke bør gjøre. Jeg vet jo det at alle sånne positive, gode samtaler med fortrolige, altså fortrolige samtaler med gode venner er jo det beste som..det er beste medisinen for alt.

I likhet med Anders, var det også viktig for Arve å ha en trygg person som var til å stole på slik at han kunne åpne seg opp om sine utfordringer knyttet til rusmiddelmissbruket. Han hadde behov for å ha en stabil person som han kunne dra til og som alltid var der. En person han kunne ringe til hvis han ble ensom og følte at han måtte ruse seg. En som kunne komme og hente han, hvis det var det som måtte til når suget etter rusen kom. Han hadde et godt forhold til moren sin og han opplevde å få hjelp og støtte på mange områder fra henne. Men når det kom til å ha noen å snakke med om utfordringer knyttet til rusmidler, valgte han ikke å bruke henne som samtalepartner:

Moren min vet ikke så mye om mitt rusproblem. Og hun har det veldig tungt for at jeg sitter inne. Så jeg har valgt ikke å åpne meg om det til henne, fordi det skader mer enn det hjelper, tror jeg. (...) Hun er ikke så innlært på det, hun vet veldig lite om det. Jeg tror ikke hun får til å hjelpe med så mye da.

På spørsmål om hvilken person Arve trodde han kom til å henvende seg til etter løslatelsen i forhold til rusrelaterte samtaler, svarte han at han hadde et søskenbarn han følte han kunne stole på. Han hadde brukt søskenbarnet som støttespiller tidligere for å prate om sine utfordringer knyttet til rusmidler. Han fortalte at søskenbarnet aldri hadde brukt narkotika, men Arve opplevde likevel at han hadde forståelse for hvordan det kunne være:

Altså han kan jo være den som på en måte er litt med på fart og spenning, og sånt. Men han har aldri brukt narkotika, det har han ikke. Men han har forståelse for hva det innebærer å drikke mye, ikke sant og alt det der. (...) altså hvis jeg forteller om mine problemer til han så har han litt forståelse fordi at han ikke akkurat har vært en rolig fyr selv.

Gjennom samtaler med søskenbarnet fikk Arve mulighet til å utvikle og utfordre sin egen konsekvenstenkning. Når søskenbarnet fortalte om sine egne utfordringer og hvordan han møtte disse utfordringene, forsøkte Arve å tenke gjennom hvordan han selv kunne bruke dette med tanke på håndteringen av rusmiddelmisbruket.

For noen av intervjupersonene hadde kontakten med rusfrie personer i nettverket gitt dem en større motivasjon til å forbli rusfrie. Atle fortalte at det var hans forhold til kona til faren, som var en del av grunnen til at han ikke hadde bekymringer for at han skulle gå på en smell når han slapp ut:

(...) Jeg ble venn med kona til pappa, på en litt annen måte enn vi har vært før. Jeg har liksom ikke hatt den kontakten med henne. (...) Vi har liksom blitt..hun har blitt litt sånn reservemamma. Det er så rart og si det, egentlig. Det er så mange år siden moren min døde. Men hun (kona til faren) stiller liksom opp. Jeg har aldri hatt noe dameperson i livet mitt, så det er litt alright da.

Atle hadde aldri hatt den motivasjonen han hadde nå om å få leve et godt og bedre liv. Han var lei av å ha kastet bort så mange år av livet på rusmiddelmisbruk og fengselssoninger.

Samtlige av intervjupersonene, hadde også tidligere forøkt å legge om livsstilen sin. De hadde dermed tidligere forsøkt å bryte kontakten med personer som tilhørte et miljø preget av rusmisbruk og kriminalitet. Selv om intervjupersonene snakket om at de hadde et godt forhold til nettverket sitt i dag som bestod av rus- og kriminalitetsfrie personer, hadde imidlertid noen av dem erfaringer med at det å kutte kontakt med et miljø kunne føre til ensomhet.

Et eksempel på det var da Atle fortalte om tiden etter forrige løslatelse. Da hadde han et oppholdt på fire måneder ved en behandlingsinstitusjon for rusmiddelmisbruket sitt, og når han kom ut derfra var han nykter i ett år. Etter hvert kjente han mer og mer på ensomheten, og tenkte «nei, vet du hva?! Da er det bedre å ruse seg ass, enn å sitte alene». Han tok kontakt med tidligere venner han visste ruset seg, og dermed var det i gang igjen. På spørsmål om hvor hans nyktre venner var i denne perioden, forklarte han at etter tiden på behandlingsinstitusjonen flyttet han til den byen som institusjonen lå i. Dermed bodde han i en annen by enn vennene sine. Samtidig ønsket han ikke å ha kontakt med så mange mennesker da fordi han ville prøve å finne ut hvordan han skulle klare det på egen hånd. Også

Anton, som hadde tre personer i nettverket sitt, snakket om viktigheten av å ha rusfrie personer å tilbringe tiden sammen med:

Jeg har veldig lyst til å drive med forskjellige interesser, men som jeg ikke får prøve fordi jeg orker ikke å gjøre det alene. For eksempel så tenker jeg på ut å reise, og da må jeg nesten ha en stabil kompis i lag med meg, for jeg er ikke så sikker på meg selv enda, at jeg vil reise på jordomseiling alene. Jeg har jo bare snart ett år rusfrihet, så jeg er jo veldig redd for å ramle tilbake i det. Det har jeg gjort så mange ganger før, at det kan jeg ikke gjøre igjen.

Han ønsket at nettverket hans bestod av flere personer som han kunne gjøre ulike fritidsaktiviteter sammen med. Begge disse eksemplene, til Atle og Anton, viser godt hvor viktig det var for intervjupersonene å ha rus- og kriminalitetsfrie personer som stilte opp og var tilgjengelige når de hadde et ønske om å leve et liv uten kriminalitet og bruk av rusmidler.

4.1.3 Brevveksling, besøk og telefonsamtaler under soning

Når de av intervjupersonene som sonet mens intervjuene ble gjennomført ble spurt om å gi beskrivelser på om de opplevde å få støtte under soning, var det flere som fortalte at de fikk besøk av familie og venner, og at de hadde hatt noen å ringe til og noen å sende/motta brev til/fra mens de satt fengslet. Alle nevnte at de hadde personer på utsiden som de kunne ringe til hvis det var noe de lurte på, hvis de trengte å ha noen å prate med eller hvis de trengte hjelp til å få ordnet ting som var vanskelig å gjøre fra et fengsel. Det ble også nevnt av enkelte at de kunne spørre om å få tilsendt klær og penger hvis de hadde behov for det. Det var spesielt familiemedlemmer som ble oppgitt når de snakket om hvem de ringte og sendte brev til, og hvem de fikk besøk av. Men også venner ble nevnt. En av intervjupersonene fortalte også at han pratet med advokaten sin én gang i uken, og hvis det var noe han eller familien hans på utsiden trengte, så kunne han ringe advokaten vel vitende om at det kom til å bli tatt hånd om.

Selv om de fleste opplevde det som positivt å kunne ringe til og snakke med familie og venner under soning, ble det også nevnt at ikke alle samtaler opplevdes som støttende. Ett eksempel på det var da Aleksander fortalte om hvorfor han helst ville snakke med nærmeste familie, fremfor venner, via telefon når han satt inne:

Det er egentlig bare det at jeg sitter i fengsel, og jeg har ikke lyst til å stresse hodet mitt med å snakke med venner mens jeg er under soning da. Så derfor snakker jeg kun med familie, for å blokke ut det som skjer på utsiden da. (...) Det er bare hvis du ringer en venn, så vil de sikkert fortelle..kanskje de er på en fest eller noe sånt. Det er jo ikke akkurat den tingen du har lyst til å høre på når du sitter fengselet. (...) Du er jo her, og du kan jo ikke gjøre de tingene.

Det varierte imidlertid hvor ofte de innsatte kunne ta kontakt med personer utenfor fengselet. Dette skyldtes hvilken type fengsel de innsatte sonet ved. De av intervjupersonene som sonet ved en overgangsbolig, hadde tilgang til egne mobiltelefoner. Dette medførte at de kunne ha kontakt med familie og venner når de ønsket. Med en slik mulighet var det lettere for de innsatte å ha kontakt med flere personer i nettverket, og særlig for de som hadde barn hadde dette stor betydning:

Jeg kan jo ha facetime og se de. Jeg kan ringe de og de kan ringe meg. Det betyr veldig mye for dem, og det betyr veldig, veldig mye for meg.

For de av intervjupersonene som sonet ved et åpent fengsel, var muligheten for kontakt mer begrenset. Der hadde de telefonkiosker som de i utgangspunktet kunne bruke så ofte de ville, men de måtte selv betale for ringetiden. Flere nevnte at det var vanskelig å holde kontakten med personer på utsiden, fordi det var dyrt. Når noen av de innsatte snakket om mulighetene for å ha kontakt med personer i nettverket sitt under soning, var det flere som sammenlignet sine tidligere soninger med nåværende. De fortalte om soninger ved lukket fengsel der ringetiden var begrenset til 20 minutter i uken for de uten barn, og 30 minutter for de med barn. Det opplevdes som tungt å ikke kunne ha mer kontakt med nære personer, og til tider kunne det føles ensomt.

Det var samtlige av de innsatte som fortalte at de sendte brev til og mottok brev fra familie og venner mens de satt fengslet. Dette var noe de satte stor pris på, spesielt når de satt ved fengsler med begrenset ringetid. Atle fortalte at han skrev mye brev hver gang han har sittet inne. På intervju tidspunktet hadde han sittet ved fengselet i fire uker, og sendt over 30 brev. På spørsmål om hva han pleide å skrive i disse brevene, svarte han:

Hvordan det går, hva som skjer, hva jeg planlegger. Ja, sånne ting. (...) De forteller meg hva som skjer på utsiden, og jeg forteller dem om alt som ikke skjer på innsiden.

Til tross for at brevveksling med personer i nettverket generelt opplevdes positivt, kom det frem at det var enkelte temaer som ikke var like lett å lese om når en sitter i fengsel. En av intervjupersonene nevnte at han hadde mottatt brev fra en venn som fortalte om at han snart skulle løslates. Dette var noe han ikke ønsket å høre om, spesielt ikke når han visste at egen løslatelse var måneder unna.

Flere av de innsatte snakket om at de fikk besøk i fengselet fra familie og venner, og at de selv besøkte dem når de hadde permisjon fra fengselet. Atle fortalte at når han satt ved et annet fengsel som lå nærmere hjemstedet, var faren på besøk nesten hver helg. Også venner hadde kommet på besøk da. Nettverket hans var imidlertid langt unna det fengselet han sonet ved nå. Dermed ble det mindre besøk denne gang. Likevel nevnte han at faren og kona skulle komme og besøke han bare dager etter at intervjuet ble gjennomført. Også Arve fikk besøk av familiemedlemmer og venner når han satt inne. Noen kom selv om de bodde langt unna:

De er jo på besøk ofte i forhold til hvor langt unna de bor. De bor 4 og en halv time unna.

Han fortalte at han hadde mange ressurssterke personer rundt seg som han opplevde hadde vilje til å hjelpe og var der for han. Han hadde noen han kunne ringe til hvis han hadde behov for å snakke eller hvis han trengte økonomisk hjelp. Når han fikk permisjonstid fra fengselet hadde han også opplevd at tidligere kollegaer og venner han ikke hadde kjent lenge, tok kontakt. Han sa selv at han hadde flere å støtte seg på.

4.2 Om støtte fra hjelpeapparatet

4.2.1 Å motta støtte ved åpent fengsel/overgangsbolig kontra lukket fengsel

Flere av intervjupersonene i denne studien fortalte om forskjeller i tilgangen på støtte og hjelp under soning ved lukket fengsel kontra åpent fengsel/overgangsbolig. Mer generelt sa de at det var dårligere oppfølging på lukket fengsel, og det var nærmest en umulighet å få ordnet noe fra et lukket fengsel:

Sånn som telefoner til Nav, i form av det med bolig, i form av..for å kunne bevare ting mens man er inne, alt av sånn er så godt som en umulighet å få til fra lukket fengsel.

Det kom ikke tydelig frem hva som lå bak denne begrensningen, men det kan tenkes at det blant annet skyldes den strengere sikkerheten som er i et lukket fengsel. Når de av intervjupersonene som fortalte om forskjellene, snakket om deres erfaringer fra soning ved åpent fengsel, hadde de derimot en annen opplevelse. Det hadde åpnet seg en helt ny verden med muligheter for dem når de sonet ved åpent fengsel, spesielt med tanke på planlegging og tilrettelegging for alt som skulle være på plass for løslatelse.

Flere av intervjupersonene nevnte også at de opplevde at ansatte ved lukket fengsel ikke brydde seg om dem, og noen opplevde ikke å bli tatt på alvor. Arve fortalte om sin soningstid på lukket fengsel, og hvordan han følte at han hele tiden ble mistenkt for å ha gjort noe galt:

Så der følte jeg på en måte at jeg var litt..ja..urettferdig behandlet på det viset at de var litt etter meg. Selv om jeg visste at jeg gjorde ingenting galt. Og det å prøve å fortelle dem det, og snakke med dem om det, det var jo ingen poeng for da..den beskjednen du fikk da var "ja, skriv en klage". Det bare nyttet ikke å snakke med dem om det, de ville ikke forholde seg til at..ja, våres meninger og sånt da.

Når Arve kom over på åpent fengsel opplevde han derimot at fengselsbetjentene viste større forståelse og tok han på alvor. På spørsmål om på hvilken måte han opplevde dette, fortalte han om en situasjon der han hadde snakket med ansatte ved fengselet. Han hadde fortalt at han har en sykdom som gjør at han kan få problemer med å holde energien oppe, og raskere bli utmattet enn hva andre blir. Han opplevde at de ansatte han hadde fortalt det til, enten det var fengselsbetjenter eller ansatte som jobbet ved arbeidsdriften, viste forståelse for at enkelte dager var tyngre enn andre, og at han derfor ikke klarte å utføre alle arbeidsoppgaver:

De tar imot det på en ok måte da. De tror på det jeg sier. Og, ja..hvordan skal jeg si det..De kommer ikke med noe kritikk opp mot det jeg sier, de bare tar det i mot og så sier de «ja, selvfølgelig vi må jo vise forståelse». Og de viser forståelse da, i bunn og grunn.

Han hadde tidligere ofte følt seg mistrodd når det gjaldt sykdommen og hvordan denne kunne påvirke han, men slik hadde det ikke vært under denne soningsperioden hvor han satt på åpent fengsel. Han påpekte imidlertid at i et fengsel er det ofte to sider med betjenter:

Du har de du kan spørre og de du ikke kan spørre. Så det er noe med å lære seg det og. Å lære seg systemet, og forstå hvordan man lettest mulig skal få det man trenger, uten og..ja..gå på en smell.

Også Arne snakket om noe lignende da han fortalte at hvis han trengte noe, så hadde han én ansatt ved overgangsboligen han gikk til, for da visste han at han enten fikk ja eller nei. Han opplevde at han kjente denne personen såpass godt, at han visste at han fikk hjelp hvis personen hadde mulighet til å hjelpe.

Det var flere som nevnte at fengselsbetjentene ved åpent fengsel var hyggeligere og mer imøtekommende enn når de hadde sonet på lukket. Fengselsbetjentene brukte ikke uniformer, og de sosialiserte seg mer med de innsatte. Arne fortalte om hvordan han opplevde at ansatte ved overgangsboligen brydde seg om han. Han hadde nylig blitt pappa, og beskrev hvordan de hadde lagt til rette for at han skulle være tilstede på sykehuset så mye som mulig:

De har dratt strikken veldig langt for at jeg skal få være tilstede der oppe (sykehuset, fødeavdeling) så mye som mulig. Bare det at hun (lederen ved overgangsboligen) nå gir meg en uke fri, når kona mi kommer hjem.. Det er ikke noe hun hadde trengt å gjøre. Mest sannsynlig ville jeg ikke fått det andre plasser. Det er en fantastisk plass.

Han beskrev også en situasjon der han selv hadde vært innlagt på sykehuset, og fikk besøk fra betjenter og andre innsatte. Dette hadde stor betydning for ham, og når han opplevde at andre brydde seg om han, var det lettere å bry seg tilbake. Aksel hadde også opplevd at ansatte ved overgangsboligen hadde stilt opp for han da et nært familiemedlem var innlagt på sykehuset. De hadde tilrettelagt for at han kunne besøke vedkommende. Han fortalte at han opplevde å få tillit av de ansatte når han kunne bevege seg utenfor overgangsboligen utenom permtider og uten følge fra betjenter.

4.2.2 Å motta støtte til sysselsetting (jobb/skole/aktivitet)

Intervjupersonene fortalte om nødvendigheten og betydningen av å ha noe å holde på med i hverdagen og tiden etter soning. Det å ha mulighet til å fylle opp dagene sine med noe positivt, og unngå å sitte hjemme hele tiden var viktig blant annet fordi dette kunne føre til ensomhet og kjedsomhet. Da var sannsynligheten for å falle tilbake i gamle og kjente vaner stor. Anton snakket om at det verste for han var å kjede seg. Han hadde aldri lært seg å kjede seg. Han hadde diagnosen ADHD, og den viktigste biten for han var at han hadde en aktivitet å drive på med. Etter hans forrige løslatelse hadde han ikke noe å gjøre og han satt store deler av døgnet i leiligheten sin. Da ble det til at han oppsøkte spenning, og han begynte å ruse seg igjen. Ved løslatelse fra den nåværende soningen hadde han imidlertid et opplegg ved en organisasjon, der han skulle få egne oppgaver som han skulle utføre. På spørsmål om hva slags betydning dette hadde for han, uttrykte han det slik:

Jeg vet at det ikke er et alternativ å møte opp der rusa. Og så er det det at jeg skal være med å starte opp hundedagis, og da kan man ikke bare skeie ut. Da står hundene der og, ja..

Anton var ved slutten av soningstiden sin og han hadde frigang slik at han kunne møte opp og jobbe ved organisasjonen to ganger i uken allerede før løslatelsen. Etter løslatelse sa han at han kom til å være tilstede der fem til syv dager i uken. Han hadde selv tatt kontakt med organisasjonen når han var ute sist etter å ha lest om den i en avis, og selv om han havnet tilbake i fengsel igjen, hadde vedkommende som drev organisasjonen opprettholdt kontakten med han.

De fleste av intervjupersonene som sonet mens studien ble gjennomført hadde en eller annen form for sysselsetting å gå til når de ble løslatt. Alle av de tre tidligere innsatte var i jobb. Det varierte imidlertid blant alle intervjupersonene hvordan de hadde anskaffet seg dette. Enkelte hadde fått hjelp fra ulike deler av hjelpeapparatet til å komme seg i jobb. Andre hadde selv tatt kontakt med arbeidsplassen/skolen eller den aktuelle organisasjonen som tilbydde aktiviteten. Benjamin hadde gått til sin gamle arbeidsplass etter et opphold i fengsel og ved en rusbehandlingsklinikk, og spurt om å få jobbe der igjen. Det hadde han fått. Arne var allerede i jobb før han skulle inn til soning, og hadde fått permisjon under fengselsoppholdet. Atle og Aleksander hadde selv tatt kontakt via telefon fra fengselet til en frivillig organisasjon og en videregående skole. Etter at Atle hadde fått etablert kontakt med organisasjonen, hadde de

vært og besøkt han i fengselet. Under besøket hadde de gått gjennom hvordan han tenkte å gjøre det når han kom ut, og de hadde avtalt at de skulle fortsette å holde kontakt gjennom soningen. Atle tok selv tak i å få igangsatt et opplegg til han slapp ut fordi han hadde erfaringer med at det ikke nyttet å spørre fengselsvesenet om noe. Han opplevde at ansatte ved fengselet brukte for lang tid med å fikse det han eventuelt spurte om, og når det ikke hadde gått sånn som han ville i påvente av det fra fengselet, tok han saken i egne hender. Det var opp til han selv å gjøre noe ut av soningen eller bare å sitte og vente på løslatelsen og gjøre den samme feilen igjen, han beskrev det som «*du får ikke noe servert.*»

Også Aleksander opplevde at han måtte gjøre store deler selv, som å ta telefoner og snakke med ulike instanser i hjelpeapparatet:

Det er ingen som gjør noen ting for deg, selv om det heter Kriminalomsorgen, så er det ikke omsorg. Det er heller kriminalsorgen.

Han hadde ringt til en skole i byen han kommer fra og snakket med rektoren der for å ordne skoleplass. Selv om han hadde fått informasjon fra lærerne ved undervisningen i fengselet om hvordan han fikk kontakt med skoleavdelingen, og hadde fått låne deres telefon til å ringe med, oppfattet han ikke dette som hjelp. Han hadde også et ønske om å jobbe, men på grunn av fengslingen og de begrensninger som følger med det, var han avhengig av å få hjelp fra utsiden til å komme i kontakt med arbeidsgivere. Han hadde etterspurt hjelp fra både Nav og bemanningsbyråer. Han fortalte om et bemanningsbyrå som hadde kommet inn i fengselet og presentert seg. Da hadde Aleksander laget en avtale med dem om at de skulle komme tilbake slik at de sammen kunne snakke om hans planer videre.

Til tross for at flere av intervjupersonene beskrev erfaringer og opplevelser av å få liten hjelp til å ordne en eller annen form for sysselsetting ved løslatelse, var det noen som satt med andre opplevelser. Arne var blant disse. Han hadde fått hjelp fra Nav med å komme seg ut i jobb. Han jobbet utenfor fengselet på tiltak, og opplevde at Nav ønsket å få ham ut i arbeid slik at han ikke skulle falle tilbake i det sporet han har vært i. Gjennom tiltaket hadde han etter hvert mulighet for å få fast ansettelse. Han fortalte at hans muligheter for å få fast jobb med sin bakgrunn på den plassen han kom fra, ville vært problematisk uten at han jobbet gratis for arbeidsgiver en stund for å vise at han kunne. Det at Nav hadde stilt opp for han ved å få han på tiltak, hadde også ført til at han ble overført fra åpen soning til en overgangsbolig,

og kunne søke om hjemmesoning for siste del av tiden ettersom det stilles krav om jobb ved slike ordninger. På spørsmål om hva slags betydning det hadde for han å ha en jobb, svarte han «*det er alfa omega*». Han fortalte om hvor mye han hadde tjent på salg av hasj, som han sa var lettjente penger. For at han ikke skulle falle tilbake på dette igjen, var han avhengig av å ha en inntekt.

Utdanning og arbeidserfaring er viktige faktorer som øker mulighetene med å få seg en jobb. Under fengselsoppholdet hadde intervjupersonene mulighet for opplæring på grunnskolenivå og videregående opplæring. Enkelte av intervjupersonene hadde fullført eller holdt på å fullføre videregående skole i fengselet. Arve fortalte at han hadde fullført og bestått eksamen, og det var kun praksis han manglet før han fikk fagbrev. Han hadde noe praksis fra tidligere vikarjobber. I tillegg hadde han jobbet ett år i butikken i fengselet, som gjorde at han hadde bygd på enda mer praksis. Etter hvert ville han ha mulighet for å få frigang, som gjorde at han kunne søke jobber utenfor fengselet og få fullført praksisperioden. Det kan tyde på at det ble lagt til rette for at han hadde mulighet for å bygge på arbeidserfaringen sin allerede mens han sonet. Også andre innsatte fortalte at de jobbet både i og utenfor fengselet. På den måten fikk de innsatte mulighet for å bedre kvalifikasjonene for arbeid etter løslatelse.

4.2.3 Å motta økonomisk støtte

Flere av de innsatte snakket om erfaringer ved forrige løslatelse og at de savnet å ha en eller annen form for inntekt på løslatelsesdagen. Det var viktig og opplevdes som en trygghet at dette var på plass, slik at de ikke trengte å bekymre seg for hvordan de skulle klare seg økonomisk. Enkelte fortalte om situasjoner ved forrige løslatelse der de gruet seg for å komme ut fordi de visste at det kom til å bli utfordringer med å betale regninger og ha penger til mat. Både Arne og Aleksander hadde rett før forrige løslatelse forsøkt å få hjelp fra Nav, men opplevde at de ikke ble møtt. Aleksander fortalte at han hadde fått en muntlig bekreftelse fra Nav-ansatte i fengselet han da sonet ved, at de skulle hjelpe han med husleie og penger til mat. Etter løslatelsen hadde han ikke sett noe til pengene, og det førte til at han sluttet å bry seg og fortsatte i sitt gamle spor igjen med salg av dop. Arne hadde fått beskjed om at han måtte søke hos Nav etter at han slapp ut. Når han kom på Nav etter løslatelsen, fikk han beskjed om at det var åtte uker behandlingstid:

Hva skal jeg gjøre i de åtte ukene da? Selvfølgelig reiser jeg til Danmark og Sverige og kjøper masse steroider og tjener 100.000 selv da. Du er jo nødt til det, for du må jo etablere deg på nytt.

Han kunne ønske at dette ble tatt tak i mens han sonet, slik at han visste at den dagen han slapp ut hadde han inntekt:

Jeg kunne ønske at (...) du gjerne kan sjekke nettbanken når du slår på telefonen etter to år, og at det står penger der sånn at du kan gå på butikken og handle mat.

Ved den kommende løslatelsen var det imidlertid en annen følelse han satt med, fordi han visste at han hadde jobb med mulighet til å forsørge seg selv og familien. Han var også klar over at han kunne gå til arbeidsgiveren sin om det var noe han trengte, fordi dette hadde han erfaringer med fra tidligere. Han fortalte om en gang han skulle ha seg en leilighet og trengte penger til depositum. Da hadde arbeidsplassen ordnet slik at han fikk utbetalt 50.000 kroner ekstra i lønn, og så trakk de han 5000 kroner i måneden til det ble nedbetalt. Tanken på at han hadde noen å gå til hvis han trengte hjelp økonomisk, gjorde dagen hans lettere og han trengte ikke å bekymre seg for annet enn om ungene hans har det bra.

Ved forrige løslatelse hadde Arve behov for litt konsekvenstenkning rundt bruk av penger. Han fortalte at pengene han fikk gikk ut like fort de kom inn. Han var ukritisk til hva han kjøpte og han spanderte gjerne på andre. Da hadde han en kort dom, og sonet to måneder i fengsel. På spørsmål om hvordan han opplevde at behovet hans ble møtt, virket han noe ambivalent. Han fortalte at på den korte tiden var det kanskje ikke så mye fengselet kunne gjøre. Han opplevde at behovet ble møtt dårlig, likevel ville han ikke kritisere fengselet han da sonet ved for mye fordi det like gjerne kunne handle om at han ikke brydde seg. Han sa at det kunne hende at han fikk hjelp, men at han selv ikke så det. Da han kom ut var det imidlertid moren og broren som hjalp han med penger den første tiden. Han hadde forsøkt å få hjelp fra Nav, men opplevde dette vanskelig:

(...) når du drar dit og ikke vet helt hva du har krav på, da er det veldig vanskelig å få det. Det er ikke sånn at de forteller deg hva du har krav på. Så jeg vet jo at det er mye jeg kunne ha fått hjelp med der som jeg ikke fikk hjelp med. Jeg vet det nå i hvert fall.

Han hadde ikke klær som var noe særlig å bruke, og han måtte belage seg på mor og bror. Han likte ikke å spørre om penger, særlig fordi han visste at det ville gå ut over moren økonomisk hvis hun valgte å hjelpe han. Han fortalte at det gjorde han irritert at Nav ikke veiledet han på hvilke rettigheter han hadde og hva han kunne søke på av stønader.

Jeg visste at jeg hadde krav på mer, men de nektet å fortelle meg og hjelpe meg. Og jeg synes det er for dumt at man må ha med seg en person for at man skal føle seg trygget på Nav, når man er såpass voksen som meg selv. Det skal ikke være sånn, tenker jeg da.

Også Aleksander fortalte om en lignende hendelse på Nav. Han hadde tidligere forsøkt å få økonomisk hjelp, men erfarte at dette var vanskelig. En gang hadde han hatt med sin mor til Nav kontoret, og da fikk «jeg penger med en gang».

Både Anders og Anton hadde uføretrygd, og greide seg stort sett finansielt. De fortalte imidlertid om et behov for få orden på gjeld de hadde pådratt seg. Anton hadde fått bistand fra kontaktbetjenten sin og ruskonsulenten ved fengselet til å få gjeldsrådgivning, og kom antakeligvis til å få gjeldsordning etter hvert. Anders hadde derimot ikke opplevd å få den hjelpen han hadde behov for fra Nav. Han syntes det var vanskelig å komme i kontakt med saksbehandleren sin:

Når du prøver å få kontakt med saksbehandleren din, så kommer du til et kundesenter først. Og da sier du fra at du har behov..du vil snakke med den og den. Og så har de to døgn på seg, eller noe sånt, på å ringe tilbake. Og det har aldri skjedd. Det har vært sånn en uke, det har vært 14 dager, det har gått tre uker. Det er jo hårreisende.

Han hadde også erfart at Nav ikke fulgte opp det de sa de skulle. Før Anders skulle inn å sone hadde han en stor regning som hadde ført til at han fikk inkassokrav. Saksbehandleren hans hadde tilbudt seg å ta kontakt med kreditorene og fortelle om situasjonen hans, og forsøke å få utsatt innbetalingen. Da Anders kom inn til soning, fikk han enda et inkassokrav. Det viste seg at saksbehandleren ikke hadde gjort det som ble avtalt. Dette gjorde han opprørt fordi at han hadde perioder med angst hvor han slet med å ordne opp og ta tak i saker som dette selv.

Det var ikke kun ved løslatelse at intervjupersonene hadde behov for finansiell støtte, men også under soning. Dette kom spesielt til uttrykk når det gjaldt å kunne beholde boligen mens dommen ble gjennomført. Selv om ikke alle intervjupersonene fortalte om dette, uttrykte spesielt Arne bekymring rundt det. Rett før nåværende soning, hadde Arne oppsøkt Nav for å prøve å få til en ordning slik at han og kona kunne beholde boligen mens han sonet. Han hadde vist frem domspapirene og fortalt om situasjonen sin. Han ønsket å bevise ovenfor Nav at han hadde alt på stell i forhold til økonomi og jobb. Det han hadde behov for var hjelp den første tiden av soningen da han skulle inn på lukket fengsel. Når han senere i soningen kunne bli overført til et åpent fengsel, fikk han mulighet til å jobbe og tjene egne penger. Han opplevde imidlertid ikke å bli møtt, da Nav ga beskjed om at hans kone måtte finne seg en billigere plass å bo. Hadde han vært samboer kunne han få dekt halve husleien og halve strømmen i ett år mens han sonet, men siden han var gift og hun tjente 1000 kroner for mye i måneden, hadde han ikke krav på noe stønad. Han kjente på håpløshet og frustrasjon:

Så det de oppfordret meg til er jo å gå å skille meg da, før jeg skal inn å sone. (...) Det du har klart å gjøre over lang tid liksom, som er positivt, betyr ikke en dritt for dem. (...) Som jeg sa til hun dama (saksbehandler på Nav), blir jeg sykmeldt en gang så kommer jeg til å sende sykmeldingen i posten til dem, med frimerke på, for jeg skal faen ikke inn her, sa jeg.

4.2.4 Å motta støtte til bolig

De fleste av intervjupersonene hadde bolig når intervjuene ble gjennomført. Det kom ikke frem fra alle intervjuene om hvordan intervjupersonene hadde skaffet seg boligene, men noen hadde fått hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet. Måten intervjupersonene beskrev hjelpen de hadde fått var ved å få låne telefon og pc ved fengselet til selv å ta kontakt med hjelpeapparatet på utsiden, eller ved at ansatte ved fengselet etablerte kontakt med hjelpeapparatet på vegne av dem. Andre hadde personer i sitt uformelle nettverk som hadde vært behjelpelige med å finne bolig.

For Anton hadde kontaktbetjenten og ruskonsulentene ved fengselet innkalt til møter med et oppfølgingsteam fra kommunen han skulle bosette seg i etter løslatelsen. Gjennom disse møtene hadde kontaktbetjenten og ruskonsulentene lagt frem Anton sitt ønske om å ha en sikker bolig med oppfølging. Han opplevde at han hadde blitt tatt på alvor og lyttet til, og de hadde forstått hans redsel for å havne tilbake i rus og kriminalitet. Han gjorde også en del av

forberedelsene til løslatelse selv, men når ansatte ved fengselet argumenterte for hans behov for tett oppfølging etter løslatelse i møter med andre hjelpeinstanser, ble det tillagt mer vekt enn om det kom kun fra han selv:

Det er mer vekt i en som jobber i Kriminalomsorgen, enn det er på eget ord. Så når de går inn og sier at det er behov, og at det er et ønske fra meg så veier det tungt. Altså da..de sier det ikke uten grunn. Så det har gjort den prosessen veldig mye lettere for meg.

Også de tidligere innsatte hadde fått hjelp til å flytte inn i boliger der de fikk oppfølging av fast personal etter forrige løslatelse. To av dem bodde der fremdeles, men Benjamin hadde flyttet og bodde nå med sin samboer og deres sønn. Han nevnte at det likevel alltid var «en åpen dør» hos oppfølgerne om han hadde behov for noen å støtte seg til hvis ting ble vanskelig.

Andre hadde belaget seg på hjelp fra venner og familie til å skaffe bolig. Det kan tenkes at dette skyldes manglende støtte fra hjelpeapparatet til å finne en tilfredsstillende bolig. Aleksander hadde for eksempel bodd hos familie i tiden etter forrige løslatelse. Når han slapp ut fra nåværende soning visste han at han hadde en egen leilighet. Denne hadde han leid av noen han kjente, og dermed betalte han ikke husleie mens han satt fengslet. Dette gjorde det mulig for ham å beholde leiligheten frem til han slapp ut. Også Anders hadde fått hjelp fra sitt personlige nettverk som gjorde det mulig for han å beholde sin bolig under soningen. Før soningen hadde han vært i kontakt med både Nav og banken for å undersøke mulighetene for å få dekket husleien eller fryst lånet for den tiden han skulle inn og sone:

Fordi at når jeg skulle inn å sone så..de stopper jo uføretrygden, ikke sant. Jeg får ha den en måned etter at jeg har kommet hit, så stopper den. Og så var jeg i kontakt med Nav om dem kunne dekke husleien min, hvis jeg ikke fikk leid ut. Og så..men det kunne de ikke. Og så gikk jeg i banken og spurte om jeg kunne få fryst lånet. Det gikk ikke. Så hvis jeg ikke hadde fått leid ut så hadde jeg måttet solgt. Og det er jo helt meningsløst. Det betyr at jeg hadde kommet ut til ingenting.

Med en dom på to år og seks måneder så han for seg at han måtte selge boligen. Det ordnet seg imidlertid ved at han fikk leid ut huset til en kamerat. For Anders hadde dette stor

betydning, fordi han visste at den dagen han slapp ut fra fengsel, så hadde han sitt eget hjem å gå til. For han var boligen en base hvor han kan senke skuldrene og ha lov til å være seg selv. Det ga ham en trygghet å vite at han hadde bolig ved løslatelse.

For Arve var det fortsatt usikkerhet knyttet til bolig etter løslatelse:

Det er det eneste som er usikkert, som jeg føler er veldig usikkert da. (...) Jeg tenker det at når jeg kommer ut herfra og ikke har bolig, og må bare velge å flytte hjem, la oss si til søskenbarnet mitt, som kan bli en mulighet. Da er det på en måte ikke..da starter ikke jeg å leve selv. Da har jeg de rundt meg hele tiden og da takler ikke jeg utfordringene som kommer. Så det er litt med det å bo for seg selv, kanskje bo litt alene. (...) Og se på hvilke utfordringen man møter.

Selv om Arve ikke hadde bolig på intervju tidspunktet, hadde han stor tro på at det kom til å løse seg. Han hadde halvannet år igjen til han eventuelt kunne få innvilget 2/3 tid, slik at han hadde god tid til å finne en bolig. Samtidig fortalte han at han hadde flere personer i nettverket sitt som han kunne spørre. Han var ikke redd for å lete og gjøre ting selv, men nevnte at det å ha Nav i ryggen ville gjøre den prosessen lettere.

4.2.5 Å motta støtte til rusmestring

Flere av intervju personene hadde en fortid preget av mye rusmiddel misbruk. De fortalte om et ønske om å forbli rusfrie og dermed var det vesentlig at de fikk den støtten de trengte for å kunne forholde seg til hverdagen uten bruk av rusmidler. Det varierte i hva intervju personene fortalte at skulle til for at de skulle mestre å forbli rusfrie. Det ble nevnt rusbehandling, tett oppfølging etter løslatelsen, ta avstand fra rusmiljøet og ha en aktivitet for å fylle dagene med noe positivt.

For noen av intervju personene startet prosessen om et rusfritt liv allerede under soning. Noen hadde vært med i rusgrupper eller gått rusmestringskurs i fengselet, og det de hadde lært her tok de med seg videre etter soning. Andre hadde fått hjelp til å søke seg videre til rusbehandling. De kunne enten gå rett fra soning over på rusinstitusjon, eller så kunne de sone siste del av dommen ved rusinstitusjonen. De av intervju personene som hadde hatt noen av disse mulighetene gav ikke fyldige beskrivelser på innholdet i selve behandlingen og på hvilken måte dette opplevdes som støttende, likevel nevnte de noe av det de lærte under et

slikt oppholdt. Det kom blant annet frem at de ble utfordret på å overvinne tankene om å ruse seg, de måtte lære å kjede seg og lære seg hvordan de skulle forholde seg til gamle bekjente i rusmiljøet hvis de møtte på dem.

Anders var en av de som hadde sonet siste del av forrige dommen ved en rusinstitusjon. Han fortalte at fastlegen hadde i tiden før forrige soning søkt om plass på en rusklinikk. Han hadde fått plassen, men ble fengslet før han fikk mulighet til å ta den i bruk. Da han sonet den gang fortsatte han prosessen med å få komme i rusbehandling, med hjelp fra fengselslederen. Han opplevde velvilje fra fengselets side ved at de jobbet for at han skulle få mulighet til å gjennomføre siste del av dommen sin ved en behandlingsinstitusjon for rusproblematikk. Han sonet åtte måneder ved fengselet, ble løslatt på § 16¹², dro hjem ett døgn for å skifte ut kofferten og så videre inn på behandlingsinstitusjon. Der var han i tre måneder. Gjennom soningen i fengselet fikk han et ordnet liv med rammer og forutsigbarhet, og gjennom et opphold på en behandlingsinstitusjon fikk han hjelp til å bli trygg på seg selv. Dette ga han mulighet for å komme inn i gode rutiner som han kunne videreføre når han flyttet hjem.

Det var imidlertid ikke slik at alle hadde fått muligheten til rusbehandling mens de sonet. Da Anton hadde sittet på lukket avdeling hadde han fått avslag på rusbehandling:

Komme seg inn i rusbehandling når du sitter der..for min del har det vært..jeg fikk avslags på rusbehandling fordi at jeg var i aktiv rus og kriminalitet. Så fikk avslag fra rusbehandling fordi jeg hadde et rusproblem.

Da Anton fortalte om dette virket han oppgitt. Han forstod ikke hvordan det kunne være mulig ikke å gi rusbehandling til han når han trengte det som mest: «*Det er jo ikke noe vits å få rusbehandling når du er rusfri*».

For samtlige av intervjupersonene var det viktig å ha tett oppfølging i forhold til rusmiddelmisbruket når de slapp ut. Det kom ikke alltid tydelig frem hvordan oppfølgingen hadde blitt etablert, men noen snakket om at kontaktbetjent eller ruskonsulent hadde fått satt i gang et samarbeid med andre hjelpeinstanser. Atle fortalte derimot at han selv hadde tatt

¹² Kriminalomsorgen kan overføre domfelte til gjennomføring av straffen utenfor fengsel med særlige vilkår når halvdelen av straffen er gjennomført, dersom det er hensiktsmessig for å sikre en fortsatt positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet (Straffegjennomføringsloven, 2001).

kontakt med rusteamet i bostedskommunen sin, og fått de til å besøke han i fengselet han satt ved før han kom dit han satt nå. Han hadde også kontaktet en frivillig organisasjon som drev med ulike aktiviteter for tidligere rusmisbrukere:

Jeg tok noen telefoner, (...) og fikk de til å komme å besøke meg mens jeg satt på X (fengselet han sonet ved før han ble overført til åpent). Så avtalte vi at jeg skulle fortsette å ha kontakt. (...) Vi gikk gjennom hvordan jeg tenker å gjøre det når jeg kommer ut. Jeg har sluppet ut før og jeg har sett hva som har gått galt.

Selv om Atle hadde stor tro på at det kom til å bli et bra opplegg etter denne løslatelsen, hadde han, i likhet med andre intervjupersoner, også erfaringer med at oppfølging fra kommunale rustjenester ikke alltid hadde vært nok. Ved tidligere løslatelser opplevde han at oppfølging fra rusteamet ikke var noe som varte over tid, fordi når han valgte å begynne å ruse seg igjen var det ikke noe som var holdbart. Det kunne virke som at rusteamet nærmest gav opp å tilby deres tjenester i de periodene Atle var i aktiv rus. Etter nåværende soning ble det dermed viktig for han at han fulgte opp det opplegget han hadde klart å få på plass, slik at han hadde struktur i hverdagen.

Også Anton uttrykte manglende oppfølging etter sin forrige løslatelse. Han fortalte at han hadde samtaler med ansatte fra kommunen, der de enten kom hjem til han eller de avtalte å møtes andre steder. Det kunne imidlertid noen ganger hende at det var kun ett møte i uken:

(...) Det var greit, men da var det liksom det jeg hadde. Det var ikke noe mer eller mindre. Hvis det var ett møte i uka, så var det liksom kun det møte, og så var det ferdig. Så hadde jeg resten av uka til å finne på noe.

Anton opplevde at dette ikke var nok, for da hadde han resten av tiden til å finne på ting som kunne få han tilbake i gamle spor. Et lignende eksempel fortalte også Anders om i tiden etter oppholdet på rusinstitusjonen. Han opplevde da at det ikke stod et hjelpeapparat klar til å ta han i mot:

Nei, da var det ingenting. Da var det..jeg husker det kom to damer fra hjemmetjenesten eller psykiatritjenesten. De kom og ringte på døren, og satte seg ytterst på stolen liksom og så spurte om hva jeg hadde behov for. Jeg kunne ikke

umiddelbart komme på noe spesielt jeg hadde behov for, ikke sant. Så da var det bare «neivel», og så stakk dem. Bare pila ut. Det var ingenting. Ikke ettervern.

Anders fortalte at det ikke varte mer enn noen måneder før han var tilbake i kontakt med venner fra rusmiljøet. Han opplevde det som viktig at det var noe eller noen som stod klar til å ta han imot enten om det var etter et oppholdt i fengsel eller på institusjon.

Én type tiltak som enkelte imidlertid snakket positivt om var støtten og tryggheten ved deltakelse i NA- (Anonyme Narkomane) og AA- (Anonyme Alkoholikere) møter. Gjennom slike møter fikk intervjupersonene møte andre som var i samme situasjon som dem selv, og lytte til hverandre fortelle om lignende utfordringer. De fikk styrket troen på at de selv kunne bli rusfri. Atle fortalte at andre medlemmer kunne møte han, stille opp og støtte hvis tilværelsen ble tung og han holdt på å gå på en smell:

Så de prater, de kommer og henter deg, om det så er midt på natta.

Det ble fortalt at NA- og AA-møter ikke hadde begrensninger for hvor ofte de kunne komme på møtene. Noen av intervjupersonene hadde allerede begynt å delta på møter under soningen, og visste at de kom til å fortsette når de ble løslatt. De nevnte at de kunne møte opp syv dager i uken, hvis det var behov for det.

Ut i fra det intervjupersonene fortalte om sine tidligere erfaringer kan det tenkes at det er viktig at hjelpeapparatet ikke trekker seg ut i de periodene intervjupersonene går på en smell, men fortsetter å følge opp. Det kan også virke som at oppfølgingen etter løslatelse må være tettere og mer organisert for at de ikke skal ha tid eller mulighet til å ruse seg.

En av intervjupersonene bekreftet dette da han sa: *«Én time hos psykologen hver 14. dag holder ikke. Det må være mer organisert, det må være noe meningsfullt. Det må være noe som du selv tror på».*

5 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg se mine funn opp mot forskningsspørsmål, relevant teori og tidligere forskning. For å belyse problemstillingen «*hvordan opplever innsatte/tidligere innsatte at de får sosial støtte under og etter soning*», er drøftingen delt inn i to overskrifter med utgangspunkt i forskningsspørsmålene.

5.1 Innsattes/tidligere innsattes opplevelser av sosial støtte fra personer i det uformelle nettverket

5.1.1 Under soning

En innsettelse i et fengsel innebærer blant annet innskrenkning av frihet og reduserte muligheter til å ta egne valg. Det kan også føre til dårligere kontakt med familie og venner på utsiden, for eksempel på grunn av utfordringer ved å opprettholde kontakten og fordi selve fengslingen kan påføre de involverte tunge belastninger (Duwe & Clark, 2011; Brunton-Smith & McCarthy, 2017). I undersøkelsen til Killengreen Revold (2015) kom det blant annet frem at 12 prosent av de innsatte ikke hadde noen som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med. For mange innsatte kan det dermed tenkes at fengslingen oppleves som en vanskelig periode. Intervjupersonene i studien beskriver samlet sett imidlertid god kontakt med nettverket sitt under fengslingen gjennom både besøk, brev og telefonsamtaler. Slike former for kontakt kan tyde på at det uttrykkes emosjonell støtte overfor de innsatte, fordi det kan være et tegn på at familie og venner bryr seg om dem og står ved deres side gjennom en fengselsstraff. For eksempel nevner en av intervjupersonene at han får besøk fra familiemedlemmer ofte i forhold til hvor langt unna de bor. Dette kan være et uttrykk for omsorg fra familien overfor den innsatte, og signalisere at han er verdifull for dem (Uchino, 2004; Bø & Schiefloe, 2007). Det kom også frem av resultatene at intervjupersonene hadde noen å snakke med på utsiden av fengselet via brev og telefonsamtaler. Clone og DeHart (2014) fant tilsvarende funn i sin studie med 60 kvinnelige innsatte, hvor det beskrives at majoriteten av støtten fra familie var emosjonell støtte. Dette inkluderte at familien hadde stått ved deres side, gitt dem betingelsesløs kjærlighet og involverte seg i kvinnenens liv gjennom besøk, telefonsamtaler og brev under soning. Intervjupersonene i denne masteroppgaven forteller også at de har personer på utsiden som de kan ringe til hvis det er noe de lurer på,

hvis de trenger hjelp til å ordne noe som er vanskelig å gjøre fra et fengsel eller hvis de har behov for å få tilsendt klær og penger. Ut fra teori om ulike typer sosial støtte kan det dermed tolkes slik at de også mottar former for informativ støtte og instrumentell støtte under soning. Dette samsvarer videre med resultater fra studien til Clone og DeHart (2014), som i tillegg til emosjonell støtte, fant at de kvinnelige innsattes familie og venner ga ulike former for instrumentell og informativ støtte. For eksempel ga de omsorg til kvinnenens barn mens kvinnene sonet, og de ga råd og veiledning i forhold til bruk av rusmidler eller juridiske spørsmål.

Det kan tenkes at en av grunnene til at de innsatte i denne studien opplever å få støtte fra familie og venner under soning gjennom besøk, telefonsamtaler og brev, kan være på grunn av at de soner ved et åpent fengsel eller en overgangsbolig under gjennomføringen av intervjuene. Her er mulighetene for besøk og telefonsamtaler større enn ved lukket fengsel (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Blant annet forteller intervjupersonene at de kan benytte egne mobiltelefoner under soning ved overgangsbolig, noe som fører til at de kan snakke med familie og venner på utsiden når som helst. De av intervjupersonene som soner ved åpent fengsel, kan i utgangspunktet også bruke telefonene via telefonkiosker så ofte de ønsker. Dette kan imidlertid bli svært dyrt for de innsatte, da de selv må betale for ringeminuttene. Når intervjupersonene imidlertid hadde sonet ved lukket fengsel tidligere, var ringetiden begrenset til 20 minutter i uken (30 minutter for de med barn). Dermed ble det vanskeligere å holde kontakten med personer på utsiden, og samtlige av de innsatte forteller at dette kan føles tungt og til tider ensomt. Det kommer imidlertid ikke frem av datamaterialet hva slags virkning dette kan ha for de innsatte. I følge Pettus-Davis et al. (2015) kan slik sosial isolering fra potensielle kilder til støtte både true de beskyttende aspektene sosial støtte kan ha overfor de innsatte, og det kan redusere tilgjengeligheten og holdbarheten av sosial støtte i tilbakeføringsprosessen.

Det fremkommer heller ikke av materialet hva slags effekt det kan ha at de innsatte opplever sosial støtte under soning. I følge bufferteorien er sosial støtte virksom når en person utsettes for negative påkjenner (Dalgard et al., 1995; Cohen & Wills, 1985). En fengselsstraff kan anses som en negativ påkjenning, og den støtten innsatte opplever i en slik situasjon kan dermed virke som en buffer som beskytter de innsatte mot belastningen (Bø & Schiefloe, 2007). På bakgrunn av at det for flere av intervjupersonene betyr mye at de kan ha kontakt med familie og venner mens de soner, kan det tenkes at dette gjør soningen i mindre grad

belastende og at det gir et bedre grunnlag for å videreføre den kontakten og støtten til etter løslatelse. Denne tankegangen er i så fall også i samsvar med funn fra andre studier. Tidligere forskning har vist at opprettholdelse av kontakt med familie og venner under soning har ulike positive virkninger. Blant annet kan sosial støtte bidra til at innsatte tilpasser seg livet i fengsel på en slik måte at soningstiden oppleves mindre belastende (Liu & Chui, 2014), påvirke innsattes regelbrudd i fengselet (Jiang & Winfree, 2006), redusere innsattes bekymringer omkring løslatelsen (Mancini, Baker, Sainju, Golden, Bedard & Gertz, 2016), og føre til en reduksjon i kriminalitet etter løslatelse (Mitchell, Spooner, Jia & Zhang, 2016; Woo, Stohr, Hemmens, Lutze, Hamilton & Yoon, 2016).

Sosial støtte kan forstås som å øke en persons fysiske og/eller psykiske velvære (Sarason & Sarason, 1985). Og som vist over har studier funnet positive effekter av sosial støtte under soning. Likevel har ikke all støtte utelukkende en positiv funksjon (Antonucci, 1985). Et eksempel på det blir beskrevet av en intervjuperson, når han forteller at han unnlater å ringe til venner mens han soner fordi samtaler med venner kan føre til stress. Selv om innsatte har personer på utsiden de vet er tilgjengelig når de har behov for å ringe til noen, så kan det avhenge av hvilken rolle personen har overfor den innsatte og innholdet i den støtten som gis, i forhold til om den innsatte opplever det som støtte (House, 1981). For eksempel kan støtte fra familiemedlemmer ha større betydning enn fra venner (Liu & Chui, 2014). Å være integrert i et nettverk, for eksempel en vennegjeng, kan indikere at den innsatte har noen å støtte seg til (Dalgard et al., 1995). Hvis den innsatte derimot ikke opplever støtten som positiv, er det nærliggende å tenke at støtten får en negativ funksjon (Antonucci, 1985). I følge Uchino (2004) kan hvilken type problematisk og stressende situasjon en person er i, avgjøre hva slags type støtte som er mest fordelaktig. For intervjupersonen i eksempelet var samtaler med venner angående fester og livet på utsiden av fengselet ikke den type støtte han hadde behov for når han var i en situasjon hvor han selv ikke hadde mulighet til å oppleve de samme tingene. Dette kan også være en grunn til at intervjupersonen ikke opplevde slike samtaler som støttende.

5.1.2 Etter soning

De innsattes/tidligere innsattes beskrivelser av at personer i deres uformelle nettverk ikke har kuttet dem ut, men er tilgjengelige når de har behov for det, kan tyde på at de også opplever sosial støtte etter soningsopphold blant annet fordi dette kan tyde på at de er integrert i en sosial sammenheng (Lin, 1986; Dalgard et al., 1995). Når innsatte/tidligere innsatte oppfatter

støtte som tilgjengelig etter soning, kan det føre til at de ikke opplever stressende situasjoner, for eksempel å finne stabil bolig, som belastende fordi støtten kan spille en rolle i vurderingen av situasjonen (Dalgard et al., 1995). Støtten kan også virke mellom stressopplevelsen, å finne en egnet bolig, og utvikling av stressreaksjon, gjennom vissheten om at innsatte/tidligere innsatte har noen som kan bistå (Dalgard et al., 1995). Ut fra resultatene kan det tolkes slik at det samlet sett er de samme personene som støtter intervjupersonene under soning, slik som familiemedlemmer og venner, som også gir støtte etter soning. De fleste forteller om det som kan betegnes som emosjonell støtte, ved at de blir akseptert for den personen de er, at de har noen de kan snakke med når livet føles tungt og at noen forsøker å gjøre en innsats for å snu en negativ utvikling hvis de begynner å ruse seg igjen. De opplever dette som at andre bryr seg om dem. Dette samsvarer med funn fra tidligere studier (Wright, DeHart, Koons-Witt & Crittenden, 2013; Cobbina, 2010). Cobbina (2010) fant også at å motta emosjonell støtte fra familie ble ansett som viktig, fordi slik støtte gjorde intervjupersonene i hennes studie bevisst på at de hadde et positivt støttende nettverk rundt seg som ville se de lykkes i tilbakeføringen til samfunnet. Emosjonell støtte, i tillegg til andre typer støtte, ble ansett som en viktig kilde til suksess i forhold til tilbakeføringsprosessen. Flere av intervjupersonene i masteroppgaven fremhever betydningen av å oppleve å ha noen som bryr seg om dem. De forteller at det gir dem en trygghet og en følelse av ikke å være ensomme. En intervjuperson uttrykker også at det å ha personer rundt seg som viser omsorg er avgjørende i forhold til om han skal klare å gjennomgå endringsprosessen med å bryte alle forbindelser til rusmidler og kriminalitet. Dette kan ses i sammenheng med funn fra studien til Taylor (2016), som fant at høyere nivå av emosjonell støtte reduserte sannsynligheten for å begå nye kriminelle handlinger etter løslatelse fra fengsel. Én forklaring på en slik effekt kan begrunnes med at emosjonell støtte kan signalisere til de innsattes/tidligere innsattes at familie og venner vil støtte dem til tross for utfordrende omstendigheter (Wright et al., 2013).

Det kommer også frem av resultatene at de innsatte/tidligere innsatte mottar instrumentell støtte fra familiemedlemmer og venner, for eksempel ved å få mulighet til å kjøpe en bil for en rimeligere pris. Denne type støtte handler om konkret og praktisk hjelp (House, 1981). Instrumentell støtte fra familie blir også synliggjort i studien til Naser og Vigne (2006), der de undersøkte innsattes forventninger til sosial støtte rett før løslatelsen, og deres erfaringer med å motta sosial støtte i etterkant. Resultatene fremhevet at løslatte personer er avhengig av støtten fra deres familier til å bistå dem i deres tilbakeføring til samfunnet, spesielt knyttet til å finne arbeid, bolig og økonomisk støtte. De innsattes forventninger til å motta støtte fra

familien viste seg også å bli møtt, og det så ut som at deres forhold til familien bedret seg etter løslatelsen. Intervjupersonene i masteroppgaven snakket også om hvordan forholdet til familie og venner hadde bedret seg gjennom tidene. Det kom imidlertid ikke frem om den positive utviklingen hadde kommet etter et opphold i fengsel eller om dette var en prosess som gikk over lengre tid.

Resultatene viser samlet sett at innsatte/tidligere innsatte opplever sosial støtte fra personer i sitt uformelle nettverk i tiden etter et soningsopphold. Det kan imidlertid virke som at dette har en sammenheng med rusbruk og kriminalitet, ved at intervjupersonene forteller at i perioder med aktiv rus og/eller med mer involvering i kriminalitet, har de mindre kontakt og et dårligere forhold til familie og venner. På bakgrunn av dette kan det tenkes at intervjupersonene opplevde mindre sosial støtte i perioder med lite og dårlig kontakt. Dette er i så fall sammenfallende med studien til Pettus-Davis et al. (2017), som blant annet viste at bruk av marihuana eller tunge narkotiske stoffer (for eksempel heroin) var assosiert med en redusert sannsynlighet av positiv sosial støtte. Opplevelsen av lite eller ingen positiv sosial støtte kan føre til en følelse av utilstrekkelighet og tomhet, som igjen kan føre til rusbruk, kriminalitet og tilbakefall (Denney, Tewksbury & Jones, 2014).

At lite eller ingen positiv sosial støtte kan føre til rusbruk, kriminalitet og tilbakefall, kommer tydelig frem av datamaterialet. En av intervjupersonene forteller at han etter et opphold på en rusbehandlingsinstitusjon var rusfri i ett år, men at han i denne perioden ble sittende mye alene og føle seg ensom, fordi han ikke hadde støttende mennesker rundt seg som han kunne tilbringe tid sammen med da han forsøkte å kutte kontakt med rusmiljøet. Ifølge Uchino (2004) kan tilknytning/vennskapsstøtte være fordelaktig fordi innsattes/tidligere innsattes følelse av aksept fra andre kan forbedres gjennom positive sosiale fritidsaktiviteter. Det kan også hjelpe innsatte/tidligere innsatte ved å distrahere dem fra å bekymre seg for et problem, for eksempel å holde seg rusfri. Én av konsekvensene for manglende tilknytning/vennskapsstøtte kan bli at innsatte/tidligere innsatte oppsøker tidligere venner/bekjente som de vet ruser seg, fordi det føles bedre å være tilknyttet et nettverk enn å være alene. Den type tilknytning/vennskapsstøtte de eventuelt opplever fra slike personer kan dermed være negativ, fordi de kan oppmuntre innsatte/tidligere innsatte til å ruse seg. Pettus-Davis et al. (2017) fant at både menn og kvinner i deres studie som snarlig skulle løslates, oppga høye nivåer av negativ støtte fra personer i deres nettverk. Ifølge Pettus-Davis et al. (2009) kan grunnen til at løslatte ofte fortsetter å opprettholde relasjoner til personer i miljøer

preget av rusmisbruk og kriminalitet, være fordi disse personene kan være deres eneste kilde til støtte, fordi løslatte har en frykt for å bli sosialt isolert eller på grunn av manglende kunnskap om hvordan de kan oppnå kontakt med positive støttende nettverk. Å ha kontakt med familie og venner som bruker rusmidler øker risikoen for misbruk av alkohol og andre rusmidler (Tiffany et al., 2012). Innsatte i studien til Cobbina (2010) beskrev at deres assosiering med nettverk som ga negativ støtte, som for eksempel familiemedlemmer som selv er involvert i kriminalitet, førte til deres mislykkede reintegrering i samfunnet, og en gjeninnsettelse i fengsel.

Resultatene fra studien viser imidlertid at intervjupersonene samlet sett opplever det som kan betegnes som positiv sosial støtte. Dette kan for eksempel begrunnes med at de personene som intervjupersonene anså som en del av deres nettverk nå, er rus- og kriminalitetsfri. Blant annet blir det beskrevet at personer i deres nettverk får dem til å tenke positivt, lærer dem å føre en «normal» samtale gjennom ikke å snakke om rusmidler og kriminelle handlinger, og øker motivasjonen til å forbli rus- og kriminalitetsfri. Positiv sosial støtte for personer med fengselsdommer, har blitt betegnet som relasjoner som støtter disse personene i å slutte med kriminalitet og som bedrer tilpasningen til samfunnet etter fengsel (Hepbrun & Giffin, 2004). Familiemedlemmer og venner som selv ikke har et rusmiddelproblem eller er involvert i kriminalitet, kan være mindre tolerante overfor rusmisbrukere i innsattes/tidligere innsatte nettverk, og kan derfor spille en stor rolle i å motivere dem til å unngå kontakt med disse personene (Nargiso, Kuo, Zlotnick & Johnson, 2014). Familie og venner fri for rusmisbruk og kriminalitet kan også tenkes å gi positiv sosial støtte i form av informasjon som er relevant for selvevaluering. Dette fremkommer av datamaterialet da en av intervjupersonene forteller at han bruker samtaler med søskenbarnet sitt til å utfordre og utvikle sin egen konsekvenstenkning rundt bruk av rusmidler. Slik form for støtte blir av blant annet Stroebe (2011) og House (1981) betegnet som vurderingsstøtte. Ved at innsatte/tidligere innsatte sammenligner seg med personer som ikke har et rusmiddelproblem eller som ikke er involvert i kriminalitet, kan disse personene brukes som en kilde til informasjon for å evaluere eller vurdere egen atferd (House, 1981; Stroebe, 2011). Dessuten kan innsatte/tidligere innsatte som opplever positiv sosial støtte i form av daglig omsorg, gode følelser og opplevelser sammen med andre, føle seg verdsatt og respektert samt oppleve tilværelsen stabil og forutsigbar (Cohen & Wills, 1985; Dalgard et al., 1995). Slike opplevelser kan igjen føre til at innsatte/tidligere innsatte opparbeider seg overskudd og ressurser som gjør dem bedre rustet

til å møte utfordringer i hverdagen etter soning, slik som teorien om hovedeffekt-modellen antar (Bø & Schiefloe, 2007).

5.2 Innsattes/tidligere innsattes opplevelser av sosial støtte fra hjelpeapparatet

5.2.1 Under soning

Sosial støtte kan, som beskrevet tidligere, komme fra formelle kilder (Sarason & Sarason, 2009; Hochstetler et al. 2010). Slike formelle kilder kan være større institusjoner og organisasjoner i samfunnet som kriminalomsorgen, Nav, kommunale tjenester og rusbehandlingsinstitusjoner. Støtten kan også komme fra fagpersoner som jobber innenfor disse. Intervjupersonene uttrykker at de opplever emosjonell støtte fra ansatte ved åpent fengsel og overgangsbolig. Dette kommer frem ved beskrivelser som at de ansatte bryr seg om dem, viser forståelse, tar dem på alvor og er imøtekommende. Funnet støttes også av andre studier. Clone og DeHart (2014) fant at kvinnelige innsatte mottok emosjonell støtte fra fengselsbetjenter, rådgivere og åndelige ledere når andre kilder til støtte var utilgjengelig. Liu og Chui (2014) viser at den viktigste kilden til støtte under soning etter familie og venner, er fengselsbetjenter. De kvinnelige innsatte i deres studie beskrev at fengselsbetjentene gav dem psykologisk veiledning gjennom jevnlig samtaler. De opplevde at de kunne søke hjelp fra fengselsbetjentene til ethvert tidspunkt uansett behov. Resultatene fra begge studiene antyder at støtten fra profesjonelle er viktig for tilpasningen til livet i fengsel, og spesielt når de innsatte er isolert fra kontakt med familie og venner.

I St.meld. 37 (2007-2008) skal kriminalomsorgen planlegge og forberede for løslatelse så tidlig som mulig under fengselsoppholdet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Dette skal gjøres i samspill med den innsatte selv og andre aktuelle etater. En stor andel av innsatte har ikke egen bolig, jobb eller sikker økonomi, og et klart flertall har et rusmiddelproblem (Killengreen Revold, 2015). Det er dermed nærliggende å tenke at de innsatte har behov for instrumentell støtte til å ta tak i disse utfordringene og få dekket individuelle behov. Funn fra denne studien viser at flere av intervjupersonene opplever slik hjelp og støtte ved at det legges til rette for at de skal ha en form for sysselsetting, en bolig, en stabil økonomi og behandling/oppfølging knyttet til rusmiddelmisbruk etter soning. Støtten kommer blant annet fra betjenter og ruskonsulenter i fengsel/overgangsbolig. Måten disse personene gir

instrumentell støtte på er for eksempel ved å stille deres arbeidstelefoner til disposisjon for de innsatte, slik at innsatte selv kan ta kontakt med aktuelle hjelpeinstanser. De ansatte gir også praktisk støtte ved å etablere et samarbeid med øvrige etater ved å innkalle til samarbeidsmøter, delta på slike møter for å være en støttespiller for innsatte i møte med andre i hjelpeapparatet eller de bistår de innsatte i å søke om plass på rusbehandlingsinstitusjon. I St.meld. 37 (2007-2008) blir det påpekt at kriminalomsorgen har ansvar for å tilrettelegge for at samarbeidende etater kan tilby og gjennomføre sine tjenester overfor de innsatte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Dette er blant annet for at det skal være en kontinuitet i de tiltakene som blir planlagt under soning og det som skjer etter løslatelse. En av intervjupersonene fikk hjelp og støtte fra Nav til å jobbe gjennom et tiltak. Han var allerede i denne jobben mens hans sonet, og kom til å fortsette i den etter løslatelsen.

Intervjupersonene i studien uttrykker imidlertid ulike opplevelser knyttet til sosial støtte fra kriminalomsorgen i forbindelse med tilrettelegging for løslatelse. Blant annet har de ulike erfaringer i forhold til å motta praktisk støtte til å få på plass en eller annen form for sysselsetting eller bolig etter endt soning. Enkelte får hjelp fra ulike deler av hjelpeapparatet, mens andre anskaffer seg arbeid og bolig selv. Noen opplever at de selv må ta kontakt med andre etater og organisasjoner for å få hjelp fordi kriminalomsorgen ikke gjør noe for dem. En av intervjupersonene som forteller om dette hadde fått mulighet til å låne telefon i fengselet til å kontakte en videregående skole angående studieplass, likevel opplevde han ikke dette som støtte. Ifølge Uchino (2004) kan sosial støtte som oppfattes som tilgjengelig enten tilsvare eller ikke tilsvare det som faktisk blir gitt. Sosial støtte er derimot mest sannsynlig mer effektiv hvis personen som mottar støtte opplever det som støtte (House, 1981).

I St.meld. 37 (2007-2008) blir det løftet frem at den innsatte selv må ta ansvar og administrere eget liv (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Samtidig kommer det frem at innsatte som gruppe kan være svakerestilt som følge av de ulike sosiale problemene de kan ha, og dermed kan det være vanskelig for innsatte selv å få tilrettelagt løslatelsen uten bistand og støtte fra blant annet kriminalomsorgen. Til tross for at noen av intervjupersonene mestrer å ta tak i egen situasjon når de ikke opplever støtte fra fagpersoner under soning, kan det tenkes at for andre innsatte kan dette være utfordrende. Det kan tenkes at én av konsekvensene for manglende sosial støtte til å finne seg et arbeid eller aktivitet, kan være at de innsatte dermed ikke har noe positivt å fylle opp dagene sine med etter endt soning. Det kommer frem av datamaterialet at noe av det viktigste for intervjupersonene er å ha noe å holde på med i

hverdagen, slik at de kan unngå å sitte hjemme. Sannsynligheten for å falle tilbake til rusmiddelmisbruk og kriminalitet er stor hvis de kjeder seg eller føler seg ensomme. Tidligere studier har vist at arbeid kan ha en positiv effekt i tilbakeføringen fra fengsel til samfunnet, og kan hindre tilbakefall til ny kriminalitet (Graffam, Shinkfield, Lavelle & McPherson, 2004; Skarðhamar & Telle, 2009). Det kan dermed være nærliggende å tro at innsattes tilgjengelighet på instrumentell støtte, som for eksempel hjelp til å finne arbeid, kan virke inn på utfallet av tilbakeføringsprosessen. Derimot har det blitt funnet at instrumentell støtte ikke hadde en sammenheng med redusert sannsynligheten for å begå ny kriminalitet (Taylor, 2016). Dette var riktignok instrumentell støtte fra familie, likevel er funnet interessant fordi tidligere forskning har vist at i tillegg til arbeid, er det å ha en bolig en avgjørende faktor i forhold til tilbakefall (Makarios, Steiner & Travis, 2010). Disse ulike resultatene kan indikere behov for videre forskning på effekten av instrumentell støtte, både fra uformelle og formelle kilder.

Et annet interessant funn fra materialet i denne studien er at intervjupersonene opplever at støtte og hjelp er mer tilgjengelig i åpent fengsel og overgangsbolig, sammenlignet med lukket fengsel. Dette kommer frem ved at intervjupersonene forteller at det nærmest er en umulighet for dem å få ordnet noe fra et lukket fengsel, som for eksempel å ta kontakt med Nav via telefon for anskaffelse av bolig. Det kommer ikke tydelig frem av datamaterialet hva som ligger bak den begrensede tilgangen på støtte, men det kan tenkes at det blant annet skyldes den strenge sikkerheten som er i et lukket fengsel. Hvis innsatte opplever at støtte ikke er tilgjengelig, er det nærliggende å tenke at de heller ikke benytter seg av støtten som faktisk blir gitt. Dermed kan den støtten som blir gitt objektivt sett, ha mindre effekt overfor de innsatte (House, 1981; Sarason, Sarason & Pierce, 1990). Også emosjonell støtte fra fengselsbetjenter opplever intervjupersonene mindre av ved lukket fengsel. I studien til Hobbs og Dear (2000) rapporterte mannlige innsatte at de sjeldent søkte emosjonell støtte fra fengselsbetjenter. Dette kan blant annet skyldes at de innsatte har tidligere negative erfaringer med at fengselsbetjenter kan være en kilde til slik støtte og derfor velger ikke å tilnærme seg dem for emosjonell støtte ved senere anledninger (Hobbs & Dear, 2000). De innsatte kan også ha en slags «oss og dem» mentalitet der fengselsbetjentene blir ansett som myndighetspersoner som kan utøve makt og det blir dermed forvirrende eller ubehagelig å skulle motta emosjonell støtte fra de samme personene (Hobbs & Dear, 2000). Intervjupersonene i masteroppgaven forteller at fengselsbetjentene ved åpent fengsel og overgangsbolig ikke bruker uniformer og de sosialiserer seg mer med de innsatte. Dermed kan

det tydelige skillet mellom «oss og dem» tones ned, og det kan være lettere for de innsatte å søke emosjonell støtte fra betjentene eller å ta imot støtten når den tilbys.

5.2.2 Etter soning

I St.meld. 37 (2007-2008) påpekes det at innsatte har de samme rettighetene som andre norske borgere (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008). Dette innebærer blant annet at velferdsordningene forplikter seg til å yte sine tjenester til innsatte i overgangen fra fengsel til løslatelse og tiden etter. Denne forpliktelsen blir ytterligere fremhevet i en ny nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff (Justis- og beredskapsdepartementet 2017-2021). Det ble tidligere redegjort for ulike levekårskomponenter som innsatte skåret lavere på enn befolkningen generelt. Blant annet kom det frem av levekårsundersøkelsen fra 2014 at et flertall av innsatte i norske fengsler ikke har en jobb å gå til etter løslatelse, 40 prosent har ikke en sikker økonomi etter soning og selv om litt over halvparten av de innsatte har en bolig ved løslatelsen, er det mange som ikke har avklart boforhold (Killengreen Revold, 2015). Disse faktorene har vist seg å være et hinder for en vellykket tilbakeføring til samfunnet etter løslatelse fra fengsel (Denney, Tewksbury & Jones, 2014). Etter løslatelsen opphører kriminalomsorgens ansvar overfor de løslatte. Deretter er det de ulike etatene som yter tjenester til løslatte slik at grunnleggende behov for å kunne klare seg i samfunnet blir dekket (Falck, 2015). Resultatene fra denne studien viser imidlertid at det også er variasjoner angående hvordan intervjupersonene opplever at de får sosial støtte etter soning fra hjelpeapparatet.

Flere av intervjupersonene forteller at de hadde behov for økonomisk støtte ved tidligere løslatelser. Lignende funn kom også frem i levekårsundersøkelsen fra 2014, der en stor andel av de innsatte ikke visste hvordan de skulle klare seg økonomisk etter løslatelse (Killengreen Revold, 2015). Da et flertall av de innsatte i samme undersøkelse ikke hadde jobb ved løslatelse, er ikke funnet overraskende fordi det kan tenkes at de dermed ikke hadde en stabil inntekt. Selv om mange av intervjupersonene i masteroppgaven har en form for inntekt og et arbeid etter den kommende løslatelsen, er det ikke sikkert at dette var tilfellet ved tidligere løslatelser. I studien til Naser og Vigne (2006) kom det frem at løslatte hadde forventninger om å motta økonomisk støtte fra familien, og at de var avhengig av slik støtte. Til tross for at intervjupersonene i denne studien samlet sett oppga Nav som en potensiell kilde til økonomisk støtte, og ikke familie, kan studiene delvis sammenlignes ved at de innsatte/tidligere innsatte ga uttrykk for å ha behov for støtte til å klare seg økonomisk i tiden

etter løslatelse. Noen av intervjupersonene i studien oppgir at de ikke liker å spørre familie om penger, blant annet på grunn av familien selv har en dårlig økonomi. Dermed kan det tenkes at Nav blir en naturlig kilde til økonomisk støtte i tiden etter løslatelse. For de av intervjupersonene som hadde forsøkt å få hjelp fra Nav etter tidligere løslatelser, opplevde flere at det var vanskelig å få informativ støtte gjennom veiledning i forhold til deres rettigheter og hvilke stønader de kunne søke på. Som følge av at de ikke opplevde økonomisk støtte, var det flere som nevnte at de dermed falt tilbake i kriminaliteten, og inntekten de fikk kom fra kriminell virksomhet. Dette samsvarer med studien til Graffam, Shinkfield, Lavelle og McPherson (2004) som fant at mangelfull økonomi eller ustabil økonomi er problematisk i overgangen fra fengsel til samfunnet. Det å ha en stabil økonomi kan være en viktig faktor når det gjelder å avstå fra kriminalitet (Byrne & Trew, 2008).

Andelen av innsatte som bruker narkotiske stoffer er høyere enn befolkningen generelt, der omtrent halvparten av de innsatte rapporterer at de har problemer med rusmidler (Killengreen Revold, 2015; Cramer, 2014). Også flere av intervjupersonene i denne studien forteller om tidligere rusmiddelmisbruk. Mange ytrer et ønske om å forbli rusfrie, og har dermed behov for støtte fra hjelpeapparatet etter løslatelse fra fengsel. Blant annet har noen av intervjupersonene hatt oppfølging fra kommunale tjenester ved forrige løslatelser, for eksempel i form av samtaler. Slik emosjonell støtte kan være viktig for å forebygge tilbakefall til rusmisbruk og gjeninnsettelse i fengsel etter løslatelse (Benda, 2005; Taylor, 2016). Likevel snakker enkelte av intervjupersonene i denne studien om at slik oppfølging fra kommunen ikke alltid er nok, spesielt hvis det er kun ett møte med hjelpeapparatet i uken. Resten av tiden er da en potensiell fare for å falle tilbake til gamle vaner, med rusmisbruk og kriminalitet. I følge Uchino (2004) er én type støtte ikke nødvendigvis den mest fordelaktige ved alle problematiske og stressende situasjoner. Når intervjupersonene opplever at den emosjonelle støtten fra kommunale tjenester ikke er tilfredsstillende nok, er det nærliggende å tenke at andre typer sosial støtte kan vært mer effektiv. For eksempel kommer det frem av datamaterialet at det å ha en eller annen form for sysselsetting etter løslatelse, er viktig blant annet på grunn av forpliktelsene dette medfører overfor de innsatte/tidligere innsatte. Å ha en jobb å gå til hver dag kan også være positivt fordi innsatte/tidligere innsatte vil få mindre tid og muligheter til å ruse seg (Bahr, Harris, Fisher & Armstrong, 2010). Ut i fra disse beskrivelsene kan det tenkes at instrumentell støtte i form av hjelp til å få seg en jobb, kan være den mest effektive støtten. Det er imidlertid ikke gitt at hvilken type støtte som er hensiktsmessig i ulike situasjoner bør være enten-eller. Det kan tenkes at en helhetlig

tilnærming ved å gi ulike typer av sosial støtte ved samme problematiske situasjon, som det å ikke skulle falle tilbake til rusmisbruk, kan være det som er mest effektiv. Det er også ofte slik at de ulike typene sosial støtte glir over i hverandre, og i følge House (1981) kan det å gi instrumentell støtte også innebære psykologiske konsekvenser. Dermed kan det å hjelpe tidligere innsatte med å finne en jobb etter soning, også være et tegn på emosjonell støtte.

Intervjupersonene opplever ikke kun støtte fra eller mangel på støtte fra det offentlige hjelpeapparatet, men enkelte beskriver også at de mottar støtte gjennom deltakelse i AA- og NA-møter. AA og NA er et fellesskap av personer som deler sine erfaringer, styrker og håp med hverandre for å løse deres felles problem, og hjelpe hverandre å friskne fra alkoholisme og andre rusmidler (Anonyme Alkoholikere, 2017; Anonyme Narkomane, 2017). Gjennom disse møtene opplever noen av intervjupersonene emosjonell støtte ved å ha personer i liknende situasjoner som lytter til dem og styrker dem i troen på at de kan bli rusfri. Det er ingen begrensninger på hvor ofte de kan delta på slike møter, og de får støtte til et hvilket som helst tidspunkt på døgnet ettersom når de har behov. Dette kan være noe av grunnen for at de omtaler denne støtten som positiv og betryggende, i motsetning til fra kommunale tjenester som ofte har et avgrenset tidspunkt for hjelpen som gis. Heidemann, Cederbaum og Martinez (2014) fant også at tidligere innsatte mottok støtte fra personer i Anonyme Alkoholikere gjennom å møte opp og støtte de tidligere innsatte hvis de ringte og hadde behov for noen å prate med, og gjennom å dele deres egne erfaringer angående samme utfordringer. Som nevnt tidligere er den støtten som oppfattes som tilgjengelig antatt å være den mest effektive (House, 1981). Når intervjupersonene opplever at de har støtte fra AA- og NA-medlemmer og at støtten er tilgjengelig når de måtte ha behov for det, kan dette føre til at de mestrer situasjonen bedre alene (Dalgard et al., 1995).

Som det fremkommer ovenfor tyder datamaterialet på at innsatte/tidligere innsatte har ulike opplevelser av sosial støtte både under og etter soning. I følge Sarason, Sarason, og Pierce (1990) kan en persons oppfattelse av tilgjengeligheten av sosial støtte føres tilbake til barndommen og ens erfaringer med tilknytning til andre mennesker. Etter hvert som en person utvikler seg, vil han eller hun sine tidligere erfaringer med å søke og motta støtte, påvirke personens vurdering om støtten er tilgjengelig eller ikke. For de av intervjupersonene som opplever sosial støtte fra det uformelle nettverket og hjelpeapparatet under og etter soning, kan en forklaring på dette være at disse har positive erfaringer fra barndommen med å bli sett, anerkjent og beskyttet (Sarason, Sarason & Pierce, 1990). Disse erfaringene har over

tid utviklet seg til å bli en del av personligheten, og har ført til at de innsatte/tidligere innsatte er predisponert til å tolke visse handlinger som støttende. Motsatt kan det antas at de av intervjupersonene som ikke opplever støtte under og etter soning, har hatt en utrygg tilknytning til andre personer i barndommen. Gjennom slike negative erfaringer om at en ikke er verdsatt og beskyttet, kan dermed føre til at en utvikler et perspektiv overfor seg selv om at en ikke blir støttet eller blir vist omsorg (Ross, Lutz & Lakey, 1999). Derimot kan det også være andre faktorer som spiller inn i hvordan intervjupersonene oppfatter tilgangen på støtte, fordi noen av de som opplever støtte under og etter soning, forteller også om situasjoner hvor de ikke opplever det. Dermed kan Hobfoll (2009) sitt argument om at personers oppfattelse av støtte er basert på faktiske hendelser der støtte blir tilbudt eller ikke, være aktuell. Intervjupersonene snakket for eksempel om ulik tilgang på støtte under soning ved lukket fengsel og soning ved åpent fengsel/overgangsbolig. Disse ulikheten kan faktisk skyldes at straffegjennomføring ved et lukket fengsel gir færre muligheter for sosial støtte, blant annet på grunn av den høye sikkerheten. Når intervjupersonene da overføres til et åpent fengsel eller en overgangsbolig med lavere sikkerhet der oppfølgingen og forberedelsene til løslatelse blir bedre, og de blir møtt med forståelse fra de ansatte, kan det tenkes at deres oppfattelse av støtte endres (Meadows, 2009). Med andre ord, de opplever at de får støtte, fordi de faktisk objektivt sett mottar støtte.

6 Avslutning

Problemstillingen i denne studien har vært hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever at de får sosial støtte under og etter soning. Hensikten med studien var å få frem deres stemmer, og øke kunnskapen samt utvide forståelsen rundt temaet i en norsk sammenheng. Basert på individuelle intervjuer med 10 innsatte/tidligere innsatte har problemstillingen blitt belyst gjennom teori om sosial støtte og relevant tidligere forskning.

Samlet sett viser funn i studien at innsatte/tidligere innsatte opplever å motta emosjonell støtte, instrumentell støtte og informativ støtte under soning i fengsel fra personer i sitt uformelle nettverk. Disse personene består i hovedsak av familiemedlemmer og venner. Støtten de mottar blir gitt gjennom brev, telefonsamtaler og besøk, og intervjupersonene opplever å ha noen de kan snakke med. Det kommer også frem at intervjupersonene får hjelp til å ordne ting på utsiden av fengselet, de får tilsendt klær og penger, og de kan rådføre seg med noen hvis det er noe de lurer på. Den støtten de opplever fremstår som positiv. Det kommer imidlertid frem at ikke all støtte nødvendigvis oppleves som positiv. Dette kan sees å avhenge av hvilken rolle personen som gir støtte har overfor den innsatte og innholdet i den støtten som gis.

Også etter soning fremkommer det at innsatte/tidligere innsatte mottar sosial støtte fra personer i deres uformelle nettverk. Det ser ut til å være de samme personene som gir støtte under soning, som også gir støtte etter. Igjen kommer det frem at intervjupersonene mottar det som kan betegnes som emosjonell støtte, instrumentell støtte og informativ støtte. Også beskrivelser av vurderingsstøtte og tilknytning/vennskapsstøtte kommer frem. Støtten kan videre anses som positiv støtte, blant annet fordi personene de mottar støtte fra er rusfri og ikke involvert i kriminell aktivitet. Det er dermed nærliggende å tenke at utfallet av støtten blir positiv, og dette kommer frem av intervjupersonenes egne beskrivelser. For eksempel forteller de at deres uformelle nettverk får dem til å tenke positivt, lærer dem å føre en «normal» samtale og gir dem motivasjon til å forbli rus- og kriminalitetsfri. Det kan imidlertid tyde på at den sosiale støtten intervjupersonene opplever ikke alltid har vært like tilgjengelig. De beskriver at de i tidligere perioder har hatt et dårlig forhold til familie og venner, og dermed kan det tenkes at de ikke har opplevd støtte i disse periodene. Spesielt

skyldtes denne dårlige kontakten at intervjupersonene var i aktiv rus og/eller mer involvert i kriminalitet.

Videre viser denne studien at intervjupersonene har ulike opplevelser angående sosial støtte fra hjelpeapparatet, både under og etter soning. Disse ulike opplevelsene kommer frem blant ulike intervjupersoner, men kan også sees hos den enkelte. Det er i forhold til sysselsetting, økonomi, bolig og rusmestring at intervjupersonene forteller om støtte eller mangel på støtte. Flere av de innsatte/tidligere innsatte opplever instrumentell støtte fra blant annet fengselsbetjenter og ruskonsulenter til å forberede og tilrettelegge for at de skal ha arbeid/skoleplass/aktivitet å gå til, en bolig, en form for inntekt, og komme i rusbehandling eller få oppfølging fra kommunale tjenester i forhold til rus. Dette skjer for eksempel gjennom at de ansatte ved fengselet etablerer kontakt med aktuelle instanser i det øvrige hjelpeapparatet. De legger også praktisk til rette for at intervjupersonene selv kan ta kontakt. Noen opplever imidlertid at kriminalomsorgen ikke hjelper til med slike ting, og de tar derfor selv kontakt med hjelpeapparatet på utsiden for å forsøke å få i gang et opplegg til tiden etter løslatelsen. Det kommer også frem av resultatene at flere av intervjupersonene opplever emosjonell støtte fra ansatte ved åpent fengsel og overgangsboligen. Intervjupersonene forteller at de ansatte bryr seg om dem, viser forståelse, tar dem på alvor og er imøtekommende. Slike erfaringer opplever de mindre av ved lukket fengsel. Det synes at innsattes/tidligere innsattes ulike opplevelser angående sosial støtte, både instrumentell og emosjonell støtte, under soning har en sammenheng med hvilken type fengsel de gjennomfører straffen ved.

Funnene viser også at innsatte/tidligere innsatte mottar støtte etter soning i ulik grad. I forhold til økonomi er det flere som nevner at de hadde behov for økonomisk støtte ved forrige løslatelse, men at de opplevde det som vanskelig å motta slik hjelp fra Nav. For eksempel forteller de at de fikk lite informativ støtte angående deres rettigheter og hvilke stønader de kan søke på. Som følge av liten økonomisk støtte ble sannsynligheten for å falle tilbake til kriminalitet stor. For de av intervjupersonene som oppgir å ha et rusmiddelproblem er det viktig med oppfølging etter løslatelsen. Noen forteller at de tidligere hadde hatt ett møte i uken med kommunale tjenester i form av samtaler. Slik emosjonell støtte kan være viktig i å forebygge tilbakefall til rusmiddelmisbruk og kriminalitet (Benda, 2005; Taylor, 2016). Det oppleves imidlertid for samtlige intervjupersoner som for lite oppfølging og støtte. Flere nevner at de savner mer og tettere oppfølging. Én type tiltak som derimot blir ansett som

støttende, er deltakelse i AA- og NA-møter. Gjennom slik deltakelse mottar de emosjonell støtte ved å ha noen som lytter til dem og som styrker troen på at de kan mestre å forbli rusfri. Disse møtene kan de delta på syv dager i uken hvis de ønsker, og hvis de har behov for støtte midt på natta, har de gjennom deltakelsen mulighet til å ringe noen.

6.1 Studiens betydning for praksis

Funnene i studien kan ikke generaliseres på vegne av alle innsatte/tidligere innsatte ved norske fengsler, blant annet på grunn av et så lite utvalg. Likevel kan de peke på viktige områder og gi en økt bevissthet rundt temaene som har blitt løftet frem.

Funn fra studien antyder at innsattes/tidligere innsattes uformelle nettverk, som blant annet familiemedlemmer og venner, er en viktig kilde til sosial støtte både under og etter soning. Dermed kan det være viktig at disse personene i større grad blir inkludert i samarbeidet rundt den enkelte innsatt/tidligere innsatt. Kriminalomsorgen bør implementere strategier for å opprettholde og styrke relasjonene til familie og venner under soningstiden i fengsel, for eksempel forbedre mulighetene for besøk og telefonkontakt, fordi sosial støtte under soning har vist seg å ha betydning for blant annet tilbakefall til ny kriminalitet (Mitchell, Spooner, Jia & Zhang, 2016). Det er også viktig fordi det kan øke sannsynligheten for at innsatte/tidligere innsatte opplever sosial støtte etter løslatelsen.

Til tross for at intervjupersonene i studien samlet sett beskrev sitt nettverk som bestående av mange personer, så kom det frem at enkelte ikke hadde et bredt nettverk. Andre studier har også vist at en stor andel innsatte mangler kontakt med andre mennesker (Killengreen Revold, 2015). Funnene viser også at intervjupersonene i perioder tidligere hadde et dårlig forhold til familie og venner på grunn av aktiv rusmisbruk og mer involvering i kriminell aktivitet. Dermed blir det også viktig at kriminalomsorgen identifiserer innsatte med lite eller ingen støttende nettverk, som derfor kan ha behov for ytterligere støtte under og etter soning. Kriminalomsorgen og andre i hjelpeapparatet kan for disse innsatte/tidligere innsatte spille en viktig rolle som støttespillere. De kan også bidra til å hjelpe innsatte/tidligere innsatte med å identifisere, etablere og opprettholde meningsfulle prososiale relasjoner til andre.

Uavhengig av om innsatte/tidligere innsatte mottar sosial støtte fra sitt uformelle nettverk, kan resultatene tyde på at emosjonell støtte og instrumentell støtte fra hjelpeapparatet også er vesentlig. Spesielt i forhold til planlegging og forberedelse for løslatelse, og oppfølging i tiden etter. Et større fokus på å gi innsatte instrumentell støtte til å finne en form for sysselsetting, en tilfredsstillende bolig, få en stabil økonomi og hjelp i forhold til rusmestring synes å være viktig for å øke mulighetene til å lykkes i tilbakeføringsprosessen. Oppfølgingen og støtten etter løslatelse bør være basert på individuelle behov, og i større grad omfatte flere typer støtte og oppfølgingstiltak.

Det kommer imidlertid frem av studiens funn at emosjonell støtte og instrumentell støtte oppleves mindre tilgjengelig ved lukket fengsel. Fokus bør dermed rettes mot hva kriminalomsorgen kan endre på ved slike typer fengsler for at de innsatte som soner der i større grad kan oppleve at de får sosial støtte. For eksempel kan det bli nødvendig med en holdningsendring blant de ansatte for å redusere det tydelige skillet mellom ansatte og innsatte. Dette kan øke mulighetene for at de innsatte opplever at ansatte kan være en kilde til emosjonell støtte under soning. Det kan også tenkes at innsatte har større behov for instrumentell støtte fra ansatte ved lukket fengsel fordi den strenge sikkerheten bidrar til å vanskeliggjøre deres egne muligheter for å få på plass jobb og bolig.

6.2 Anbefalinger for videre forskning

En del av problemstillingen i studien var å undersøke hvordan innsatte/tidligere innsatte opplever at de får sosial støtte etter soning i fengsel. Et flertall av utvalget i denne studien gjennomførte en straff ved et åpent fengsel eller en overgangsbolig når intervjuene ble gjennomført. Deres opplevelser angående støtte etter soning tok derfor for seg tiden etter forrige løslatelser. Det kunne dermed vært interessant og fulgt disse intervjupersonene i tiden etter deres kommende løslatelse, for så å undersøke hvordan de opplever at de får støtte denne gang. På denne måten kunne en sammenligne opplevelsen av støtten fra forrige løslatelse med nåværende, og sett på utviklingen.

Som tidligere nevnt kan oppfattelsen av sosial støtte tilsvare eller ikke tilsvare faktisk mottatt støtte (Uchino, 2004). I denne studien har jeg kun sett på hvordan innsatte/tidligere innsatte

opplever at de får støtte. Videre forskning kan derfor undersøke likehetstrekk og/eller forskjeller i opplevd støtte og faktisk støtte, ved for eksempel bruk av observasjon som fremgangsmåte for innsamling av data. Tilsvarende innsattes/tidligere innsattes opplevelser angående støtte med hva som faktisk blir gitt? Og hvis det ikke er slik, hvordan kan man i så fall tilrettelegge støtten på best mulig måte for innsatte/tidligere innsatte, slik at hva som blir gitt av støtte og hva som oppleves å få av støtte, samsvarer med hverandre?

Funn i studien indikerer at sosial støtte oppleves som mindre tilgjengelig ved lukket fengsel, og det kan skyldes den strenge sikkerheten som er ved et slikt fengsel. Dette er imidlertid en antakelse, og det vil kunne være behov for forskning rundt hvorfor det er slik. Videre kan det være interessant å undersøke spørsmål som hvilken effekt opplevelsen av lite støtte har for innsatte ved lukket fengsel, og hva som kan gjøres for at sosial støtte kan oppfattes som mer tilgjengelig.

Utvalget i denne studien består av 10 personer, hvorav 9 er menn og 1 er kvinne. Det vil sannsynligvis være hensiktsmessig i den fremtidige forskningen å inkludere et større antall deltakere for å skape mer generaliserbar kunnskap på området. I tillegg er en interessant problemstilling å ta for seg om det er kjønnsforskjeller i opplevd sosial støtte under og etter soning.

Referanser

- Andersen, S. N. & Skarðhamar, T. (2013). Tilbakefall til kriminalitet. Å måle gjentatt kriminalitet – hvem, hva og når? *Samfunnsspeilet*, 3, 24-28. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/121976?ts=1410738b960>, lastet ned 16.08.2017.
- Anonyme Alkoholikere. (2017). Hentet fra: <http://www.anonymealkoholikere.no/2/hva-er-aa/>, lastet ned 01.08.2017.
- Anonyme Narkomane. (2017). Hentet fra: <https://nanorge.org>, lastet ned 01.08.2017.
- Antonucci, T. C. (1985). Social support: Theoretical Advances, Recent Findings and Pressing Issues. I I. G. Sarason & B. R. Sarason (Red.), *Social support: Theory, Research and Applications* (21-37). Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers.
- Bahr, S. J., Harris, L., Fisher, J. K., & Harker Armstrong, A. (2010). Successful reentry: What differentiates successful and unsuccessful parolees? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(5), 667-692 .
- Benda, B. B. (2005). Gender differences in life-course theory of recidivism: A survival analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(3), 325-342.
- Berg, B, Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid? I Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 19-35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, M. T., & Huebner, B. M. (2011). Reentry and the ties that bind: An examination of social ties, employment, and recidivism. *Justice quarterly*, 28(2), 382-410.
- Brunton-Smith, I., & McCarthy, D. J. (2017). The Effects of Prisoner Attachment to Family on Re-entry Outcomes: A Longitudinal Assessment. *The British Journal of Criminology*, 57(2), 463-482.
- Byrne, C. F., & Trew, K. J. (2008). Pathways through crime: The development of crime and desistance in the accounts of men and women offenders. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 47(3), 238-258.
- Bø, I. & Shiefloe, P. M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenking*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cappelen, A. (2014). Innsatte. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Innsatte/>, lastet ned 16.06.2017.

- Clone, S., & DeHart, D. (2014). Social support networks of incarcerated women: Types of support, sources of support, and implications for reentry. *Journal of Offender Rehabilitation, 53*(7), 503-521.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological bulletin, 98*(2), 310-357.
- Cobbina, J. E. (2010). Reintegration success and failure: Factors impacting reintegration among incarcerated and formerly incarcerated women. *Journal of Offender Rehabilitation, 49*(3), 210-232.
- Cobbina, J. E., Huebner, B. M., & Berg, M. T. (2010). Men, women, and postrelease offending: An examination of the nature of the link between relational ties and recidivism. *Crime & Delinquency, 58*(3), 331-361.
- Colvin, M., Cullen, F. T., & Ven, T. V. (2002). Coercion, social support, and crime: An emerging theoretical consensus. *Criminology, 40*(1), 19-42.
- Cramer, V. (2014). *Forekomst av psykiske lidelser hos domfelte i norske fengsler* (Kompetansesenterets Prosjektrapport 2014–1). Oslo: Oslo universitetssykehus HF Ullevål.
- Cutrona, C. E., & Russell, D. W. (1990). Type of social support and specific stress: Toward a theory of optimal matching. I: B. R. Sarason, I. G. Sarason og G. R. Pierce (Red.). *Social support: An interactional view* (319-366). New York: Wiley.
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4. utgave. 4. opplag. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalgard, O. S., Ystgaard, M. & Brevik, J. I. (1995). Sosiale miljøfaktorer og psykisk helse. Modell og sentrale begreper. I O. S. Dalgard, E. Døhlie & M. Ystgaard (Red.), *Sosialt nettverk, helse og samfunn* (13-36). Oslo: Universitetsforlaget.
- Denney, A. S., Tewksbury, R., & Jones, R. S. (2014). Beyond basic needs: Social support and structure for successful offender reentry. *Journal of Quantitative Criminal Justice & Criminology, 2*(1), 39-67.
- Dhami, M. K., Mandel, D. R., Loewenstein, G., & Ayton, P. (2006). Prisoners' positive illusions of their post-release success. *Law and Human Behavior, 30*(6), 631-647.
- Duwe, G., & Clark, V. (2011). Blessed be the social tie that binds: The effects of prison visitation on offender recidivism. *Criminal Justice Policy Review, 24*(3), 271-296.
- Falck, S. (2015). *Tilbakeføringsgarantien som smuldret bort. Mellom kriminalomsorg og kommunale tjenester. Tiltaksbro, systematikk eller tilfeldighet?* SIRUS-rapport nr. 3.

Hentet fra: http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/360006/sirusrap3_15.pdf, lastet ned 14.06.2017.

- Friestad, C. og Hansen, I. L. S (2004). *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429.
- Fyrand, L. (2016). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. 2. utgave. 2. opplag. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Graffam, J., Shinkfield, A., Lavelle, B., & McPherson, W. (2004). Variables affecting successful reintegration as perceived by offenders and professionals. *Journal of Offender Rehabilitation*, 40(1-2), 147-171.
- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. 3. utgave. 6. opplag. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heidemann, G., Cederbaum, J. A., & Martinez, S. (2014). "We Walk Through It Together": The Importance of Peer Support for Formerly Incarcerated Women's Success. *Journal of Offender Rehabilitation*, 53(7), 522-542.
- Hepburn, J. R., & Griffin, M. L. (2004). The effect of social bonds on successful adjustment to probation: An event history analysis. *Criminal Justice Review*, 29(1), 46-75.
- Hobbs, G. S., & Dear, G. E. (2000). Prisoners' perceptions of prison officers as sources of support. *Journal of Offender Rehabilitation*, 31(1-2), 127-142.
- Hobfoll, S. E. (2009). Social support: The movie. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 93-101.
- Hochstetler, A., DeLisi, M., & Pratt, T. C. (2010). Social support and feelings of hostility among released inmates. *Crime & Delinquency*, 56(4), 588-607.
- House, J. (1981). *Work stress and social support*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- Jiang, S., & Winfree Jr, L. T. (2006). Social support, gender, and inmate adjustment to prison life: Insights from a national sample. *The Prison Journal*, 86(1), 32-55.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn – (kriminalomsorgsmelding)*. (St.meld. 37 2007-2008). Oslo: Departementenes servicesenter.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). *Redusert tilbakefall til ny kriminalitet. Nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff 2017-2021*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/3f8ac79225654863ad3f9b0e082bf9f0/g-0440-b_reduert-tilbakefall_net.pdf, lastet ned 17.06.2017.

- Killengreen Revold, M. (2015). *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*. (Statistisk sentralbyrå 2015/47). Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/244272?ts=150b8c1bce0>, lastet ned 07.08.17.
- Kriminalomsorgen. (2017a). Straff i fengsel. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html>, lastet ned 07.08.17.
- Kriminalomsorgen. (2017b). Type fengsel og sikkerhet. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?cat=237877>, lastet ned: 07.08.17.
- Kriminalomsorgen. (2017). Kriminalomsorgens arbeidsdrift. Strategi og handlingsplan for arbeidsdriften 2005-2008. Hentet fra: http://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/207428.823.eqtxrqavru/strategi_arbeidsdrift.pdf, lastet ned 14.06.2017.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. Utgave. 1. Opplag. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- La Vigne, N. G., Cowan, J. & Brazzell, D. (2006). Mapping prisoner reentry: An action research guidebook. Hentet fra: <http://www.urban.org/sites/default/files/publication/50971/411383-Mapping-Prisoner-Reentry-An-Action-Research-Guidebook.PDF>, lastet ned 19.06. 2017.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Lin, N. (1986). Conceptualizing Social Support. I Lin, N., Dean, A., & Ensel, W. M. (Red.). *Social support, life events, and depression* (17-30): Academic Press.
- Liu, L., & Chui, W. H. (2014). Social Support and Chinese Female Offenders' Prison Adjustment. *The Prison Journal*, 94(1), 30-51.
- Makarios, M., Steiner, B., & Travis III, L. F. (2010). Examining the predictors of recidivism among men and women released from prison in Ohio. *Criminal Justice and Behavior*, 37(12), 1377-1391.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 3. Utgave. 2. opplag. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: universitetsforlaget.
- Mancini, C., Baker, T., Sainju, K. D., Golden, K., Bedard, L. E., & Gertz, M. (2016). Examining External Support Received in Prison and Concerns About Reentry Among Incarcerated Women. *Feminist Criminology*, 11(2), 163-190.

- Meadows, S. O. (2009). Is it there when you need it? Mismatch in perception of future availability and subsequent receipt of instrumental social support. *Journal of Family Issues, 30*(8), 1070-1097.
- Mills, A., & Codd, H. (2008). Prisoners' families and offender management: Mobilizing social capital. *Probation Journal, 55*(1), 9-24.
- Mitchell, M. M., Spooner, K., Jia, D., & Zhang, Y. (2016). The effect of prison visitation on reentry success: A meta-analysis. *Journal of Criminal Justice, 47*, 74-83.
- Nargiso, J. E., Kuo, C. C., Zlotnick, C., & Johnson, J. E. (2014). Social support network characteristics of incarcerated women with co-occurring major depressive and substance use disorders. *Journal of psychoactive drugs, 46*(2), 93-105.
- Naser, R. L., & La Vigne, N. G. (2006). Family support in the prisoner reentry process : Expectations and realities. *Journal of Offender Rehabilitation, 43*(1), 93-106.
- Norvoll, R. (Red.). (2013). *Samfunn og psykisk helse. Samfunnsvitenskapelige perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Orrick, E. A., Worrall, J. L., Morris, R. G., Piquero, A. R., Bales, W. D., & Wang, X. (2011). Testing social support theory: A multilevel analysis of recidivism. *Journal of Criminal Justice, 39*(6), 499-508.
- Pettus-Davis, C., Howard, M. O., Murugan, V., Roberts-Lewis, A., Scheyett, A. M., Botnick, C., & Vance, M. (2015). Acceptability of a social support intervention for re-entering prisoners. *Journal of the Society for Social Work Research, 6*, 51–89.
- Pettus-Davis, C., Howard, M. O., Roberts-Lewis, A., & Scheyett, A. M. (2011). Naturally occurring social support in interventions for former prisoners with substance use disorders: Conceptual framework and program model. *Journal of Criminal Justice, 39*(6), 479-488.
- Pettus-Davis, C., Scheyett, A. M., Hailey, D., Golin, C., & Wohl, D. (2009). From the “streets” to “normal life”: Assessing the role of social support in release planning for HIV-positive and substance-involved prisoners. *Journal of Offender Rehabilitation, 48*(5), 367-387.
- Pettus-Davis, C., Veeh, C. A., Davis, M., & Tripodi, S. (2017). Gender differences in experiences of social support among men and women releasing from prison. *Journal of Social and Personal Relationships, 1*-22.
- Ross, L. T., Lutz, C. J., & Lakey, B. (1999). Perceived social support and attributions for failed support. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*(7), 896-908.

- Sanhueza, G., Brander, F., & Fuenzalida, F. (2017). First survey on prison life in Chile: A social work call for prison reform. *International Social Work*, 1-15.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: the social support questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 44(1), 127.
- Sarason, I. G., Sarason, B. R., & Pierce, G. R. (1990). Social support: The search for theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(1), 133-147.
- Sarason, B. R., Shearin, E. N., Pierce, G. R., & Sarason, I. G. (1987). Interrelations of social support measures: Theoretical and practical implications. *Journal of personality and social psychology*, 52(4), 813.
- Sarason, I. G. & Sarason, B. R. (1985). Social support- Insights From Assessment and Experimentation. I I. G. Sarason & B. R. Sarason (Red.), *Social support: Theory, Research and Applications* (39-50). Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers.
- Sarason, I. G., & Sarason, B. R. (2009). Social support: Mapping the construct. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 113-120.
- Schroeder, R. D., Giordano, P. C., & Cernkovich, S. A. (2007). Drug use and desistance processes. *Criminology*, 45(1), 191-222.
- Shinkfield, A., & Graffam, J. (2009). Community reintegration of ex-prisoners: type and degree of change in variables influencing successful reintegration. *Int J Offender Ther Comp Criminol*, 53(1), 29-42.
- Skarðhamar, T. (2007). Oppvekstkår og registrert kriminalitet. I T.M. Normann (Red.): Ungdoms levekår (Statistiske analyser 93). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Skarðhamar, T. & Telle, K. (2009). Livet etter soning – hindrer arbeid tilbakefall? *Samfunnsspeilet* 4, 47-53.
- Straffegjennomføringsloven. (2001). Lov om gjennomføring av straff mv. LOV-2001-05-18-21. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21?q=straffegjennomforingsloven>, lastet ned, 07.08.17.
- Stroebe, W. (2011). *Social Psychology and Health*. Berkshire: Open University Press.
- Taylor, C. J. (2016). The family's role in the reintegration of formerly incarcerated individuals: The direct effects of emotional support. *The Prison Journal*, 96(3), 331-354.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3.utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4.utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Tiffany, S. T., Friedman, L., Greenfield, S. F., Hasin, D. S., & Jackson, R. (2012). Beyond drug use: a systematic consideration of other outcomes in evaluations of treatments for substance use disorders. *Addiction*, 107(4), 709-718.
- Uchino, B. N. (2004). *Social support and physical health: Understanding the health consequences of relationships*: Yale University Press.
- Ugelvik, T. (2014). 'Be a Man. Not a Bitch.' Snitching, the Inmate Code and the Narrative Reconstruction of Masculinity in a Norwegian Prison. I I. Lander, S. Ravn & N. Jon (Red), *Masculinities in the Criminological Field. Control, Vulnerability and Risk-Taking* (57-70). London: Ashgate.
- Visher, C. A., & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: Understanding individual pathways. *Annual review of sociology*, 29(1), 89-113.
- Woo, Y., Stohr, M. K., Hemmens, C., Lutze, F., Hamilton, Z., & Yoon, O.-K. (2016). An empirical test of the social support paradigm on male inmate society. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 40(2), 145-169.
- Wright, E. M., DeHart, D. D., Koons-Witt, B. A. & Crittenden, C. A. (2013). 'Buffers' against crime? Exploring the roles and limitations of positive relationships among women in prison. *Punishment & Society*, 15(1), 71-95.
- Aadland, E. (2011). «Og eg ser på deg...». *Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1 Informasjonsskriv til tidligere innsatte

Informasjonsskriv om masteroppgaveprosjekt

Vil du være med i min intervjuundersøkelse?

Hei. Jeg heter Christina Bergland, og jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved NTNU. Jeg skal skrive en masteroppgave om nettverkets betydning etter løslatelse, og ønsker derfor svært gjerne å intervju deg om dette.

Jeg vil stille spørsmål rundt temaer som angår ditt sosiale nettverk (familie/slekt, venner, nabo, kolleger, fritidskontakter, fagpersoner/profesjonelle o.l), hva du tenker om sammenhengen mellom kriminalitet og sosiale nettverk, utfordringer knyttet til det å etablere nye nettverk, hva som skal til for å bygge og opprettholde nye nettverk, hvilke tanker du har om hva offentlige hjelpeinstanser kan bidra med i nettverksbygging og hva du selv kan gjøre, osv.

Hvis jeg stiller spørsmål du føler deg ukomfortabel med under intervjuet, kan du selvfølgelig unnlate å svare. Du kan også trekke deg fra prosjektet på hvilket som helst tidspunkt, uten å måtte begrunne dette nærmere. Velger du å trekke deg fra prosjektet underveis, sletter jeg selvsagt alle opplysninger om deg umiddelbart. Å delta i prosjektet er helt frivillig. Jeg vil behandle all informasjon om deg konfidensielt, både i forhold til intervjuet og den ferdige oppgaven. Jeg har taushetsplikt, og det er kun jeg som har tilgang til opplysninger som kommer frem under intervjuet. Jeg vil ta opptak av intervjuet slik at lydopptakene kan høres gjennom og skrives ut i tekstform i etterkant. Når min masteroppgave leveres, vil alle lydbånd

og annet materiale som kan knyttes til deg som person slettes. Dette vil senest skje ved utgangen av 2017.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningssenter AS, til å gjennomføre intervjuene. For å delta, må du skrive under en samtykkeerklæring. Dette gjøres ved vårt møte under intervjuet.

Dersom noe er uklart, du har noen spørsmål eller ønsker å være med i undersøkelsen, så kontakt meg gjerne på telefon 93 44 78 12 eller mail chbergl@stud.ntnu.no. Vi blir da enige om tid og sted for gjennomføring av intervjuet. Du kan også kontakte min veileder Riina Kiik på telefon 46 68 46 20 eller mail riina.kiik@svt.ntnu.no hvis du ønsker det.

Hvis du ønsker at ansatte i [REDACTED] skal ta kontakt med meg på dine vegne, vil disse personene ha kjennskap til at du velger å stille til intervju. For å kunne bevare din anonymitet fullstendig, anbefaler jeg deg å ta kontakt med meg direkte.

Jeg håper du har lyst og mulighet til å fortelle om dine erfaringer!

Med vennlig hilsen Christina Bergland

Samtykkeerklæring

Jeg har fått informasjon om prosjektet for masteroppgaven, og samtykker til å delta i individuelt intervju.

Navn: _____

Telefonnummer: _____

Dato: _____

Signatur: _____

Vedlegg 2 Godkjenning av søknad til Kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen region [redacted]

Christina Bergland

Deres ref:

Vår ref:
200900463-229

Dato:
14.03.2017

SVAR PÅ SØKNAD OM GODKJENNELSE FOR FORSKNING MED INNSATTE SOM DELTAKERE

Vi viser til søknad mottatt 1.3.2017 om tillatelse til å intervju innsatte ved [redacted] fengsel avd. [redacted] og avd. [redacted].

Du jobber med masteroppgave i sosialt arbeid ved NTNU og ønsker i den forbindelse å utføre åtte individuelle intervjuer med innsatte ved [redacted] fengsel, avd. [redacted] og/eller avd. [redacted]. Masteroppgavens problemstilling er: *Hvordan opplever straffedømte sosial støtte i tilbakeføringsprosessen?* Formålet med studien er å øke kunnskapen på hva slags støtte straffedømte får, hvem de får støtte fra, hvordan de opplever støtten og hva slags betydning støtten har for straffedømte, spesielt i forhold til overgang fra fengsel og ut i samfunnet. Din veileder er professor Riina Kiik ved Institutt for sosialt arbeid ved NTNU. Du har framlagt prosjektbeskrivelse, informasjonsbrev til mulige deltakere, samtykkeerklæring og intervjuguide. Du har og framvist uttømmende vandelsattest.

VEDTAK

Kriminalomsorgen region [redacted] innvilger søknaden.
Det må undertegnes en taushetserklæring.

[redacted] fengsel avd. [redacted] og [redacted] har avgitt uttalelse til søknaden og har sagt seg villig til å bistå deg i gjennomføringen. Vi gjør deg oppmerksom på at det kan være vanskelig å rekruttere det antall respondenter du ønsker.

For å gjøre avtale med fengselet bes du ta kontakt med [redacted], [redacted] ved inspektør [redacted], tlf [redacted], [redacted].
[redacted]@kriminalomsorg.no
[redacted]: fengselsinspektør [redacted] eller [redacted], tlf [redacted].
[redacted]@kriminalomsorg.no

Begrunnelse:

Problemstillingen som det søkes forsket på vurderes å gi etaten og samfunnet for øvrig informasjon og ny kunnskap. Søknaden er utformet i tråd med de krav som stilles til forskning i

Postadresse:
Dokumentsenter,
Postboks 694
4302 Sandnes

Besøksadresse:
[redacted]

Telefon: 73 56 16 10
Telefaks:

Saksbehandler:
Marit Wangsholm

Org.nr: 982348048

kriminalomsorgen, jfr. retningslinjer for behandling av søknader om forskning. Det er ikke behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da deltakelse forutsetter samtykke i alle ledd.

a. Sikkerhetsvurdering

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og domfelte, innsatte og ansatte skal ikke utsettes for personlige belastninger. Forskeren skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjoner. Det er opp til den enkelte enhetsleder å vurdere om forskningsprosjektet er praktisk gjennomførbart i enheten og hvordan gjennomføringen skal gjøres for at den skal være sikkerhetsmessig forsvarlig. Forskeren skal forholde seg til de sikkerhetsmessige tiltak som er påkrevd i gjennomføringen. Forskeren skal fremlegge bakgrunnsmateriale og informere enhetene ut i fra deres behov.

Det kreves at den som skal gjennomføre samtaler og intervju av innsatte fremlegger politiattest. Dersom forsker ønsker å ta i bruk andre spørreskjema eller belyse andre problemstillinger enn godkjent må det fremlegges ny søknad til Kriminalomsorgen region [REDACTED] for godkjenning.

b. Forskers taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c. Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelse av bestemmelser om taushetsplikt er straffbart, jf. straffeloven § 121. Behandling av personopplysninger reguleres av lov om personopplysninger (LOV 2000-04-14 nr. 13) med tilhørende forskrift (FOR 2000-12-15 nr. 1265), og forskningsprosjekter er særlig omtalt i § 7-27 i forskrift til personopplysningsloven. Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av den enhet der forskningen skal gjennomføres.

c. Oppbevaring av materiale

Forskeren skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publisering. Innsamlet materiale som inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Dersom det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må dette godkjennes av Datatilsynet.

d. Rapportering

Forskeren skal sende et eksemplar av forskningsrapporten til Kriminalomsorgen region [REDACTED] til biblioteket ved Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS) og til Kriminalomsorgsdirektoratet. Det er ønskelig at forskeren melder resultatene til respondentene i en eller annen form.

Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgsdirektoratet. Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og tilsatte.

Kriminalomsorgen region [REDACTED]

Marita S. Rabben
Fung.ass. regiondirektør

Marit Wangsholm
Seniorrådgiver

Vedlegg 3 Informasjonsskriv til innsatte

Informasjonsskriv om masteroppgaveprosjekt

Vil du være med i min intervjuundersøkelse?

Hei. Jeg heter Christina Bergland, og jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved NTNU. Jeg skal skrive en masteroppgave om straffedømtes opplevelser av sosial støtte i tilbakeføringsprosessen fra fengsel til frihet, og ønsker derfor svært gjerne å intervju deg om dette.

Hensikten med masteroppgaven er å få mer kunnskap om hvordan straffedømte selv opplever støtte i overgangen fra fengsel til frihet, hvilken type støtte de får og hvilken betydning støtte har for straffedømte. Målet er at denne undersøkelsen kan være med å bidra til økt fokus på betydningen av et positivt og støttende nettverk i den straffedømtes prosess til et liv uten kriminalitet.

Jeg ønsker å intervju 8 straffedømte som soner siste del av dommen i en overgangsbolig og/eller i et åpent fengsel. Som grunnlag for deltakelse i intervju er det nødvendig at du er over 18 år, og har sonet minst to-tre ganger tidligere. Du må også kunne beherske norsk språk tilstrekkelig til å kunne forstå og gjøre deg forstått i samtalen.

Intervjuet kan vare i ca 1 time, og vil skje ved overgangsboligen/fengselet. Gjennom intervjuet vil jeg stille spørsmål rundt temaer som angår ditt sosiale nettverk (familie/slekt, venner, nabo, kolleger, fritidskontakter, fagpersoner/profesjonelle o.l), støtte ved din forrige løslatelse, støtte under nåværende soning, og hva slags støtte du tenker du kommer til å trenge

etter løslatelse denne gang. Jeg er interessert i dine egne tanker, følelser og beskrivelser om hvordan du opplever støtten du får/har fått, eventuelt ikke får/har fått, og hva slags betydning det har for deg.

Hvis jeg stiller spørsmål du føler deg ukomfortabel med under intervjuet, kan du selvfølgelig unnlate å svare. Du kan også trekke deg fra prosjektet på hvilket som helst tidspunkt (frem til datamaterialet er inkludert i analysen), uten å måtte begrunne dette nærmere. Velger du å trekke deg fra prosjektet underveis, sletter jeg selvsagt alle opplysninger om deg umiddelbart. Å delta i prosjektet er helt frivillig. Jeg vil behandle all informasjon om deg konfidensielt, både i forhold til intervjuet og den ferdige oppgaven. Jeg har taushetsplikt, og det er kun jeg som har tilgang til opplysninger som kommer frem under intervjuet. Jeg vil ta opptak av intervjuet slik at lydopptakene kan høres gjennom og skrives ut i tekstform i etterkant. Når min masteroppgave leveres, vil alle lydbånd og annet materiale som kan knyttes til deg som person slettes. Dette vil senest skje ved utgangen av 2017.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningssenter AS, til å gjennomføre intervjuene. For å delta, må du skrive under en samtykkeerklæring.

Dersom du ønsker å delta, avtaler vi nærmere tidspunkt for gjennomføring av intervjuet gjennom en kontaktperson ved overgangsboligen/fengselet.

Jeg håper du har lyst og mulighet til å fortelle om dine erfaringer!

Med vennlig hilsen

Riina Kiik
Professor og instituttleder
v/ Institutt for sosialt arbeid
NTNU
Tlf: 46 68 46 20/73 41 29 57

Christina Bergland
Masterstudent
v/ Institutt for sosialt arbeid
NTNU
Tlf: 93 44 78 12

Samtykkeerklæring

Jeg har fått nødvendig informasjon om masteroppgaven og dens formål, og samtykker til å delta i individuelt intervju.

Navn: _____

Dato: _____

Signatur: _____

Vedlegg 4 Intervjuguide tidligere innsatte

Innledning/introduksjon av prosjektet:

Prosjektet er en masteroppgave i sosialt arbeid, og temaet er nettverksbygging/sosialt nettverk etter løslatelse fra fengsel. Jeg er interessert i å finne ut hvordan gjengangere/tidligere innsatte kan etablere et sosialt nettverk utenfor et kriminelt miljø, og erfaringer rundt dette. Fokuset i intervjuene vil være dine egne tanker, meninger og opplevelser knyttet til nettverksbygging etter løslatelse.

Av praktiske grunner vil samtalen bli tatt opp på bånd, hvis det er i orden for deg. Det er kun jeg som vil ha tilgang på opptakene. Opptakene vil bli slettet når prosjektet er ferdig. Alle opplysninger som kan rettes mot deg vil bli anonymisert. Og du har mulighet til å trekke deg fra studien når som helst, frem til analysen er ferdig.

Er det noe du lurer på før vi starter?

Presentasjon av informant:

1. Alder:
2. Utdanning- og arbeidsbakgrunn:
3. Hvor mange ganger har du sonet?
4. Hvor lenge satt du inne?
5. Hvor lenge er det siden du kom fra siste soning?

Sosialt nettverk:

6. Hvordan ser ditt sosiale nettverk ut i dag?

(Stikkord: Familie/slekt, venner, kolleger, nabo, bekjente, fritidskontakter, profesjonelle/fagpersoner, o.l.)

7. Hvordan vil du beskrive kontakten med disse personene (i nettverket ditt)?
8. Hva synes du er bra med ditt sosiale nettverk? Evt. hva og hvorfor? Er det noe som er negativt? Hva tenker du er positivt/negativt med ditt sosiale nettverk?
9. Er det noe du kunne ønske var annerledes i forhold til ditt nettverk? Evt. hva og hvorfor?

Etablering av nye nettverk:

10. Hva er dine tanker rundt etablering av et nytt kriminalitetsfrie nettverk?
 - Hva slags betydning har det for deg?
 - Hvordan ser du for deg at du kan oppnå dette?

- Hvilke personer ser du for deg skal være en del av et kriminalitetsfri nettverk?
 - Hva er dine tanker rundt det å ta avstand fra (kutte kontakt med) personer (i ditt tidligere nettverk) som selv er utøvere av kriminalitet? (*Erfaringer med dette?*)
11. Hvilke erfaringer har du med å bli kjent med personer utenfor et kriminelt miljø?
Hvordan fungerte det? *Har du noen positive og/eller negative erfaringer med å bli kjent med personer utenfor et kriminelt miljø? Hva gjorde at dette ble positive/negative erfaringer/opplevelser? (Har du noen konkrete eksempler? Positive/negative erfaringer?)* Eller om du ikke har erfaringer selv, hva kan du tenke deg kan være positivt/negativt?
- Hva tenker du er forutsetningene for at etablering av et nytt nettverk skal gå bra? (*Kan du fortelle om en konkret situasjon der du opplevde at det å bli kjent med noen utenfor et kriminelt miljø gikk bra? Hvorfor gikk det så bra?*)
 - Hva ser du som utfordrende ved å bli kjent med nye personer/ bygge opp et kriminalitetsfri nettverk (*som ikke har utført kriminelle handlinger*)? (*Kan du fortelle om en situasjon der du opplevde det som vanskelig å bli kjent med noen utenfor et kriminelt miljø? Hva er grunnen til at du opplevde det som vanskelig?*)
 - Erfaringer med å gjenopprette kontakt med tidligere kriminalitetsfri relasjoner?
12. (På hvilken måte kan du bygge nye relasjoner til (bli kjent med) personer utenfor et kriminelt miljø?)
13. Hvilke arenaer kan du møte nye mennesker (arbeid, skole, fritid)?
14. Hvordan opplever du å bli møtt av andre mennesker (*spesielt med tanke på å bli kjent/bygge en relasjon*)?
15. Hvordan føler du deg i møte med nye mennesker (positive/negative erfaringer)?
16. Hva kjennetegner personer du kunne tenkt deg å bli kjent med?
17. Hva ønsker du hjelp til? Evt. av hvem kan du motta slik hjelp fra? (*Evt. på hvilken måte kan slik hjelp foregå?*)
18. Hva mener du skal til for at nye relasjoner til personer (utenfor et kriminelt miljø) skal bli nære og varige? Eller: Hva tenker du skal til for at du skal opprettholde ditt sosiale nettverk (et kriminalitetsfri nettverk)?
19. Det finnes ulike tiltak som arbeider spesifikt med nettverksbygging. F.eks WayBack og Røde Kors tilbyr aktiviteter som blant annet sykling, kino, fotball. Hva tenker du om slike tiltak? Har du selv erfaringer med slike tiltak?

20. Har du noen tanker rundt temaet som vi ikke har vært inne på?

Vedlegg 5 Intervjuguide innsatte

Innledning/introduksjon av prosjektet:

Prosjektet er en masteroppgave i sosialt arbeid, og temaet er sosial støtte i tilbakeføringsprosessen. Jeg er interessert i å finne ut hvordan personer som har blitt straffedømt opplever at de får sosial støtte i prosessen fra fengsel til frihet, hvilken type støtte de eventuelt får og hvem de får støtte fra, og hvilken betydning støtten de får eller ikke får har i tilbakeføringsprosessen. Hensikten er å øke kunnskapen om temaet. Fokuset i intervjuene vil være dine egne tanker, meninger og erfaringer knyttet til sosial støtte ved forrige løslatelse, under nåværende fengsling og tiden etter nåværende fengsling.

Av praktiske grunner vil samtalen bli tatt opp på bånd, hvis det er i orden for deg. Det er kun jeg som vil ha tilgang på opptakene. Opptakene vil bli slettet når prosjektet er ferdig. Alle opplysninger som kan rettes mot deg vil bli anonymisert. Og du har mulighet til å trekke deg fra studien når som helst, frem til analysen er ferdig.

Er det noe du lurer på før vi starter?

1. Presentasjon av informanten:

- Alder
- Utdanning- og arbeidsbakgrunn
- Hvor mange ganger har du sonet?
- Hvor lenge er det siden din forrige løslatelse?
- Hvor lang er din nåværende dom? Hvor lenge er det igjen av dommen?

2. Nettverk:

- Hvordan ser ditt sosiale nettverk ut? (Altså: hvilke personer består ditt nettverk av?) (Stikkord: Familie/slekt, partner, barn, venner, kolleger, nabo, bekjente, fritidskontakter, profesjonelle/fagpersoner, o.l.)
- Hvordan vil du beskrive kontakten med disse personene? (Hvor ofte kontakt? Er det personer du har tillit til? Hvem anser du som nære personer?)
- Hva synes du er bra med ditt nettverk? Evt. hva er grunnen til det?
- Er det noe du kunne ønske var annerledes? Evt. hva og hvorfor?

3. Sosial støtte

- Hva er sosial støtte for deg? (Hva tenker du på når jeg sier sosial støtte?)

4. Støtte under fengsling:

- Hvordan opplever du at du får sosial støtte under soning? (Beskriv. Hvis støtte: Hva slags støtte? Av hvem? Hvordan blir støtte gitt? Hvilken betydning har det for deg, og hvorfor? Kunne du ønske noe var annerledes?)
- Hvis ikke støtte: Kan du fortelle om en situasjon der du ikke opplevde støtte? Hva gjorde du? Hva tror du er grunnen til at du ikke fikk støtte? Hvordan følte du deg når du ikke fikk hjelp og støtte? Hvilken betydning hadde det for deg? Hvilken støtte hadde du behov for da?
- (Dette spørsmålet kan jeg stille hvis det første blir for generelt): Når du har behov for å prate med noen om hvordan du har det, hvem prater du med da? (Hva er det som gjør at du velger å prate med akkurat den/de personen/-e? Hvordan føler du deg da? Hvilken betydning har dette for deg?)

5. Støtte ved forrige løslatelse:

- Hvordan opplevde du (at du fikk) støtte ved din forrige løslatelse?
- Kan du fortelle så detaljert som mulig om en situasjon ved din forrige løslatelse der du opplevde å få sosial støtte?
- Kan du fortelle om en situasjon ved din forrige løslatelse der du opplevde å bli møtt med forståelse og omsorg? (Hva skjedde? Hvem møtte deg med forståelse og omsorg? Hva gjorde de? Hvordan følte du deg? Hva var det som gjorde at du opplevde å bli møtt med forståelse og omsorg da?)
- Kan du fortelle om en gang ved din forrige løslatelse der du hadde behov for praktisk hjelp? (For eksempel finne bolig, arbeid, økonomi. Hva skjedde? Av hvem fikk du hjelp fra? Hva slags hjelp fikk du? Hva tenkte/følte du?)
- Kan du fortelle om en situasjon ved din forrige løslatelse der du fikk råd og veiledning? (For eksempel om hvilken hjelpeinstans du skal henvende deg til når det gjelder bolig, økonomi, helse. Av hvem fikk du råd og veiledning fra?).
- Hvis ikke opplevde støtte: Kan du fortelle om en situasjon ved din forrige løslatelse der du *ikke* opplevde å få støtte? (Hva skjedde? Hva kunne du ønske var

annerledes? Hva tenker du var grunnen for at du ikke fikk støtte? Hvilken betydning hadde dette for deg?

6. Støtte etter løslatelse

- Hva er (vil bli) viktig for deg etter løslatelsen? (Hva er grunnen til det?)
- Hvordan tilrettelegges det for din løslatelse? (Hvilke forberedelser gjøres? Hvem gjør dette? Hva tenker du om det?)
- Hvem kommer du til å henvende deg til etter løslatelsen, når du har behov for å dele følelser (sorg og glede)? (Hva er grunnen til det?)
- Etter løslatelsen, hvilke behov har du i forhold til praktiske ting? (Som bolig, økonomi, transport o.l.?). Hvem tenker du kommer til å hjelpe deg med dette? Hvordan vil dette foregå?
- Hvis du opplever en utfordring/motgang, hvem tenker du at du kommer til å henvende deg til for råd og veiledning? (Hva er grunnen til det?)
- Hvilken betydning vil eventuelt den hjelpen og støtten ha for deg etter løslatelse?
- Hvis du *ikke* opplever å ha noen du kan henvende deg til etter løslatelsen, hvilken betydning vil det ha for deg?

7. Til de som opplever *lite* eller *ingen* støtte:

- Hva tenker du om det?
- Hvordan får det deg til å føle?
- Hva slags betydning har det for deg?
- Hva tenker du kan gjøres for å endre på den situasjonen? (altså hva kan gjøres for at du skal få oppleve støtte?)
- Jobber dere her (i fengselet) med å etablere et positivt støttende nettverk? (Hvordan? Hva tenker du om det?)

Er det noe vi ikke har vært inne på som du har lyst til å ta opp, eller si noe om?

Vedlegg 6 Eksempel på å identifisere meningsbærende enheter

der, det er ikke noe god sak når du har angst. Så det er bare sånn..Derfor har jeg veldig lite med..Jeg har uføretrygd, jeg er uføre på grunn av at jeg har jobbet meg litt i hjel. Jeg har møtt veggen med at jeg jobbet døgnet rundt. Sånn at jeg har uføretrygd, og da greier jeg stort sett ④
meg selv. Finansielt. Så jeg prøver å unngå å ha mer kontakt med Nav enn det jeg trenger.
Eller med alle egentlig. Jeg vil helst greie meg selv. ⑤

F: Under nåværende soning, opplever du å få støtte?

I4: Fra Nav? Eller fra hvilke som helst?

F: Hvilke som helst, ja.

I4: Ja, altså jeg syns jo at kriminalomsorgen, altså fengselet og sånne ting, er fabelaktig da til å back opp og hjelpe meg med det jeg vil gjøre altså, hvis jeg har..For når jeg kom inn å så hadde jeg en plan, så jeg kom jo inn på H (et annet fengsel), det er et lukket fengsel. Når jeg kom dit da, så begynte jeg forberedelsen til å søke meg hit. For jeg har hørt at dette var en bra plass. Og da opplevde jeg at jeg fikk støtte hele tiden. Jeg fikk den hjelpen jeg trengte
å..trengte jeg inn på en pc for å se på (uklar lyd) så fikk jeg det, og..Så jeg har på en måte.. jeg har..(Uklar lyd) Selv om du ikke får det på samme dagen, men altså jeg har jo masse tid når jeg sitter her, ikke sant. Alt trenger jo ikke skje når jeg kommer på det. Så jeg har fått god hjelp til å komme meg hit. Og når jeg kom meg hit så har egentlig fått god hjelp til..her har vi jo psykolog, vi har jo-det var det ikke på H (annet lukket fengsel som har sonet ved før han kom til L, der han sitter nå), for det var vel sykepleier-psykolog, og så har vi jo M og K (navn på to ansatte/betjenter/miljøterapeuter) på..med miljøarbeidet her. Og det er bestandig..trenger jeg..har jeg trengt å snakke ekstra med hun S, som er psykologen, så har jeg fått det. Det har ordnet seg bestandig. Og i forbindelse med det å søke paragraf 16.1, som jeg har holdt på ④
med..jeg begynte jo litt før jul å tenke på det, så har hun K (ansatt, betjent, miljøterapeut) vært helt fabelaktig til å få ordnet og hatt kontakt med Friomsorgskontoret, ikke sant, og..så har jeg ⑤
ei i A kommune som er i, hun er vel i hjemmepsykiatrien eller hjemmetjenesten eller et eller annet sånt. Hun hadde jeg samtaler med før jeg ble satt inn i fengselet. En gang i uken som ④
jeg møtte hun. Og hun var veldig flink til å jobbe for meg. Så fengselet her og hun A, som ⑤
hun heter, de er egentlig..veldig, veldig god støtte. Og som har tatt tak i ting som er vanskelig for meg fordi at jeg sitter her. Og før jeg liksom har permtid, så er det vanskelig å komme seg

Vedlegg 7 Godkjenning fra NSD

Riina Kiik
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 28.10.2016

Vår ref: 50313 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 30.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>50313</i>	<i>Nettverksbygging for gjengangere etter løslatelse fra fengsel</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Riina Kiik</i>
<i>Student</i>	<i>Christina Bergland</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Formålet er å fremskaffe kunnskap om nettverkets betydning for gjengangere etter løslatelse fra fengsel.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er i utgangspunktet godt utformet, men vi ber om at følgende endres i fjerde avsnitt:

- "godkjenning av" endres til "meldt" eller "tilrådd av", da vi formelt sett ikke gir godkjenninger.
- Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste AS endres til NSD - Norsk senter for forskningssenter AS, da vi har endret navn.

Vi legger til grunn at et tilsvarende informasjonsskriv utformes til ansatte.

Det behandles sensitive personopplysninger om strafferettslige forhold.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektlutt er 31.12.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- lydopptak slettes

Vedlegg 8 Godkjenning på endringskjema fra NSD

Prosjektnr: 50313. Nettverksbygging for gjengangere et... - Christina Bergland

10.08.2017, 17.56

Prosjektnr: 50313. Nettverksbygging for gjengangere etter løslatelse fra fengsel

Hildur Thorarensen <hildur.thorarensen@nsd.no>

on 08.03.2017 14:41

Til: christina-91-@hotmail.com <christina-91-@hotmail.com>;

Kopi: riina.kiik@ntnu.no <riina.kiik@ntnu.no>;

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Hei, viser til endringskjema registrert hos personvernombudet 1.3.17.

Vi har nå registrert at utvalgsriteriet endres fra å gjelde tidligere innsatte, til å gjelde innsatte som soner dom ved et norsk fengsel, både kvinner og menn. Videre er problemstillingen endret fra "Hvilke erfaringer har tidligere innsatte med å bygge et kriminalitetsfri nettverk?" til "Hvordan opplever straffedømte sosial støtte i tilbakeføringsprosessen?".

Personvernombudet forutsetter at prosjektopplegget for øvrig gjennomføres i tråd med det som tidligere er innmeldt, og personvernombudets tilbakemeldinger. Vi forutsetter videre at nødvendige tillatelser fra Kriminalomsorgen innvilges. Vi vil ta ny kontakt ved prosjektslutt.

--

Med vennlig hilsen

Hildur Thorarensen
Seniorrådgiver | Senior Adviser
Seksjon for personverntjenester | Data Protection Services
T: (+47) 55 58 26 54

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS | NSD – Norwegian Centre for Research Data
Harald Hårfagres gate 29, NO-5007 Bergen
T: (+47) 55 58 21 17
postmottak@nsd.no www.nsd.no